

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่อง การพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนแบบมีส่วนร่วม โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ มหามงคล ได้มีการศึกษาแนวคิด หลักการ ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- 2.1 ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
- 2.2 การส่งเสริมความประพฤตินักเรียน
- 2.3 แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการพัฒนาคู่มือ
- 2.4 แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- 2.5 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
- 2.6 สภาพ บริบทของโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ มหามงคล
- 2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1 ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2.1.1 ความหมายของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีนักวิชาการ และหน่วยงานให้ความหมายของคำว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ไว้ดังนี้

กรมสามัญศึกษา (2544) ได้กล่าวถึง ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีขั้นตอนพร้อมด้วยวิธีการและเครื่องมือการทำงานที่ชัดเจน โดยมีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงานดังกล่าวและมีการประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับครูที่เกี่ยวข้องหรือบุคคลภายนอก รวมทั้งการสนับสนุนส่งเสริมจากโรงเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547) กล่าวถึง ความหมายของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ไว้ดังนี้ การดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ การส่งเสริม พัฒนา ป้องกันและแก้ไข ปัญหา เพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่เข้มแข็ง มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีทักษะการดำรงชีวิต และรอดพ้นจากวิกฤติทั้งปวง

จำเริญ สีมารัตน์ (2553) กล่าวว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นกระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีขั้นตอนชัดเจนพร้อมทั้งมีวิธีการและเครื่องมือที่มีมาตรฐานคุณภาพ และมีหลักฐานการทำงานที่ตรวจสอบได้ โดยมีครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากร

หลักในการดำเนินงานและบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกสถานศึกษา อันได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้บริหาร และครูทุกคน ฯลฯ มีส่วนร่วม

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2554) กล่าวว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นกระบวนการดำเนินงานอย่างมีขั้นตอนพร้อมด้วยวิธีการและเครื่องมือการทำงานที่ชัดเจนโดยมีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงานดังกล่าว และมีการประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับครูที่เกี่ยวข้องหรือบุคคลภายนอก รวมทั้งการสนับสนุน ส่งเสริมจากโรงเรียน และการดูแลช่วยเหลือนักเรียนยังหมายถึง การส่งเสริม การป้องกันและการแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการและเครื่องมือสำหรับครูที่ปรึกษา ตลอดจนบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการดำเนินงานพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และปลอดภัยจากสารเสพติด

บุญยวีร์ ชัยสวัสดิ์ (2555) กล่าวว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง กระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีขั้นตอน วิธีการและเครื่องมือการทำงานที่ชัดเจนโดยอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูนักเรียนและผู้ปกครองเป็นสำคัญ และเป็นการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพและมีความสุขกับการเรียนตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

บุญส่ง สิงห์สม (2556) ให้ความหมายว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นกระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีขั้นตอนชัดเจน พร้อมทั้งมีวิธีการและเครื่องมือที่มีมาตรฐานคุณภาพ และมีหลักฐานการทำงานที่ตรวจสอบได้ ผู้เรียนได้รู้จักและเข้าใจตนเอง โดยมีครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา เป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงาน และบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกสถานศึกษา อันได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้บริหาร และครูทุกคนมีส่วนร่วม

จตุภรณ์ นิสสัย (2558) ได้ให้ความหมาย ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง การดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีองค์ประกอบ มีการประสานความร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้องในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อการดำเนินงานพัฒนาและการแก้ปัญหานักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2559) ได้ให้ความหมายของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง การดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ การส่งเสริมพัฒนาป้องกัน และการแก้ไขปัญหาให้แก่ นักเรียน เพื่อให้ นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์มีภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่เข้มแข็ง มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีทักษะการดำรงชีวิต และรอดพ้นวิกฤติทั้งปวง เป็นกระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีขั้นตอน พร้อมด้วยวิธีการและเครื่องมือการทำงานที่ชัดเจนโดยมีครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงาน และบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกสถานศึกษา อันได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้บริหาร สถานศึกษา และครูทุกคนมีส่วนร่วม และการดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ การส่งเสริมพัฒนา

การป้องกัน และการแก้ไขปัญหา ให้แก่นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่เข้มแข็ง มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีทักษะการดำรงชีวิตและรอดพ้นจากวิกฤตทั้งปวง

กระทรวงศึกษาธิการ (2559) ได้ให้ความหมายของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ว่าการดูแลช่วยเหลือนักเรียนนั้น หมายถึง กระบวนการที่จะทำให้ผู้เรียนได้รู้จักและเข้าใจตนเอง มีแผนในการปรับปรุงและพัฒนาตน รวมทั้งครูได้รู้จักนักเรียนมากขึ้น สามารถส่งเสริมและป้องกันนักเรียนกลุ่มปกติหรือกลุ่มพิเศษ เป็นการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีขั้นตอนในการทำงานที่ชัดเจน โดยมีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับครูที่เกี่ยวข้องหรือบุคคลภายนอก รวมทั้งผู้บริหารโรงเรียนจากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้นนั้น

ปรมาภรณ์ สอนธิ (2560) ได้ให้ความหมายระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง กระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่เป็นระบบแบบแผนมีขั้นตอนในการดำเนินงานโดยมีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักร่วมกับบุคลากรทุกฝ่ายทั้งในและนอกสถานศึกษาในการส่งเสริมป้องกันและแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นกับนักเรียนและให้นักเรียนมีคุณภาพชีวิตที่ดีอยู่ในสังคมได้อย่างเข้มแข็งและปลอดภัย

ธีร์ ภวังคนันท์ (2561) กล่าวว่า การปกป้องคุ้มครองช่วยเหลือเด็กนักเรียน หมายถึง การดูแลช่วยเหลือเด็กนักเรียนที่เสี่ยงหรือต้องสงสัยว่าถูกกระทำรุนแรงหรือล่วงละเมิด เด็กนักเรียนที่ถูกกระทำรุนแรงหรือถูกล่วงละเมิด และเด็กนักเรียนที่กระทำรุนแรงหรือล่วงละเมิดต่อบุคคลอื่น โดยมีระบบและขั้นตอนการปฏิบัติที่คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดที่เกิดขึ้นกับเด็กนักเรียนเป็นหลักสอดคล้องกับหลักปฏิบัติตามกฎหมายและหลักปฏิบัติที่มีมาตรฐานโดยมีการส่งเสริมพัฒนาการป้องกันและแก้ไขปัญหาเพื่อให้เด็กนักเรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่เข้มแข็งมีคุณภาพชีวิตที่ดีมีทักษะการดำรงชีวิตและรอดพ้นจากวิกฤตทั้งปวง

สุภัทสร สุริยะ (2562) ได้สรุประบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง กระบวนการดูแลนักเรียนอย่างมีขั้นตอนที่ชัดเจน สอดคล้องกับการบริหารทั้งระบบของสถานศึกษา โดยอาศัยศักยภาพและความสัมพันธ์ของนักเรียนที่มีต่อครู รวมทั้งการประสานสัมพันธ์ระหว่างครู ผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องในการป้องกัน แก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2563) ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง กระบวนการดำเนินงานที่มีแบบแผน มีขั้นตอนอย่างชัดเจนในการส่งเสริม สนับสนุนดูแลช่วยเหลือนักเรียน ให้ประสบความสำเร็จทางการเรียน และให้ได้รับการพัฒนาศักยภาพอย่างรอบด้าน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

รุ่งนภา สุขสำแดง (2563) ได้ให้ความหมายระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง การส่งเสริม การพัฒนาการป้องกันและการแก้ไขปัญหาให้นักเรียนโดยมีครูที่ปรึกษาหรือครูประจำชั้นจะต้องรู้จัก นักเรียน เป็นรายบุคคลและมีข้อมูลที่แท้จริงของนักเรียนทุกด้านเพื่อช่วยให้การแก้ปัญหา นักเรียนและพัฒนานักเรียนให้เต็มตามศักยภาพ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์มีภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่แข็งแกร่ง คุณภาพชีวิตที่ดี มีทักษะการดำรงชีวิต

วุฒิพงษ์ พันทิวา (2563) ให้ความหมายว่า กระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียน อย่างมีขั้นตอน พร้อมด้วยวิธีการ และเครื่องมือประกอบการทำงานที่ชัดเจน โดยมีครูประจำชั้นเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงานประสานความร่วมมือระหว่างบุคคลภายในและภายนอกสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริม การป้องกัน และการแก้ไขปัญหาโดยดำเนินงานตามองค์ประกอบ 5 ด้าน ได้แก่ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมนักเรียน การปรับปรุงแก้ไข และการส่งต่อนักเรียน

จากการศึกษาความหมาย ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ที่กล่าวมานั้น สรุปได้ว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง กระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอน แนวทาง วิธีการ และเครื่องมือดำเนินงานชัดเจน เพื่อพัฒนา ส่งเสริม สนับสนุน ป้องกัน ดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีความรู้ มีทักษะชีวิต มีความปลอดภัย ตามองค์ประกอบ 5 ด้าน ได้แก่ 1)การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2)การคัดกรองนักเรียน 3) การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน 4)การป้องกันและแก้ไข และ 5)การส่งต่อ โดยมีครูประจำชั้นเป็นหลักในการดำเนินงาน ประสานการมีส่วนร่วมกับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา

2.1.2 ความสำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2559) กล่าวถึง การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนว่ามีความสำคัญต่อผู้เกี่ยวข้องอันได้แก่ นักเรียน ครู ผู้ปกครอง ชุมชน โรงเรียน สำนักงานเขตพื้นที่ และประเทศชาติ และระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีวัตถุประสงค์ที่จะพัฒนาคุณภาพนักเรียนให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ แต่ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนจะเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากครูและผู้เกี่ยวข้องมีการทำงานเป็นทีม ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติและชื่นชมผลงาน เพื่อสร้างสรรค์ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้เป็นรูปธรรม และจะก่อประโยชน์ต่อนักเรียนและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

นักเรียน

1. ได้รับการดูแลช่วยเหลือและพัฒนาด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต และสภาพแวดล้อมทางสังคมอย่างทั่วถึง
2. ได้รับการส่งเสริม พัฒนา แก้ไขปัญหาด้านการเรียนรู้และความสามารถพิเศษ

3. ได้รู้จักตนเอง สามารถปรับตัวมีทักษะทางสังคมและอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข
4. มีทักษะชีวิตและมีสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อน ครู และผู้ปกครอง

ครู

1. ตระหนักและเห็นความสำคัญในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
2. มีเจตคติที่ดีต่อนักเรียน
3. มีผลงานสอดคล้องกับมาตรฐานการประเมินคุณภาพการศึกษา
4. มีความรักและศรัทธาในวิชาชีพครู

ผู้บริหาร

1. รู้ศักยภาพของครูในการขับเคลื่อนให้เกิดการปฏิรูปการเรียนรู้
2. ได้ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนเพื่อใช้ในการกำหนดแนวทางในการพัฒนานักเรียน
หลักสูตร และคุณภาพจัดการศึกษา
3. มีรูปแบบกระบวนการพัฒนา และการพัฒนาเชิงระบบภายใต้การมีส่วนร่วม

ผู้ปกครอง ชุมชน

1. ตระหนักในการมีส่วนร่วมกับโรงเรียน
2. เข้าใจถึงวิธีการอบรมสั่งสอนบุตรหลาน
3. เป็นตัวอย่างที่ดีแก่บุตรหลานและบุคคลในชุมชน
4. มีสัมพันธภาพที่ดีกับบุตรหลาน เป็นครอบครัวที่เข้มแข็ง

โรงเรียน

1. มีผลการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษา
2. ได้รับการยอมรับ การสนับสนุน และความร่วมมือจากชุมชน บุคลากร องค์กรที่เกี่ยวข้อง
3. มีการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้และเอื้ออาทร

เขตพื้นที่การศึกษา

1. พัฒนานวัตกรรมในการพัฒนานักเรียน
2. พัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำงานการนิเทศติดตามผล ประเมินผลการศึกษา วิจัย
เกี่ยวกับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
3. มีระบบข้อมูลสารสนเทศทั้งข้อมูลระดับบุคคล และระดับโรงเรียน เพื่อพัฒนางาน

ประเทศชาติ

1. นักเรียนมีคุณภาพดี มีปัญญา และมีความสุข
2. มีการเชื่อมโยงข้อมูลของเยาวชนทุกระดับ
3. ลดปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อเด็กและเยาวชน ลดค่าใช้จ่ายของหน่วยงานต่าง ๆ
4. ประชาชนมีคุณภาพเป็นกำลังอันสำคัญในการพัฒนาประเทศ

กระทรวงศึกษาธิการ (2559) ได้อธิบายถึงความสำคัญของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนว่าเป็นกระบวนการที่จะพัฒนานักเรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม และมีวิถีชีวิตที่มีความสุข ผ่านกระบวนการทางการศึกษา และการส่งเสริม ป้องกัน ช่วยเหลือแก้ไขปัญหาสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งส่งผลกระทบต่อทั้งในทางบวกและทางลบทางเศรษฐกิจ ปัญหาการระบาดของยาเสพติด ปัญหาการแข่งขันในรูปแบบต่าง ๆ ต่อครอบครัว ซึ่งก่อให้เกิดความทุกข์ ความวิตกกังวล ความเครียด มีการปรับตัวที่ไม่ดี ส่งผลเสียต่อสุขภาพจิตและสุขภาพกายของทุกคนที่เกี่ยวข้อง โดยอาศัยความเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทุกคน โดยเฉพาะครูที่ปรึกษาเป็นหลักสำคัญในการดำเนินงาน

2.1.3 วัตถุประสงค์ของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2544) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ไว้ดังนี้

1. เพื่อให้การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ
2. เพื่อให้สถานศึกษา ผู้ปกครอง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือชุมชน มีการทำงานร่วมกัน โดยผ่านกระบวนการทำงานที่ชัดเจน พร้อมด้วยเอกสาร หลักฐานการปฏิบัติงาน สามารถตรวจสอบได้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2559) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ ดังนี้

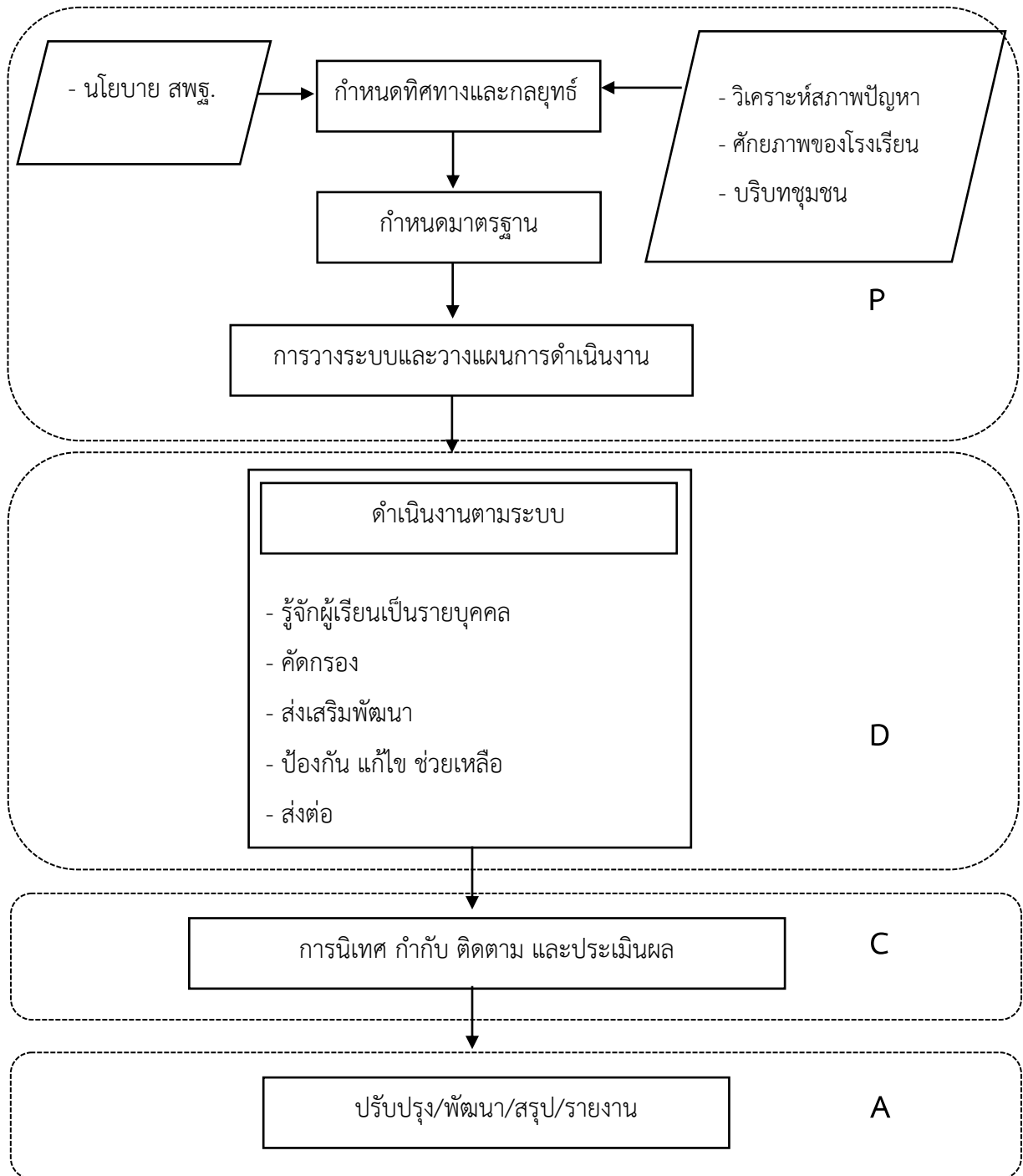
1. เพื่อให้การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นไปอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ
2. เพื่อให้สถานศึกษา กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการทำงานร่วมกันโดยผ่านกระบวนการทำงานที่ชัดเจน มีร่องรอยหลักฐานการปฏิบัติงาน สามารถตรวจสอบและประเมินผลได้

สรุปได้ว่า ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้นักเรียนทุกคนในสถานศึกษาได้รับการเอาใจใส่ ดูแลช่วยเหลือ แนะนำให้คำปรึกษา ส่งเสริมและพัฒนา ป้องกัน แก้ไขปัญหา และการส่งต่ออย่างเป็นระบบ มีคุณภาพ จากข้าราชการครูและบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา ผู้ปกครอง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ชุมชน และสังคม

2.1.4 ขั้นตอนการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนระดับสถานศึกษา

การดำเนินการของสถานศึกษาเพื่อให้การดูแลช่วยเหลือนักเรียนบรรลุผลและสอดคล้องตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ตามหลักประกันคุณภาพการศึกษานโยบายกระทรวงศึกษาธิการ (กรมสามัญศึกษา, 2545) มีวิธีการดำเนินการ ดังนี้

1. ศึกษาสร้างความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้กับบุคลากรในสถานศึกษาเพื่อวางแผนการดำเนินการ
2. แต่งตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบชั้น 3 ทีม ได้แก่ ทีมคณะกรรมการอำนวยการ ทีมคณะกรรมการประสานงาน และทีมคณะกรรมการดำเนินการ (ทีมนำ ทีมประสาน และทีมทำ)
3. อบรมบุคลากรที่รับผิดชอบในสถานศึกษา ดำเนินการประชุมเพื่อกำหนดบทบาทของคณะกรรมการทั้ง 3 ชุด
4. จัดทำโครงการ แผนปฏิบัติงาน ปฏิทินปฏิบัติงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้เป็นแนวทางเดียวกัน
5. แต่งตั้งเป็นครูที่ปรึกษาประจำชั้นเรียนหรือกลุ่มนักเรียน มีหน้าที่ดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีฝ่ายปกครองหรือฝ่ายกิจการนักเรียนควบคุมดูแล กำกับติดตามและประเมินผลงานของครูที่ปรึกษา การดำเนินงานของครูที่ปรึกษาในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนจะมอบหมายให้ครูรับผิดชอบดูแลนักเรียนในชั้นเรียนที่รับผิดชอบหรือจัดให้ครูรับผิดชอบดูแลนักเรียนเป็นกลุ่ม จำนวน 20-25 คน เพื่อให้การจัดการศึกษามุ่งพัฒนาคุณภาพของมนุษย์ให้เป็นคนดี มีความสามารถ ตลอดจนมีความสุขในการดำรงชีวิต รวมถึงเพื่อเชื่อมหลอมรวมพลังระหว่างบ้านและสถานศึกษาจัดเสริมสร้างภูมิคุ้มกัน จัดระบบเฝ้าระวังไม่ให้นักเรียนเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด และเพื่อให้สถานศึกษานำไปดำเนินการส่งเสริมป้องกันและช่วยเหลือแก้ไขปัญหาของนักเรียน ซึ่งจากการศึกษาแนวคิดหลักที่ใช้ในการบริหารงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547) พบว่า เป็นการพัฒนาระบบการดำเนินงานอย่างมีระบบให้เกิดขึ้นต่อเนื่องและมีความเข้มแข็ง ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องบูรณาการแนวคิดวิธีการบริหารเชิงระบบคุณภาพหรือวงจรคุณภาพเดมมิง (Deming Cycle : PDCA) ในการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อให้เกิดมาตรฐานการดำเนินงานที่เสริมสร้างการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แสดงได้ดังรูปภาพที่ 2.1

รูปภาพที่ 2.1 แผนภูมิการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา
ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547)

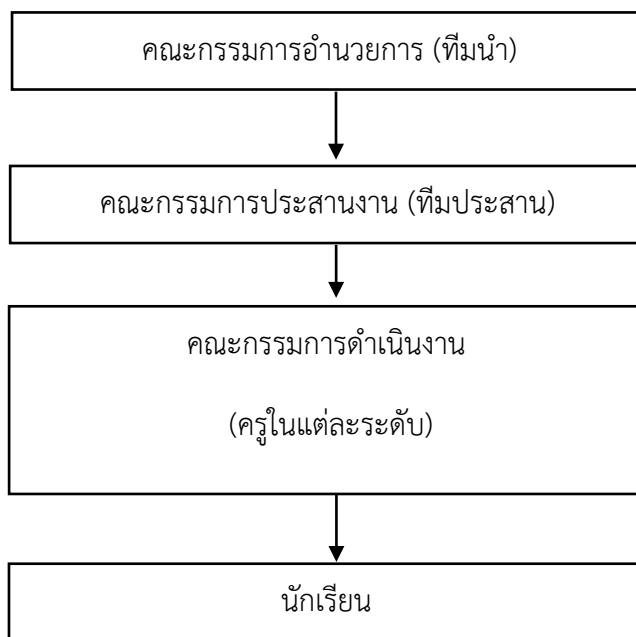
สำคัญในการดูแล

1. แต่งตั้งคณะกรรมการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา
2. การดำเนินงานของคณะกรรมการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

การดำเนินงานของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้มีการจัดเป็นคณะกรรมการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนออกเป็น 3 คณะ ได้แก่ คณะกรรมการอำนวยการ (ทีมหน้า) คณะกรรมการประสานงาน (ทีมประสาน) และคณะกรรมการดำเนินงาน (ทีมทำ) มีโครงสร้างระบบการทำงานที่สัมพันธ์กัน มีการประสานงานของคณะกรรมการแต่ละคณะ ดังต่อไปนี้

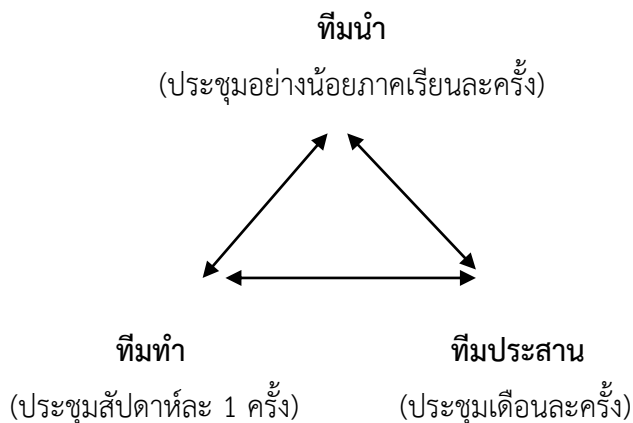
2.1 คณะกรรมการในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนจะมีโครงสร้างการทำงานที่เป็นระบบ มีขั้นตอน แสดงได้ดังรูปภาพที่ 2.2

โครงสร้างคณะกรรมการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา

รูปภาพที่ 2.2 แผนภูมิโครงสร้างคณะกรรมการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา
ที่มา : กรมสุขภาพจิต (2546)

2.2 การประสานการทำงานคณะกรรมการทุกคณะต้องมีการประสานงานกัน
อย่างใกล้ชิด และแต่ละคณะต้องร่วมมือทำงานเป็นทีม แสดงได้ดังรูปภาพที่ 2.3

รูปภาพที่ 2.3 แผนภูมิแสดงการทำงานประสานกันและร่วมงานกันเป็นทีม

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547)

2.3 องค์ประกอบและบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการระบบการดูแล
ช่วยเหลือนักเรียนคณะกรรมการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้แบ่งออกเป็น 3 คณะ ได้แก่
คณะกรรมการอำนวยการ (ทีมนำ) คณะกรรมการประสานงาน (ทีมประสาน) และคณะกรรมการ
ดำเนินงาน (ทีมทำ) มีองค์ประกอบและบทบาทหน้าที่ ดังนี้

คณะกรรมการอำนวยการ (ทีมนำ)

1) บุคลากรของคณะกรรมการอำนวยการ (ทีมนำ) ประกอบด้วยผู้บริหาร
สถานศึกษาเป็นประธานกรรมการ รองผู้อำนวยการสถานศึกษาทุกฝ่าย ตัวแทนหัวหน้าระดับชั้น
หัวหน้าแผนงานสถานศึกษา ผู้แทนผู้ปกครองหรือชุมชน หัวหน้างานแนะแนวเป็นกรรมการ และ
ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายปกครองเป็นกรรมการและเลขานุการ

2) คณะกรรมการอำนวยการมีบทบาทหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- 2.1) กำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ ในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
- 2.2) แต่งตั้งคณะกรรมการและประชุมคณะกรรมการอย่างน้อยภาคเรียน ละ 1 ครั้ง
- 2.3) นิเทศ ติดตาม กำกับการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาแต่ละระดับชั้น
- 2.4) อื่น ๆ ที่สถานศึกษากำหนดเพิ่มเติม

คณะกรรมการประสานงาน (ทีมประสานงาน)

1) บุคลากรคณะกรรมการประสานประกอบด้วยผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายปกครองเป็น
คณะกรรมการ หัวหน้าระดับทุกคน หัวหน้างานพยาบาล ครูแผนงานหรือสารสนเทศ บุคคลอื่น ๆ
ตามความเหมาะสม เป็นกรรมการ หัวหน้างานแนะแนว หรือผู้ที่สถานศึกษา เห็นว่าเหมาะสม เป็น
กรรมการและเลขานุการ

2) คณะกรรมการประสานงานมีบทบาทหน้าที่ดังต่อไปนี้

- 2.1) ปฏิบัติงานในฐานะบุคลากรหลักในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
- 2.2) ประสานงานระหว่างคณะกรรมการอำนวยการ (ทีมนำ) และคณะกรรมการดำเนินงาน (ทีมทำ) และหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้อง
- 2.3) จัดเอกสารเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินงานและรับผิดชอบจัดประชุมชี้แจงและการฝึกอบรมให้ความรู้แก่บุคลากร
- 2.4) จัดประชุมปรึกษาหารือร่วมกันอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง
- 2.5) รายงานสรุปผลการดำเนินงาน

คณะกรรมการดำเนินงาน (ทีมทำ)

1) คณะกรรมการดำเนินงาน (ทีมทำ) จะแต่งตั้งคณะกรรมการตามระดับชั้นแต่ระดับชั้นจะประกอบด้วย หัวหน้าระดับเป็นประธานกรรมการ รองหัวหน้าระดับชั้นเป็นรองประธานกรรมการ ครูที่ปรึกษาในระดับชั้น ครูประจำวิชา ครูแนะแนว เป็นกรรมการและพิจารณาบุคคลที่เหมาะสมเป็นกรรมการและเลขานุการ

2) บทบาทหน้าที่ของหัวหน้าระดับในคณะกรรมการดำเนินงาน มีดังนี้

- 2.1) ติดตามกำกับดูแลช่วยเหลือนักเรียนของครูที่ปรึกษา
- 2.2) ประสานงานผู้เกี่ยวข้อง ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
- 2.3) จัดประชุมครูระดับชั้นเพื่อประสิทธิภาพในการช่วยเหลือนักเรียน
- 2.4) จัดประชุมกลุ่มเพื่อพิจารณารายกรณี
- 2.5) บันทึกหลักฐานการปฏิบัติงานและการจัดทำรายงานประเมินผล

ระดับชั้นส่งผู้บริหาร

3) บทบาทหน้าที่ของครูที่ปรึกษาในคณะกรรมการดำเนินงานมีดังต่อไปนี้

3.1) ดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียนทั้งการส่งเสริม ป้องกันปัญหา และช่วยเหลือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ

3.2) ดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ คือการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมนักเรียน การป้องกันและช่วยเหลือนักเรียนและการส่งต่อนักเรียน ซึ่งองค์ประกอบในแต่ละข้อจะมีความสำคัญ วิธีการดำเนินการ และมีเครื่องมือที่ช่วยในการทำงานแตกต่างกันออกไป กระบวนการการทำงานทั้ง 5 ด้าน จะมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน

- 3.3) ร่วมประชุมกลุ่มปรึกษาปัญหารายกรณี
- 3.4) บันทึกหลักฐานการปฏิบัติงานและประเมินผลส่งหัวหน้าระดับ

4) บทบาทหน้าที่ของครูประจำวิชาและครูอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในคณะกรรมการดำเนินงาน มีดังต่อไปนี้

- 4.1) ให้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักเรียนแก่ครูที่ปรึกษา
- 4.2) ให้ความร่วมมือครูที่ปรึกษาในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนร่วมกัน
- 4.3) ร่วมประชุมกลุ่มปรึกษาปัญหากรณีที่เกี่ยวข้องกับการดูแล
- 4.4) บันทึกหลักฐานการปฏิบัติงาน สรุปผลและรายงานส่งหัวหน้าระดับ

5) บทบาทหน้าที่ของครูแนะแนวในคณะกรรมการดำเนินงานมีดังต่อไปนี้

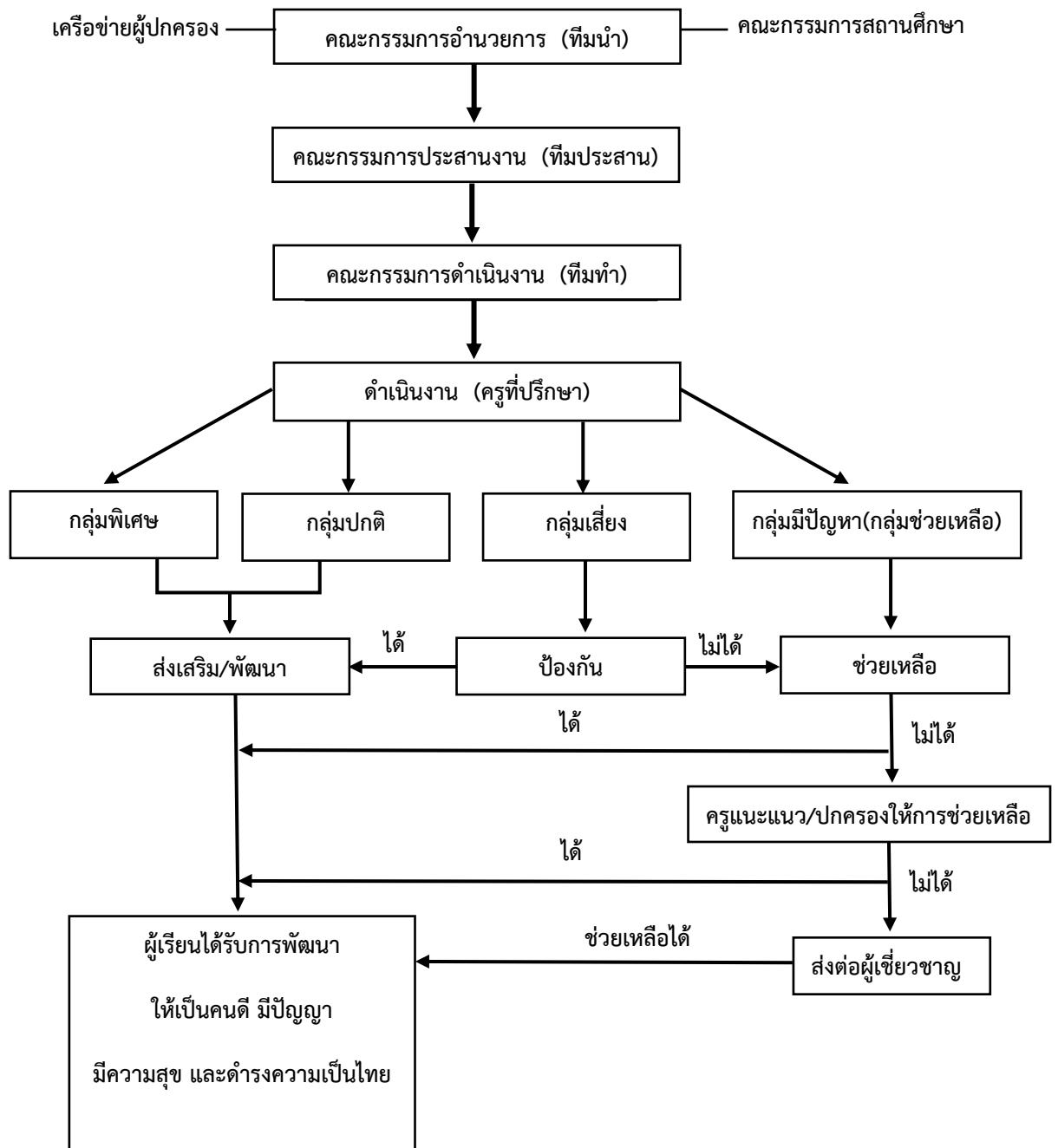
- 5.1) จัดกิจกรรมคาบแนะแนวเพื่อสนับสนุนระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
- 5.2) สนับสนุนและเป็นแกนหลักให้กับครูที่ปรึกษาในการดูแลนักเรียน
- 5.3) ให้การปรึกษานักเรียนที่มีปัญหาในกรณีที่ครูที่ปรึกษาไม่สามารถดูแล

ช่วยเหลือนักเรียนได้

- 5.4) ร่วมประชุมกลุ่มปรึกษาปัญหากรณี
- 5.5) นำนักเรียนที่มีปัญหาอยากต่อการช่วยเหลือของครูแนะแนวส่งต่อไปให้

ผู้เชี่ยวชาญภายนอกและติดตามผลการช่วยเหลือ

5.6) บันทึกหลักฐานการปฏิบัติงานและประเมินผลรายงานส่งผู้บริหาร องค์ประกอบของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นกระบวนการดำเนินงานที่มีการประสานงาน ของคณะกรรมการทั้ง 3 ชุด ได้แก่ คณะกรรมการอำนวยการ คณะกรรมการประสานงาน และคณะกรรมการดำเนินการ โดยมีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักที่สำคัญในการทำงาน โดยใช้ กระบวนการดำเนินงานของระบบการดูแลช่วยเหลือทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล เพื่อนำข้อมูลที่รับทราบมาคัดกรองนักเรียนออกเป็นกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหา เพื่อจัด กิจกรรมส่งเสริม ป้องกันและช่วยเหลือนักเรียน ให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เมื่อพบปัญหาของ นักเรียนที่ยากแก่การช่วยเหลือ ครูที่ปรึกษาจะใช้กระบวนการส่งต่อไปให้ครูแนะแนวหรือฝ่าย ปกครองเพื่อช่วยเหลือนักเรียน หากยังไม่สามารถช่วยเหลือนักเรียนได้ก็จะส่งต่อไปให้ผู้เชี่ยวชาญ ภายนอกต่อไป แสดงได้ดังรูปภาพที่ 2.4

รูปภาพที่ 2.4 แผนภูมิกระบวนการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546)

กระบวนการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความร่วมมือของคณะกรรมการทุกคณะซึ่งการดำเนินงานและใช้เครื่องมือต่าง ๆ แสดงดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 กระบวนการดำเนินงาน วิธีการ และเครื่องมือ ของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กระบวนการทำงาน	วิธีการ	เครื่องมือ
1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	ศึกษาข้อมูลจาก	
1.1 ด้านความสามารถ	1. ระเบียบสะสม	1. ระเบียบสะสม
1.1.1 การเรียน	2. แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก	2. แบบประเมินพฤติกรรม
1.1.2 ความสามารถอื่น	(SDQ)	เด็ก (SDQ)
1.2 ด้านสุขภาพ	3. แบบประเมินงานความฉลาด	3. แบบประเมินงาน
1.2.1 ร่างกาย	ทางอารมณ์ (EQ)	ความฉลาดทางอารมณ์
1.2.2 จิตใจ พฤติกรรม	4. การสัมภาษณ์นักเรียน	(EQ)
1.3 ด้านครอบครัว	5. การสังเกตพฤติกรรมนักเรียน	4. แบบสัมภาษณ์นักเรียน
1.3.1 เศรษฐกิจ	6. การเยี่ยมบ้านนักเรียน	5. แบบสัมภาษณ์ผู้ปกครอง
1.3.2 การคุ้มครองนักเรียน	7. อื่น ๆ เช่น การตรวจสุขภาพ	6. การเยี่ยมบ้านนักเรียน
1.4 ด้านอื่น ๆ		7. แบบบันทึกการตรวจ
1.4.1 ยาเสพติด		สุขภาพด้วยตนเอง
1.4.2 เพศสัมพันธ์		
2. การคัดกรองนักเรียน	วิเคราะห์ข้อมูลจาก	
2.1 กลุ่มปกติ	1. ระเบียบสะสม	1. เกณฑ์การคัดกรอง
2.2 กลุ่มเสี่ยง	2. แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก	นักเรียน
2.3 กลุ่มมีปัญหา	(SDQ)	2. แบบสรุปผลการคัดกรอง
	3. แหล่งข้อมูลจากการรู้จัก	และช่วยเหลือเป็น
	นักเรียนเป็นรายบุคคล	รายบุคคล
		3. แบบสรุปผลการคัดกรอง
		นักเรียนเป็นห้องเรียน

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

กระบวนการทำงาน	วิธีการ	เครื่องมือ
3. การส่งเสริมนักเรียน ดำเนินการกับนักเรียน ทุกกลุ่ม	1. กิจกรรมโฮมรูม(Homeroom) 2. การประชุมผู้ปกครอง ชั้นเรียน(Classroom meeting) 3. กิจกรรมที่ส่งเสริมความสามารถ และศักยภาพนักเรียนและกิจกรรม อื่นๆที่ส่งเสริมนักเรียนให้มีคุณภาพ มากขึ้น	1. แนวทางการจัดกิจกรรม โฮมรูมของสถานศึกษา 2. แนวทางการจัดกิจกรรม ประชุมผู้ปกครอง ชั้นเรียน ผู้ปกครองเครือข่าย 3. แบบบันทึก/สรุป/ประเมินผล การดำเนินกิจกรรมโฮมรูมและ ประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน
4. การป้องกันและช่วยเหลือ นักเรียน ซึ่งมีความจำเป็น อย่างมากสำหรับนักเรียน กลุ่มเสี่ยง /มีปัญหา	1. ให้การปรึกษาเบื้องต้น 2. ประสานงานกับครูและ ผู้เกี่ยวข้องอื่นๆเพื่อการจัดกิจกรรม สำหรับการป้องกันและการ ช่วยเหลือ แก้ไขปัญหาของนักเรียน 2.1 กิจกรรมในห้องเรียน 2.2 กิจกรรมเสริมหลักสูตร 2.3 กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน 2.4 กิจกรรมซ่อมเสริม 2.5 กิจกรรมสื่อสารกับผู้ปกครอง	1. แนวทางการจัดกิจกรรม เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ของนักเรียน 5 กิจกรรม 2. แบบบันทึกสรุปผล การคัดกรองและช่วยเหลือ นักเรียนเป็นรายบุคคล 3. แบบบันทึกรายงานผล การดูแลช่วยเหลือนักเรียน
5. การส่งต่อนักเรียน 5.1 ส่งต่อภายใน 5.2 ส่งภายนอก	1. บันทึกการส่งนักเรียนไปยังครูที่ เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือนักเรียน ต่อไป เช่น ครูแนะแนว ครูประจำ ชั้น ครูพยาบาล เป็นต้น ซึ่งเป็นการส่ง ต่อภายใน 2. บันทึกการส่งนักเรียนไปยังผู้ เชี่ยวชาญภายนอกโดยครูแนะแนว หรือฝ่ายปกครองเป็นผู้ดำเนินการ	1. แบบบันทึกการส่งต่อของ สถานศึกษา 2. แบบรายงานแจ้งผลการ ช่วยเหลือนักเรียน

การจัดการศึกษาในสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาได้มอบหมายหน้าที่ให้ครูปฏิบัติงานหลัก คือ ประการแรกให้สอนหนังสือถ่ายทอดความรู้ด้านวิชาการให้กับนักเรียน ประการที่สองให้ทำหน้าที่ดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยแต่งตั้งให้เป็นครูที่ปรึกษาประจำชั้นเรียน ซึ่งบทบาทของครูที่ปรึกษาจึงมีหน้าที่ทั้งสอนนักเรียนให้มีความรู้และมีความประพฤติที่ดีและดูแลช่วยเหลือนักเรียนไปด้วยพร้อมกัน ดังที่ ประยูร ธมมจิตโต (2541) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูไว้ว่า มีหน้าที่ให้คำแนะนำทั้งวิชาและสภระโดยมีครูเป็นแบบอย่างที่ดีการดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อมุ่งหวังให้ครูที่ปรึกษามีบทบาทในการช่วยเหลือนักเรียนอย่างใกล้ชิดอบอุ่นและแก้ปัญหาได้ทันท่วงที พัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพและความสามารถของตนเองให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

คุณลักษณะและบทบาทหน้าที่ของครูที่ปรึกษาในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรที่มีความสำคัญในการจัดการเรียนการสอนและดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยเฉพาะระดับมัธยมศึกษาซึ่งเป็นช่วงอายุที่นักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายและจิตใจมากที่สุด ฉะนั้นครูที่ปรึกษาที่มีคุณสมบัติที่ดีย่อมสามารถช่วยเหลือนักเรียนได้เป็นอย่างดีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่

ลักษณะของครูที่ปรึกษา

ลักษณะของครูที่ปรึกษา นับว่ามีความจำเป็นต่อการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนในปัจจุบันเป็นอย่างมาก ครูที่ปรึกษาที่มีคุณภาพดี ย่อมจะสามารถปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้มีประสิทธิภาพต่อนักเรียน เพราะนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือจะติดต่อหรือขอคำปรึกษากับครูที่ปรึกษา ย่อมคำนึงถึงคุณลักษณะที่สำคัญของครูที่ปรึกษา สำเนาวิ ขจรศิลป์ (2543 อ้างถึงใน จำเริญ สีมาร์ตัน, 2553) ได้กล่าวถึงลักษณะของครูที่ปรึกษาที่ดี คือ

1. มีมนุษยสัมพันธ์ดี
2. มีความรับผิดชอบดี
3. ใจกว้างและรับฟังความคิดเห็นของนักศึกษา
4. มีความรู้กว้างขวางและทันเหตุการณ์ด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง
5. มีความจริงใจและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น
6. มีเหตุผลและมีความสามารถในการแก้ปัญหา
7. มีความเมตตากรุณา
8. ไวต่อการรับรู้และเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้รวดเร็ว
9. มีหลักจิตวิทยาในการให้การศึกษาและมีจรรยาบรรณครูที่ปรึกษา
10. มีความประพฤติเหมาะสมที่จะเป็นแบบอย่างที่ดีได้
11. รู้และปฏิบัติตามบทบาทและหน้าที่ของครูที่ปรึกษาเป็นอย่างดี

ลักษณะบุคลิกภาพของครูที่ปรึกษาที่ดีย่อมสร้างสัมพันธภาพทางบวกให้กับนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือ หรืออยากให้อุทิศตนเอง และสร้างความมั่นใจให้กับนักเรียน แต่การดูแลช่วยเหลือ นักเรียนจะประสบความสำเร็จได้นั้นต้องใช้องค์ประกอบ ครูที่ปรึกษานับว่ามีส่วนสำคัญสำหรับการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในการแนะนำสิ่งดีและเป็นแบบอย่างที่ดี

จรรยาบรรณของครูที่ปรึกษา

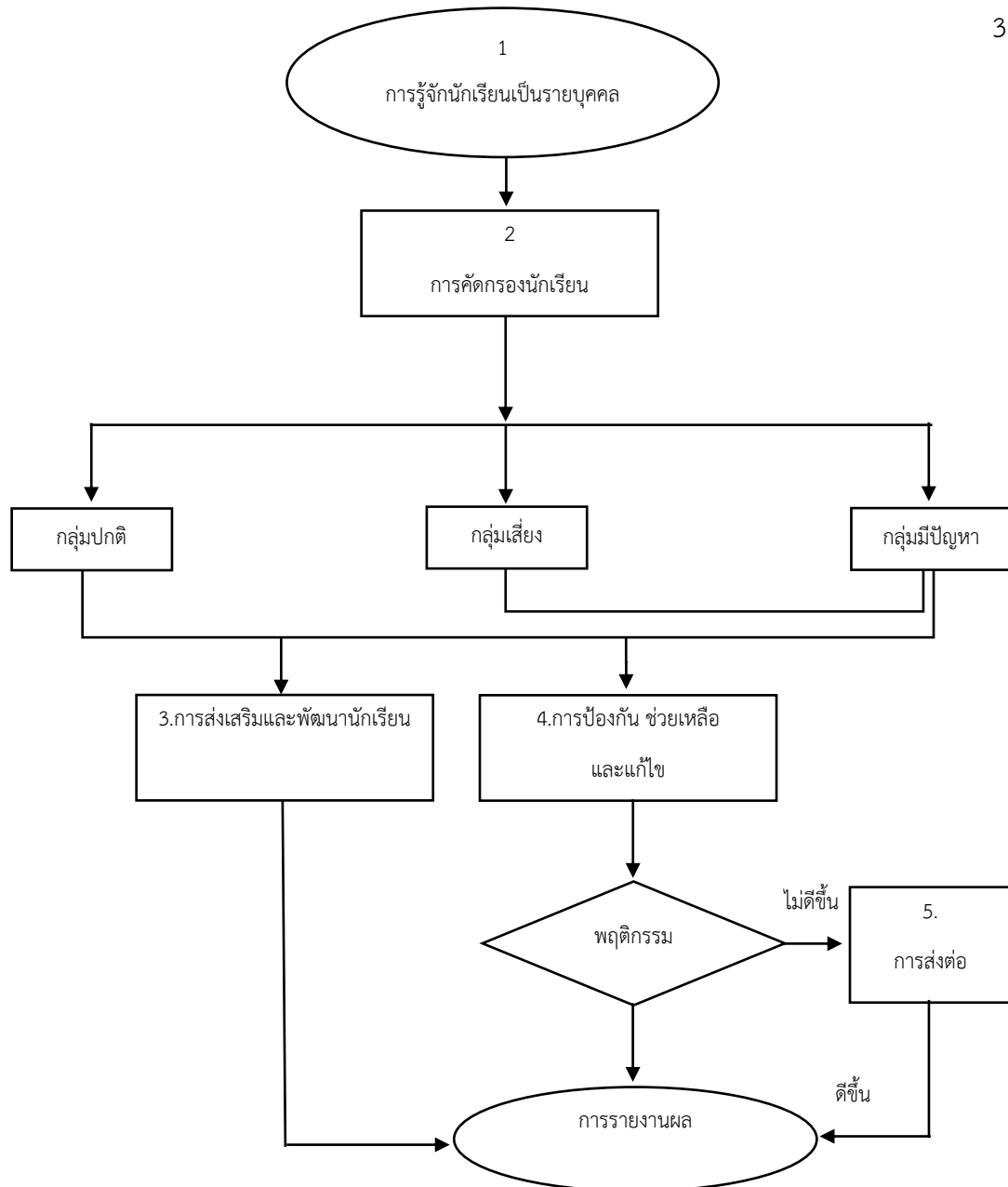
ครูที่ปรึกษามีหน้าที่รับผิดชอบนักเรียนในด้านการให้คำปรึกษาแนะนำการช่วยเหลือ นักเรียน อบรมส่งเสริมพฤติกรรมนักเรียน ความมีระเบียบวินัย มีคุณธรรมจริยธรรมตลอดจนทักษะในการดำเนินชีวิตของนักเรียนสามารถส่งผลต่อพฤติกรรมนักเรียนทั้งด้านบวกและลบ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูที่ปรึกษาต้องยึดมั่นในจรรยาบรรณ ซึ่ง สำเนาว่า ขจรศิลป์ (2543 อ้างถึงใน จำเริญ สีมารัตน์, 2553) ได้กล่าวถึงจรรยาบรรณของครูที่ปรึกษาไว้ว่า ครูที่ปรึกษาต้องคำนึงถึงสวัสดิภาพของนักเรียนโดยไม่กระทำการใด ๆ ที่ก่อให้เกิดผลเสียหายแก่นักเรียนอย่างเป็นธรรม ต้องรักษาข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องส่วนตัวของนักเรียนในความดูแลไว้เป็นความลับ พยายามช่วยเหลือนักเรียนจนสุดความสามารถ จรรยาบรรณของครูที่ปรึกษาย่อมสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักเรียน ได้ว่า สามารถช่วยเหลือนักเรียนและแก้ปัญหาให้ตนเองได้ โดยเฉพาะจรรยาบรรณของครูที่ปรึกษาในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของกรมสามัญศึกษา

บทบาทหน้าที่ของครูที่ปรึกษาตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547) กล่าวถึง บทบาทหน้าที่ของครูที่ปรึกษาตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีบทบาทสำคัญที่ต้องดำเนินงาน ดังนี้

- การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล
- การคัดกรองนักเรียน
- การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน
- การช่วยเหลือและแก้ไขนักเรียน
- การส่งต่อนักเรียน

บทบาทหน้าที่ของครูที่ปรึกษาต้องดำเนินการตามระบบและมีเครื่องมือที่ช่วยในการทำงานแตกต่างกันออกไป กระบวนการการทำงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนทั้ง 5 ด้าน จะมีความสอดคล้องสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน ทำให้ระบบการทำงานเกิดประสิทธิภาพอย่างยิ่ง แสดงได้ดังรูปภาพที่ 2.5

รูปภาพที่ 2.5 แผนภูมิการดำเนินงานระบบติดตามช่วยเหลือนักเรียนระดับห้องเรียน/ครูประจำชั้น
ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547)

บทบาทหน้าที่ของครูที่ปรึกษาในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนควรมีความเอาใจใส่แก่นักเรียนในกลุ่มของตนเองอย่างใกล้ชิด สามารถช่วยเหลือแนะนำแก้ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นกับนักเรียนของตนได้ทันเวลาและเกิดผลดีตามกระบวนการมีการดำเนินงานตามกระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมนักเรียน การป้องกันและช่วยเหลือนักเรียน และการส่งต่อนักเรียน มีแนวทางการดำเนินงานตามที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานร่วมกับกรมสุขภาพจิตกระทรวงสาธารณสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล หมายถึง วิธีการที่ครูที่ปรึกษาจะต้องศึกษา นักเรียนใน ความรับผิดชอบของตนเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของเด็ก ซึ่งแต่ละคนมีสภาพสังคมชีวิต ที่แตกต่างกัน มีพฤติกรรมที่แสดงออกให้เห็นหลายรูปแบบ ข้อมูลพื้นฐานที่ครูที่ปรึกษาจำเป็นต้องรู้ และมีความเข้าใจอย่างแท้จริง ได้แก่

1.1 ด้านความสามารถของนักเรียน ได้แก่ ความสามารถทางด้านการเรียน โดยศึกษาจากผลการเรียนในรายวิชาต่าง ๆ ผลการเรียนเฉลี่ยในแต่ละภาคเรียนรวมถึงพฤติกรรม ของนักเรียนที่มีต่อความสนใจในการเรียนว่านักเรียนมีความสนใจในการเรียนมากน้อยเพียงใด พฤติกรรมการมาสถานศึกษา การขาดเรียนหรือหนีเรียน และความสามารถทางด้านอื่น ๆ ของ นักเรียน เช่น ได้รับความที่พิเศษที่ได้รับมอบหมายในสถานศึกษา ความสามารถพิเศษของนักเรียน เช่น ดนตรี กีฬา หรือศิลปะ การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในสถานศึกษา

1.2 ด้านสุขภาพของนักเรียน ครูที่ปรึกษาคควรดำเนินการศึกษาทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจเพื่อให้รู้จักสภาพร่างกายของนักเรียนเกี่ยวกับน้ำหนัก ส่วนสูง โรคประจำตัวหรืออาการ ผิดปกติทางร่างกายต่างๆ ด้านจิตใจ มีการสำรวจจากข้อมูลต่างๆ เพื่อสามารถสรุปพฤติกรรม ด้านจิตใจของนักเรียน เช่น อารมณ์ซึมเศร้า วิดกกังวล พฤติกรรมอยู่ไม่นิ่ง บุคลิกภาพที่อาย สมาธิสั้น และชอบเก็บตัว ให้ชัดเจน

1.3 ด้านครอบครัว ครูที่ปรึกษาดำเนินการศึกษาสภาพครอบครัวของนักเรียนในด้าน เศรษฐกิจเกี่ยวกับรายได้ อาชีพของบิดา มารดา และผู้ปกครองนักเรียน ค่าใช้จ่ายที่นักเรียน ได้รับใน การมาสถานศึกษา ด้านการคุ้มครองนักเรียนที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลของสมาชิกภายในครอบครัว ความสัมพันธ์ในครอบครัวบุคคลที่รับผิดชอบนักเรียน ลักษณะสภาพที่อยู่อาศัยและบรรยากาศ สิ่งแวดล้อม อาการเจ็บป่วยของบุคคลในครอบครัวหรือมีอาการใช้สารเสพติด ดื่มสุรา การพนัน เป็น ข้อมูลพื้นฐานนักเรียน การศึกษานักเรียนเป็นรายบุคคล ตามกระบวนการที่กล่าวข้างต้นนั้น ครูที่ปรึกษามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้วิธีการและเครื่องมือต่าง ๆ ที่หลากหลายเพื่อให้ได้ข้อมูล ให้ครบทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านความสามารถ ด้านสุขภาพ ด้านครอบครัว เครื่องมือที่ครูที่ปรึกษา ควรนำมาใช้ ได้แก่ ระเบียบสะสมซึ่งประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักเรียน รูปแบบของระเบียบ สะสมของแต่ละสถานศึกษาอาจแตกต่างกันขึ้นอยู่กับความต้องการและความครอบคลุมของข้อมูล โดยให้นักเรียนเป็นผู้กรอกข้อมูลเบื้องต้นและครูที่ปรึกษากรอกข้อมูลเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ที่สุด ทั้งนี้ข้อมูลระเบียบสะสมควรเก็บไว้เป็นความลับและมีการเก็บเอกสารอย่างเป็นระบบเมื่อสิ้นปี การศึกษา หากมีการเปลี่ยนแปลงครูที่ปรึกษาใหม่ ควรมอบข้อมูลระเบียบสะสมให้กับครูที่ปรึกษาคน ใหม่ต่อไปเครื่องมือที่ครูที่ปรึกษาควรนำมาใช้เพื่อศึกษานักเรียน ได้แก่ แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก ซึ่งเป็นแบบประเมินพฤติกรรมเด็กที่กรมสุขภาพจิตได้พัฒนาขึ้นมาจาก the strengths and

difficulties questionnaire (SDQ) จากประเทศเยอรมันซึ่งได้รับการยอมรับว่ามีความเที่ยงตรงสูง โดยจัดทำแบบประเมินพฤติกรรมเด็ก จำนวน 3 ชุดต่อนักเรียนหนึ่งคน ชุดที่หนึ่งให้นักเรียนประเมินตนเอง ชุดที่สองให้ผู้ปกครองประเมินตัวนักเรียน และชุดที่สามให้สำหรับครูเป็นผู้ประเมินควรทำการประเมินในระยะเวลาใกล้เคียงกันเพื่อความชัดเจนของข้อมูล นอกจากนี้ข้อมูลที่ครูที่ปรึกษาควรดำเนินการด้วยตนเองมากที่สุด คือ การสัมภาษณ์นักเรียนเป็นรายบุคคลและการออกเยี่ยมบ้านนักเรียน ซึ่งจะทำให้ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียนจากสภาพความเป็นจริง หรือใช้เครื่องมือเพิ่มเติมอื่นๆ เช่น แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ เมื่อครูที่ปรึกษาได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักเรียนได้เพียงพอแล้ว จึงดำเนินการตามกระบวนการคัดกรองนักเรียนต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552) ได้กำหนดความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคน ที่มีพื้นฐานความเป็นมาของชีวิตที่ไม่เหมือนกัน หล่อหลอมให้เกิดพฤติกรรมหลากหลายรูปแบบทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังนั้นการรับรู้ข้อมูลที่จำเป็นเกี่ยวกับตัวนักเรียน จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ครูที่ปรึกษามีความเข้าใจนักเรียนมากขึ้น สามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อการคัดกรองนักเรียน เป็นประโยชน์ในการส่งเสริมการป้องกันและช่วยเหลือปัญหาของนักเรียนได้อย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์มิใช่การใช้ความรู้สึกหรือการคาดเดา โดยเฉพาะในการแก้ปัญหาที่นักเรียน ซึ่งจะไม่ทำให้เกิดข้อผิดพลาดต่อการช่วยเหลือนักเรียนหรือเกิดได้น้อยที่สุด โดยพิจารณาข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน

กรมสุขภาพจิต (2551) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลไว้ว่า ความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคนมีพื้นฐานความเป็นมาของชีวิตที่ไม่เหมือนกัน หล่อหลอมให้เกิดพฤติกรรมหลากหลายรูปแบบทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังนั้นการรับรู้ข้อมูลที่จำเป็นเกี่ยวกับตัวนักเรียน จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ครูที่ปรึกษามีความเข้าใจนักเรียนมากขึ้น สามารถแก้ไขปัญหานักเรียนได้อย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์มิใช่การใช้ความรู้สึกหรือการคาดเดา โดยเฉพาะในการแก้ไขปัญหานักเรียนจะทำให้ไม่เกิดข้อผิดพลาดต่อการช่วยเหลือนักเรียน หรือเกิดได้น้อยที่สุด โดยมีข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวกับตัวนักเรียน ครูที่ปรึกษาควรมีอย่างน้อย 3 ด้านใหญ่ ๆ ดังนี้

1. ด้านความสามารถ แยกเป็น
 - 1) ด้านการเรียน
 - 2) ด้านความสามารถอื่น ๆ
2. ด้านสุขภาพ แยกเป็น
 - 1) ด้านร่างกาย
 - 2) ด้านจิตใจ – พฤติกรรม
3. ด้านครอบครัว แยกเป็น
 - 1) ด้านเศรษฐกิจ

2) ด้านการคุ้มครองนักเรียน

4. ด้านอื่น ๆ ที่ครูพบเพิ่มเติม ซึ่งมีความสำคัญหรือเกี่ยวข้องกับการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับตัวนักเรียนในแต่ละด้านที่ครูที่ปรึกษาจะต้องทราบรายละเอียดและแหล่งของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียนและอาจจะต้องประสานความร่วมมือกับครูและบุคลากรอื่นทั้งในและนอกโรงเรียน เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลดังกล่าวอันเป็นประโยชน์ต่อการรู้จักนักเรียนดีขึ้น รายละเอียดข้อมูลพื้นฐานนักเรียนที่ครูที่ปรึกษาควรทราบ

2. การคัดกรองนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547) กล่าวว่า การคัดกรองนักเรียนเป็นกระบวนการดำเนินการหลังจากที่ครูที่ปรึกษาได้ศึกษาทำความเข้าใจนักเรียนเป็นรายบุคคลแล้วโดยนำข้อมูลมาวิเคราะห์สรุปผลเพื่อแยกนักเรียนเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหา ประโยชน์ของการจัดกลุ่มนักเรียนก็เพื่อให้การดูแลช่วยเหลือและแก้ไขปัญหานักเรียนตรงกับปัญหาหรือความต้องการมากที่สุด สามารถแก้ไขนักเรียนที่มีความจำเป็นเร่งด่วนและได้ผลอย่างรวดเร็ว ข้อควรระมัดระวังสำหรับครูที่ปรึกษาในการคัดกรอง คือ ต้องระมัดระวังไม่ให้นักเรียน ได้ทราบข้อมูลผลการคัดกรองว่าตนถูกจัดอยู่ในกลุ่มเสี่ยงหรือมีปัญหาและแตกต่างจากกลุ่มปกติ ถึงแม้ว่านักเรียนจะรู้ว่าตนเองจัดอยู่ในกลุ่มใดเพราะจะทำให้มีผลกับความรู้สึกของนักเรียนหรืออาจถูกเพื่อนล้อเลียน เมื่อครูที่ปรึกษาสรุปผลการคัดกรองนักเรียนเสร็จเรียบร้อยแล้ว ควรมีการประสานงานกับผู้ปกครอง เพื่อขอความร่วมมือในการช่วยเหลือนักเรียน แต่พึงระมัดระวังในเรื่องการสื่อสารกับผู้ปกครองเกี่ยวกับผลการคัดกรองที่นักเรียนถูกจัดอยู่ในกลุ่มเสี่ยง หรือมีปัญหาแนวทางการวิเคราะห์ ข้อมูลนักเรียนเพื่อการคัดกรองของครูที่ปรึกษา ควรมีการประชุมครูในสถานศึกษาเพื่อพิจารณาหลักเกณฑ์ในการจัดกลุ่มของนักเรียนให้มีหลักเกณฑ์และมาตรฐานเป็นไปในแนวทางเดียวกัน เป็นที่ยอมรับของครูที่ปรึกษา ในสถานศึกษาเพื่อใช้เกณฑ์การคัดกรอง โดยมีหลักเกณฑ์การคัดกรอง มีวิธีการ คือ นำข้อมูลที่ได้จากการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลมาวิเคราะห์ ดังนี้

2.1 ด้านความสามารถของนักเรียนเกี่ยวกับด้านผลการเรียนจะพิจารณาข้อมูลจากผลการเรียนเฉลี่ย การขาดเรียน ไม่เข้าเรียน มาสาย ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนดและพิจารณาความสามารถด้านอื่นของนักเรียน ได้แก่ ความสามารถพิเศษของนักเรียน ความถนัด ความสนใจหรือผลงานของนักเรียน หน้าที่ที่ได้รับมอบหมายพิเศษในสถานศึกษา

2.2 ด้านสุขภาพของนักเรียน พิจารณาจากสภาพร่างกายปกติ พิการ หรือมีความบกพร่องทางร่างกาย การมีโรคประจำตัว ตรวจสอบความเหมาะสมของส่วนสูงและน้ำหนัก การแต่งกาย และการรักษาความสะอาด พิจารณาจากด้านจิตใจจากแบบประเมินพฤติกรรมเด็ก (SDQ) แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) สังเกตพฤติกรรมที่พบเห็น ได้แก่ ความสัมพันธ์กับเพื่อนกับครู การใช้สารเสพติด พฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม สภาพทางอารมณ์และพฤติกรรมอื่นๆ

2.3 ด้านครอบครัว พิจารณาครอบครัวด้านเศรษฐกิจการมีรายได้ หนี้สิน การใช้จ่ายรายรับของครอบครัว เงินค่าใช้จ่ายของนักเรียนในการมาสถานศึกษาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด ในด้านการคุ้มครองของนักเรียน จะพิจารณาเกี่ยวกับสภาพครอบครัวว่าสามารถดูแลนักเรียนได้อย่างเหมาะสมหรือไม่ มีความปลอดภัยในสภาพที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัวอบอุ่น การเกี่ยวข้องกับยาเสพติด สุรา การพนันหรือความเจ็บป่วยของคนในครอบครัวที่มีผลต่อสภาพครอบครัว การมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมเรื่องเพศที่มีผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลงของนักเรียน ผลการคัดกรองทำให้แยกกลุ่มเด็กออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง หรือกลุ่มที่มีปัญหา เพื่อสะดวกในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของครูที่ปรึกษาที่จะส่งเสริมให้นักเรียนทุกกลุ่ม ช่วยเหลือหรือแก้ไขนักเรียนกลุ่มเสี่ยงหรือมีปัญหาอย่างได้ผลตามความต้องการของการส่งเสริมนักเรียนเป็นกระบวนการที่ครูที่ปรึกษานับสนุนให้นักเรียนทุกคน ทั้งกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง หรือมีปัญหาให้มีคุณภาพดีขึ้นรวมถึงป้องกันมิให้นักเรียนกลุ่มปกติเปลี่ยนไปอยู่กลุ่มเสี่ยง ทำให้กลุ่มเสี่ยงหรือมีปัญหากลับคืนสภาพเป็นเด็กกลุ่มปกติ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552) ได้กำหนดไว้ว่า การคัดกรองนักเรียนเป็นการพิจารณาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียนเพื่อจัดกลุ่มนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มปกติ หมายถึง นักเรียนที่ไม่มีปัญหารุนแรงใด ๆ ที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตประจำวันของตนเองหรือส่วนรวมในด้านลบ แต่อาจมีความยุ่งยากเกิดขึ้นได้เมื่อต้องเผชิญปัญหาหรือภาวะวิกฤตในชีวิตประจำวัน

2. กลุ่มเสี่ยง หมายถึง นักเรียนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากปกติ เช่น เก็บตัว แสดงออกเกินขอบเขต ปรับตัวทางเพศไม่เหมาะสม ทดลองดื่ม เสพ สูบ ผลการเรียนเปลี่ยนแปลงไปในทางลบ

3. กลุ่มมีปัญหา หมายถึง นักเรียนมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาชัดเจนมีผลกระทบต่อชีวิตประจำวันของตนเองหรือต่อสังคมส่วนรวมในด้านลบ

กรมสุขภาพจิต (2551) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการคัดกรองนักเรียนว่า การคัดกรองนักเรียนเป็นการพิจารณาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียนเพื่อการจัดกลุ่มนักเรียนเป็น 2 กลุ่ม คือ

1 กลุ่มปกติ คือ นักเรียนที่ได้รับการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียนแล้วอยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มปกติ

2 กลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา คือ นักเรียนจัดอยู่ในเกณฑ์กลุ่มเสี่ยง มีปัญหาตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียนต้องให้การช่วยเหลือป้องกันหรือแก้ไขปัญหามาตรการการจัดกลุ่มนักเรียนนี้มีประโยชน์ต่อครูที่ปรึกษาในการหาวิธีดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างถูกต้อง โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหให้ตรงกับปัญหาของนักเรียน และมีความรวดเร็วในการแก้ไขปัญหา เพราะมีข้อมูลของนักเรียนในด้านต่าง ๆ ซึ่งหากครูที่ปรึกษาไม่ได้คัดกรองนักเรียนเพื่อการจัดกลุ่มแล้วความชัดเจนในเป้าหมาย

เพื่อการแก้ไขปัญหาของนักเรียนจะมีน้อยลงมีผลต่อความรวดเร็วในการช่วยเหลือ ซึ่งบางกรณีจำเป็นต้องแก้ไขเร่งด่วน ผลการคัดกรองนักเรียนครูที่ปรึกษาจำเป็นต้องระมัดระวังอย่างยิ่งที่จะไม่ทำให้นักเรียนรับรู้ว่าคุณถูกจัดอยู่ในกลุ่มเสี่ยงมีปัญหา ซึ่งมีความแตกต่างจากกลุ่มปกติ โดยเฉพาะนักเรียนวัยรุ่นที่มีความไวต่อการรับรู้ (Sensitive) แม้ว่านักเรียนจะรู้ตัวว่าขณะนี้ตนมีพฤติกรรมอย่างไรหรือประสบกับปัญหาใดก็ตาม และเพื่อเป็นการป้องกันการล้อเลียนในหมู่เพื่อนอีกด้วย ดังนั้นครูที่ปรึกษาต้องเก็บผลการคัดกรองนักเรียนเป็นความลับ นอกจากนี้หากครูที่ปรึกษามีการประสานงานกับผู้ปกครองเพื่อการช่วยเหลือนักเรียน ก็ควรระมัดระวังการสื่อสารที่ทำให้ผู้ปกครองเกิดความรู้สึกว่าบุตรหลานของตนถูกจัดอยู่ในกลุ่มผิดปกติแตกต่างจากเพื่อนนักเรียนอื่น ๆ ซึ่งอาจมีผลเสียต่อนักเรียนในภายหลังได้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2559) ได้กำหนดไว้ว่า การคัดกรองนักเรียนเพื่อการจัดกลุ่มนักเรียนมีประโยชน์ต่อครูที่ปรึกษาในการหาวิธีการในการช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างถูกต้อง โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาให้ตรงกับปัญหาของนักเรียนยิ่งขึ้น และมีความรวดเร็วในการแก้ไขปัญหาเพราะมีข้อมูลของนักเรียนในด้านต่าง ๆ ซึ่งหากครูที่ปรึกษาไม่ได้คัดกรองนักเรียนเพื่อการจัดกลุ่มแล้ว ความชัดเจนในเป้าหมายเพื่อการช่วยเหลือนักเรียนจะมีน้อยลง มีผลต่อความรวดเร็วในการช่วยเหลือ ซึ่งบางกรณีจำเป็นต้องแก้ไขโดยเร่งด่วน

3. การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547) กล่าวว่า กิจกรรมที่สนับสนุนส่งเสริมนักเรียนสามารถทำได้หลายวิธีขึ้นอยู่กับแต่ละสถานศึกษาจะเลือกนำไปใช้ตามความเหมาะสม กิจกรรมสำคัญที่สถานศึกษาควรดำเนินการเพื่อเป็นการส่งเสริมนักเรียนเป็นอย่างมาก คือ

3.1 กิจกรรมโฮมรูม (Homeroom) เป็นกิจกรรมที่ครูที่ปรึกษาควรร่วมจัดกิจกรรมกับเด็กนักเรียนสามารถจัดกิจกรรมเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มก็ได้ สถานที่จัดกิจกรรมใช้ในห้องเรียนหรือนอกห้องเรียนตามความเหมาะสมและความต้องการของครูที่ปรึกษาและนักเรียนจัดบรรยากาศกิจกรรมอย่างเป็นกันเองเสมือนอยู่ในครอบครัวเดียวกัน ฝึกให้นักเรียนได้รู้จักตนเองและรู้จักคนอื่นปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม มีทักษะในการปรับตัว การตัดสินใจ การวางแผนการสร้างความรู้จักซึ่งกันและกันระหว่างครูที่ปรึกษาและนักเรียน ครูที่ปรึกษาสามารถส่งเสริมสนับสนุน ป้องกันและแก้ไขให้นักเรียนตามความต้องการได้แนวทางในการจัดกิจกรรมโฮมรูมควรมีการกำหนดเนื้อหากิจกรรมตามความต้องการของนักเรียน มีการสำรวจความต้องการของนักเรียน ให้นักเรียนมีส่วนในการเลือกกิจกรรม มีการวางแผนการจัดกิจกรรมโดยยึดหลักการบูรณาการ มีจุดมุ่งหมายสอดคล้องกับนโยบายของสถานศึกษามีความยืดหยุ่นและผสมผสานกับความต้องการของนักเรียนหลังจากที่ได้ดำเนินการกิจกรรมและจัดเก็บข้อมูลต่างๆไว้อย่างมีระบบ

3.2 การจัดกิจกรรมประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน (Classroom Meeting) กิจกรรมประชุมผู้ปกครองชั้นเรียนเป็นกิจกรรมที่สร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างครูที่ปรึกษาและผู้ปกครองนักเรียนในการดูแลนักเรียน และเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีให้กับผู้ปกครองและครูที่ปรึกษามากขึ้น ผู้ปกครองให้ความร่วมมือกับทางสถานศึกษาได้ด้วยดี ในการดำเนินการประชุมควรมีการประชุมผู้ปกครองในชั้นเรียนอย่างน้อย 1 ครั้งต่อ 1 ภาคเรียน เนื้อหาสาระของการประชุมควรมีการวางแผนการดำเนินการประชุมโดยเตรียมข้อมูลของนักเรียนแต่ละคน เนื้อหาของการประชุมไม่ควรเป็นการรายงานพฤติกรรมของนักเรียนให้ผู้ปกครองฟัง แต่ควรเป็นกิจกรรมที่ร่วมกันช่วยเหลือนักเรียน การพูดคุยกับผู้ปกครองควรระวังคำพูดเกี่ยวกับพฤติกรรมของนักเรียนในทางลบแต่ใช้วิธีพูดที่แสดงให้ผู้ปกครองเห็นว่าครูที่ปรึกษามีความเข้าใจในตัวนักเรียนมีความรู้สึกห่วงใยในนักเรียนทุกคน ขณะประชุมควรเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองแสดงความคิดเห็นในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนหรือเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวกับตัวนักเรียน และในบางสถานศึกษาอาจจัดให้มีการประชุมผู้ปกครองของแต่ละชั้นเรียน เพื่อเลือกตัวแทนผู้ปกครองในชั้นเรียน จำนวนตามที่สถานศึกษาเห็นสมควรเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการผู้ปกครองเครือข่ายของสถานศึกษาเพื่อให้มีส่วนร่วมกับสถานศึกษาในการศึกษาของสถานศึกษาทั้งด้านการดูแลช่วยเหลือนักเรียนและสนับสนุนการจัดการศึกษา เพื่อให้นักเรียนได้มีความพร้อมในด้านการเรียน ส่งเสริมความสามารถของนักเรียนให้แสดงออกตามศักยภาพของตนเอง ในการดำเนินการประชุมผู้ปกครองชั้นเรียนครูที่ปรึกษาควรมีการสรุปผลและจัดทำเอกสารหลักฐานการประชุมแต่ละครั้งเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนต่อไป

การดำเนินการเพื่อส่งเสริมนักเรียนเป็นกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมได้ทั้งนักเรียนกลุ่มปกติและกลุ่มเสี่ยงหรือมีปัญหาเป็นการพัฒนานักเรียนตามความสามารถความต้องการและเสริมสร้างให้นักเรียนมีคุณภาพเพิ่มขึ้น แต่สำหรับนักเรียนกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มมีปัญหานั้นจำเป็นต้องจัดกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือนักเรียนเพิ่มขึ้นอย่างหลากหลายตามลักษณะความจำเป็นหรือปัญหาของนักเรียน เพื่อพัฒนานักเรียนกลุ่มนี้ให้กลับคืนสู่สภาพปกติสามารถใช้ชีวิตในสังคมปัจจุบันได้

กรมสุขภาพจิต (2544) ได้กล่าวถึง การส่งเสริมและพัฒนาให้นักเรียนเป็นการสนับสนุนให้นักเรียนทุกคนที่อยู่ในความดูแลของครูที่ปรึกษาไม่ว่าจะเป็นนักเรียนกลุ่มปกติหรือกลุ่มเสี่ยง มีปัญหาให้มีคุณภาพมากขึ้น มีความภาคภูมิใจตนเองในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยป้องกันมิให้นักเรียนที่อยู่ในกลุ่มปกติกลายเป็นนักเรียนกลุ่มเสี่ยง มีปัญหาและเป็นการช่วยให้นักเรียนกลุ่มเสี่ยง มีปัญหา กลับมาเป็นนักเรียนกลุ่มปกติและมีคุณภาพตามที่โรงเรียนหรือชุมชนคาดหวังต่อไป โดยมีวิธีการและเครื่องมือเพื่อการส่งเสริมนักเรียนมีหลายวิธีที่โรงเรียนสามารถพิจารณาดำเนินการ คือ

1. การจัดกิจกรรมโฮมรูม (Homeroom) เป็นกิจกรรมที่ดำเนินการเพื่อส่งเสริมนักเรียนเป็นรายบุคคลหรือเป็นรายกลุ่มก็ได้ ซึ่งสถานที่ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมโฮมรูม อาจเป็นห้องเรียนหรือนอกห้องเรียนที่มีบรรยากาศเสมือนบ้านที่มีครูที่ปรึกษาและนักเรียนเป็นดั่งสมาชิกในครอบครัวเดียวกัน

และมีการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ด้านต่าง ๆ เช่น การรู้จักตนเองของนักเรียน การรู้จักผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม ทักษะในการตัดสินใจ ทักษะในการปรับตัวและการวางแผนชีวิต เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้ ครูและนักเรียนควรมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมด้วยกัน ทำให้ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา รู้จักนักเรียนมากขึ้นและเป็นการป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักเรียนได้อีกทางหนึ่งโดยมีแนวดำเนินการจัดกิจกรรมโฮมรูม ดังนี้

1) กำหนดกิจกรรมโฮมรูมโดยยึดความต้องการของนักเรียน ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมโฮมรูม ดังนี้

1.1) สำรวจความต้องการของนักเรียนในการจัดกิจกรรมโฮมรูม

1.2) พิจารณาเลือกหัวข้อและวิธีการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนหรือให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้น ๆ และเป็นเรื่องทันสมัย

1.3) จัดกิจกรรมโฮมรูมแต่ละครั้งควรมีการดำเนินงานเป็นหลักฐานทั้งก่อนการดำเนินการและหลังการดำเนินการ อาจเขียนในรูปแบบของการบันทึกการจัดกิจกรรมหรืออื่น ๆ รวมทั้งให้สรุปผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียนหลังการจัดกิจกรรมทุกครั้ง ซึ่งการบันทึกอาจบันทึกในแผนการจัดกิจกรรมหรือในแบบฟอร์มบันทึกแยกออกมาต่างหากก็ได้ ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและความสะดวกในการใช้

1.4) ประเมินผลการจัดกิจกรรมและจัดทำรายงาน

2) โรงเรียนกำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมโฮมรูม หรือมีคู่มือในการจัดกิจกรรมทุกครั้ง โดยจุดมุ่งหมายเนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับนโยบายของโรงเรียนในการพัฒนานักเรียน ครูที่ปรึกษาก็ดำเนินการตามนั้นแต่ให้มีความยืดหยุ่นในการกำหนดหัวข้อและวิธีการดำเนินกิจกรรมให้เหมาะสมและทันสมัย

3) วิธีการผสมผสาน โดยยึดความต้องการของนักเรียน และนโยบายของโรงเรียนในการพัฒนานักเรียนในการจัดกิจกรรมโฮมรูม

4) วิธีอื่น ๆ ตามความเหมาะสม

2. การจัดกิจกรรมประชุมผู้ปกครองนักเรียน (Classroom Meeting) การจัดกิจกรรมประชุมผู้ปกครองนักเรียน เป็นการพบกันระหว่างครูที่ปรึกษากับผู้ปกครองนักเรียนที่ครูที่ปรึกษาดูแลอยู่ เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และร่วมมือกันดูแลช่วยเหลือนักเรียนระหว่างบ้าน โรงเรียน และผู้ปกครองด้วยกัน การประชุมผู้ปกครองจะทำให้นักเรียนได้รับการเอาใจใส่ดูแลจากผู้ปกครองมากขึ้น หรือร่วมมือกับทางโรงเรียนในการป้องกันหรือแก้ไขปัญหานักเรียน โดยมีแนวดำเนินการ ดังนี้

1) การเตรียมการ ครูที่ปรึกษาควรเตรียมความพร้อมก่อนการประชุมในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะข้อมูลของนักเรียนแต่ละคนและกิจกรรมที่จะดำเนินการ โดยกำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมที่ชัดเจน

2) การสื่อสาร ครูที่ปรึกษาควรระมัดระวังคำพูดที่ก่อให้เกิดความรู้สึกทางลบหรือต่อต้านจากผู้ปกครอง เช่น การตำหนินักเรียนหรือผู้ปกครอง การแจ้งข้อบกพร่องของนักเรียนในที่ประชุมควรใช้คำพูดที่แสดงถึงความเข้าใจในตัวนักเรียน แสดงถึงความห่วงใยของครูที่มีต่อนักเรียนทุกคน และอาศัยกิจกรรมที่ทำให้ผู้ปกครองตระหนักในความรับผิดชอบและต้องการปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่บกพร่องของนักเรียน

3) การจัดกิจกรรมในการประชุม การที่จะให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในที่ประชุมนั้น จำเป็นต้องใช้กิจกรรมต่าง ๆ โดยเริ่มด้วยการสร้างความคุ้นเคยระหว่างผู้ปกครองด้วยกันก่อนจึงจะมีกิจกรรมอื่น ๆ ให้ผู้ปกครองได้แสดงความคิดเห็นซึ่งเป็นสาระที่เป็นประโยชน์ต่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

4) การสรุปผลและการบันทึกการประชุมผู้ปกครอง ในการประชุมแต่ละครั้งครูที่ปรึกษาควรมีการสรุปผลและจัดทำเอกสารเป็นหลักฐาน เพื่อประโยชน์ดังนี้

4.1) เป็นหลักฐานในการจัดประชุมแต่ละครั้ง

4.2) เป็นข้อมูลสำหรับการดูแลช่วยเหลือนักเรียนต่อไป

4.3) เป็นข้อมูลสำหรับการจัดประชุมให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ปกครอง

4. การป้องกันและแก้ไข

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552) กล่าวว่า ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ครูที่ปรึกษาได้ให้ความเอาใจใส่ดูแลนักเรียนในความรับผิดชอบของตนเองทุกคนอยู่แล้ว สำหรับนักเรียนกลุ่มเสี่ยงหรือมีปัญหานั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ควรให้ความดูแลอย่างใกล้ชิดต่อเนื่อง เพื่อช่วยแก้ปัญหาให้นักเรียนทั้งด้านป้องกันและแก้ไขปัญหา การแก้ปัญหาให้นักเรียนกลุ่มนี้นับว่าเป็นภาระใหญ่หลวงของครูที่ปรึกษาเพราะนักเรียนแต่ละคนย่อมมีปัญหาแตกต่างกันไป แม้ปัญหาของนักเรียนเหมือนกันก็จะมีวิธีการแก้ไขต่างกัน ดังนั้นจะช่วยเหลือนักเรียนกลุ่มนี้ครูที่ปรึกษาจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและมีวิธีการแก้ไขปัญหาที่หลากหลาย เพื่อช่วยเหลือนักเรียนของตนไม่ให้กลายเป็นปัญหาของสังคมต่อไป การดำเนินการป้องกันและช่วยเหลือนักเรียนอาจกระทำได้หลายวิธีการแต่กระบวนการที่สำคัญครูที่ปรึกษาควรมีความรู้และจัดดำเนินการในสถานศึกษา ได้แก่

4.1 การให้คำปรึกษาเบื้องต้นให้กับนักเรียนเป็นวิธีการที่ช่วยให้นักเรียนได้ผ่อนคลายปัญหาที่เกิดขึ้นให้ลดน้อยลง ทั้งปัญหาทางด้านความรู้สึกนึกคิด พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของสังคม ดังนั้น การให้คำปรึกษาเบื้องต้นของครูที่ปรึกษาจึงจำเป็นที่จะต้องมิตักษะและความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยาเกี่ยวกับวัยของนักเรียนในระดับที่รับผิดชอบ เพื่อทราบความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ มีความรู้และทักษะเกี่ยวกับกระบวนการให้คำปรึกษาเบื้องต้น ได้แก่ การใช้คำถาม การสร้างสัมพันธภาพระหว่างกัน การแสดงการรับฟังและแสดงความรู้สึกของครูที่ปรึกษา มีเทคนิค วิธีการแก้ปัญหาตามลักษณะของปัญหา เช่น

ด้านการเรียน สุขภาพครอบครัว การใช้สารเสพติด การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร โดยมีการศึกษาจากหนังสือ เอกสาร ผู้รู้ ได้รับความรู้จากการฝึกอบรมอย่างถูกวิธี

4.2 การจัดกิจกรรมเพื่อการป้องกันและช่วยเหลือแก้ไขปัญหานักเรียนนอกจากการให้คำปรึกษาเบื้องต้นกับนักเรียนแล้ว ครูที่ปรึกษาควรรหาแนวทางจัดกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือนักเรียนโดยการดำเนินการด้วยตนเองหรือขอความร่วมมือกับครูทุกคนในสถานศึกษาเพื่อจัดกิจกรรมที่หลากหลายที่เกิดประโยชน์กับนักเรียนมากที่สุด ควรดำเนินการดังนี้

4.2.1 การใช้กิจกรรมเสริมหลักสูตรเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยใช้นอกเวลาเรียน ซึ่งอาจเป็นเวลาช่วงเช้าก่อนเข้าแถวหรือเวลาเย็นหลังเลิกเรียนการดำเนินกิจกรรมในลักษณะชมรมที่ โดยมีครูที่ปรึกษาและนักเรียนร่วมกันพิจารณาเลือกกิจกรรมที่ตรงต่อความต้องการและมีประโยชน์ต่อนักเรียน สถานศึกษาจัดให้นักเรียน ได้เลือกกิจกรรมที่หลากหลาย มีส่วนร่วมคิดร่วมรับผิดชอบ โดยครูที่ปรึกษาเป็นผู้สนับสนุนช่วยเหลือ นอกจากนี้สถานศึกษาควรจัดแหล่งเรียนรู้ให้พอเพียงกับความต้องการของนักเรียน ที่จะใช้ศึกษาค้นคว้าและเรียนรู้ด้วยตนเองจัดให้มีเทคโนโลยีที่ทันสมัย บริการนักเรียนอย่างทั่วถึง

4.2.2 กิจกรรมในห้องเรียนการจัดกิจกรรมในห้องเรียนเป็นการดำเนินการที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากครูประจำวิชา ให้ช่วยเหลือในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดกิจกรรมโดยใช้กระบวนการกลุ่ม ให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนเกิดทักษะทางสังคม เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองจากการทำงานกลุ่มได้ร่วมเรียนรู้กับเพื่อนๆ ในส่วนของนักเรียนที่มีปัญหาด้านการแสดงออกหรือการพูดหน้าชั้น ครูควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกฝนให้กำลังใจจนกระทั่งนักเรียนเกิดความมั่นใจในตัวเอง

4.2.3 กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน (Buddy) เป็นการจัดกิจกรรมที่ใช้วิธีการช่วยเหลือของเพื่อนนักเรียนด้วยกัน โดยวิธีจับคู่ให้นักเรียนให้เหมาะสมกับความสามารถและบุคลิกภาพเพื่อให้นักเรียนช่วยเหลือกันได้จริง ไม่ให้เกิดปัญหาในการจับคู่ การจับคู่เกิดจากความสมัครใจของทั้งสองฝ่ายโดยมุ่งเน้นให้นักเรียนมีความสามารถเด่นจับคู่กับนักเรียนที่ด้อยกว่า ฝึกฝนให้นักเรียนเอาใจใส่ เอื้อเฟื้อต่อกัน ครูที่ปรึกษาควรมีหน้าที่ติดตามกิจกรรมของนักเรียนแต่ละคู่ว่าสามารถช่วยเหลือกันได้หรือไม่ มีปัญหาอุปสรรคอย่างไรบ้าง เพื่อที่จะให้การช่วยเหลือและแนะนำ

4.2.4 กิจกรรมซ่อมเสริม เป็นกิจกรรมที่ส่วนใหญ่เกี่ยวกับปัญหาด้านการเรียนของนักเรียนซึ่งครูประจำวิชาที่สอนในระดับชั้นต้องให้ความร่วมมือวางแผนเพื่อช่วยเหลือนักเรียนที่เรียนอ่อน เรียนรู้ช้าไม่ทันเพื่อน ให้ได้เรียนรู้เพิ่มเติมหรือเรียนรู้ได้ทันเพื่อน ฝึกให้นักเรียนเอาใจใส่ในการเรียนของตนเอง การดำเนินการจัดกิจกรรมครูที่ปรึกษาควรมีการติดต่อนัดแนะ วันเวลา สถานที่ กับครูประจำวิชาก่อนแล้วจึงส่งนักเรียนไปติดต่อขอเรียนซ่อมเสริมกับครูประจำวิชาอีกครั้งหนึ่ง และคอยตรวจสอบติดตามผลว่านักเรียนได้ร่วมกิจกรรมสม่ำเสมอหรือไม่

4.2.5 กิจกรรมสื่อสารกับผู้ปกครอง การช่วยเหลือนักเรียนที่ได้ผลดีนั้นเกิดจากการร่วมมือที่ีระหว่างครูกับผู้ปกครอง ดังนั้นเมื่อนักเรียนมีปัญหาที่ควรได้รับการช่วยเหลือ ครูที่ปรึกษาควรติดต่อผู้ปกครองของนักเรียนให้ทราบโดยเร็วโดยวิธีการใช้โทรศัพท์ติดต่อแจ้งข้อมูลทางไปรษณีย์หรือเชิญผู้ปกครองมาพบด้วยตนเอง ลักษณะการแจ้งพฤติกรรมของนักเรียนควรแสดงถึงความห่วงใย เอาใจใส่นักเรียน ไม่ควรแจ้งผู้ปกครองโดยบอกพฤติกรรมที่นักเรียนมีปัญหา เพราะจะทำให้ผู้ปกครองมีความรู้สึกไม่ดีต่อครูที่ปรึกษาหรือตัวนักเรียนจะทำให้การแก้ไขปัญหายากขึ้น กิจกรรมการช่วยเหลือของครูที่ปรึกษาแม้ว่าจะดำเนินการอย่างเต็มที่ทั้งด้านรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมนักเรียนและการช่วยเหลือนักเรียน แต่ยังไม่สามารถช่วยเหลือนักเรียนได้ จำเป็นต้องส่งตัวนักเรียนให้กับครูในสถานศึกษาหรือผู้เชี่ยวชาญภายนอกที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน เพื่อให้การช่วยเหลือนักเรียนต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552) ได้กำหนดไว้ว่า การดูแลช่วยเหลือนักเรียน ครูที่ปรึกษาควรให้ความเอาใจใส่นักเรียนทุกคนเท่าเทียมกัน แต่สำหรับนักเรียนกลุ่มเสี่ยง/กลุ่มมีปัญหา นั้น จำเป็นอย่างมากที่ต้องการป้องกันและช่วยเหลือปัญหาของนักเรียน จึงเป็นภาระงานที่ยิ่งใหญ่และมีคุณค่าอย่างมากในการพัฒนาให้นักเรียนเติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพของสังคมต่อไป นอกจากนี้ทุกครั้งของการช่วยเหลือนักเรียนควรมีการบันทึกไว้เป็นหลักฐานด้วยการป้องกันและช่วยเหลือปัญหาให้กับนักเรียนนั้นมีหลายเทคนิควิธีการแต่สิ่งที่ครูที่ปรึกษาจำเป็นต้องดำเนินการ ดังนี้

1. การให้คำปรึกษาเบื้องต้น การให้คำปรึกษาเบื้องต้นเป็นการช่วยเหลือทั้งด้านความรู้สึก ความคิด และการปฏิบัติตนของนักเรียนในทางที่ไม่ถูกต้อง โดยมุ่งหวังให้นักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีงามหรือพึงประสงค์ ปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้คำปรึกษาเบื้องต้นมีประสิทธิภาพ คือ ครูที่ปรึกษาควรมีความรู้และทักษะพื้นฐานด้านจิตวิทยาวัยรุ่น ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ทั้งร่างกายและจิตใจ มีความพร้อมในการให้คำปรึกษาช่วยเหลือนักเรียนด้วยความรู้สึกที่ดีต่อนักเรียนตั้งแต่เริ่มต้นจนจบการศึกษา โดยกระบวนการในการให้คำปรึกษาที่จะต้องสร้างสัมพันธภาพ พิจารณาทำความเข้าใจปัญหา กำหนดวิธีการและดำเนินการแก้ไขปัญหาและยุติการปรึกษา การเป็นผู้ให้คำปรึกษาที่ดีมีคุณภาพนั้นครูที่ปรึกษาควรจะปฏิบัติ ดังนี้

- 1) รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการปรึกษาหรือวิธีการดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้านต่าง ๆ ซึ่งอาจรับการอบรมจากหน่วยงานภายนอกหรือโรงเรียนจัดอบรมให้
- 2) หมั่นฝึกฝนทักษะการปรึกษาและพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ
- 3) ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมเกี่ยวกับจิตวิทยาพัฒนาการหรือความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการปรึกษา การดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กรมสุขภาพจิต (2544) กล่าวถึงการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนไว้ว่า ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนครูที่ปรึกษาควรให้ความเอาใจใส่กับนักเรียนทุกคนเท่าเทียมกัน แต่สำหรับนักเรียนกลุ่มเสี่ยง มีปัญหานั้น จำเป็นอย่างมากที่ต้องให้ความสนใจอย่างใกล้ชิดและหาวิธีช่วยเหลือทั้งป้องกันและการแก้ปัญหา โดยไม่ปล่อยปะละเลยนักเรียนจนกลายเป็นปัญหาของสังคม ประเทศชาติต่อไป โดยวิธีการและเครื่องมือการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนนั้นมีหลายเทคนิควิธีการ แต่สิ่งที่ครูที่ปรึกษาจำเป็นต้องดำเนินการมี 2 ประการ คือ

1) การให้คำปรึกษาเบื้องต้นกับนักเรียน เป็นการช่วยเหลือผ่อนคลายนักเรียนให้ลดน้อยลงทั้งด้านความรู้สึก ความคิด และการปฏิบัติตนของนักเรียน

1.1) ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การปรึกษาเบื้องต้นมีประสิทธิภาพในการช่วยเหลือนักเรียน ครูที่ปรึกษาควรมีความรู้และทักษะพื้นฐาน ดังนี้

1.1.1) จิตวิทยาวัยรุ่น

1.1.2) ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ทั้งร่างกาย และจิตใจ

1.1.3) กระบวนการและทักษะการปรึกษาเบื้องต้นที่สำคัญ คือ การสร้างสัมพันธภาพการใช้คำถาม และการรับฟังทั้งเนื้อหาและความรู้สึก

1.1.4) แนวทางการแก้ไขปัญหานักเรียนในแต่ละลักษณะของปัญหา เช่น ด้านการเรียน สุขภาพ ครอบครัว หรือการใช้สารเสพติด การพนัน การหนีเรียน เป็นต้น

2) แนวทางดำเนินการการให้คำปรึกษา ครูที่ปรึกษาควรมีความพร้อมในการให้คำปรึกษาช่วยเหลือนักเรียนด้วยความรู้สึกที่ดีต่อนักเรียน ตั้งแต่เริ่มต้นจนจบการปรึกษา โดยมีกระบวนการในการปรึกษา คือ การสร้างสัมพันธภาพ พิจารณาทำความเข้าใจปัญหา กำหนดวิธีการ และดำเนินการแก้ไข ปัญหา ยุติการปรึกษา การเป็นผู้ให้คำปรึกษาที่มีคุณภาพนั้น ครูที่ปรึกษาควรปฏิบัติ ดังนี้

2.1) รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการศึกษาหรือวิธีการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในด้านต่าง ๆ ซึ่งอาจจะรับการอบรมจากหน่วยงานภายนอก หรือโรงเรียนจัดอบรมให้

2.2) หมั่นฝึกฝนทักษะการปรึกษาและพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ

2.3) ศึกษา ค้นคว้าเพิ่มเติมเกี่ยวกับจิตวิทยา พัฒนาการหรือความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการปรึกษา การดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2. การจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและช่วยเหลือแก้ไขปัญหานักเรียน ในการป้องกันแก้ไขปัญหานักเรียน นอกจากจะให้คำปรึกษาเบื้องต้นแล้วการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อการช่วยเหลือนักเรียนก็เป็นสิ่งสำคัญ เพราะจะทำให้การช่วยเหลือมีประสิทธิภาพก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจของครูทุกคน โดยมีแนวดำเนินการ คือ ครูที่ปรึกษาสามารถคิดพิจารณากิจกรรมเพื่อการแก้ไขปัญหานักเรียนได้หลายแนวทาง และที่สำคัญมี 5 แนวทาง คือ

- 1) การใช้กิจกรรมเสริมหลักสูตร
- 2) การใช้กิจกรรมในห้องเรียน
- 3) การใช้กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน
- 4) การใช้กิจกรรมซ่อมเสริม
- 5) การใช้กิจกรรมการสื่อสารกับผู้ปกครอง

สำหรับการใช้กิจกรรมในห้องเรียน กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน และกิจกรรมการสื่อสารกับผู้ปกครองนั้น ครูที่ปรึกษาสามารถดำเนินการด้วยตนเอง ส่วนการใช้กิจกรรมเสริมหลักสูตรและ กิจกรรมซ่อมเสริม จำเป็นต้องมีการประสานงานเพื่อขอความร่วมมือจากครูอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งการสนับสนุนของผู้บริหารโรงเรียน การพิจารณากิจกรรมครูที่ปรึกษาควรคำนึงถึงความเหมาะสม กับลักษณะปัญหา บุคลิกลักษณะของนักเรียนแต่ละคนสภาพของชั้นเรียน โรงเรียน และชุมชน

ข้อพึงตระหนักในการปรับปรุงและแก้ไขปัญหานักเรียน

1. การรักษาความลับ

1) เรื่องราวข้อมูลของนักเรียนที่ต้องช่วยเหลือแก้ไข ไม่ควรนำไปเปิดเผย เว้นแต่เพื่อขอความร่วมมือในการช่วยเหลือนักเรียนกับบุคลากรที่เกี่ยวข้อง โดยไม่ระบุชื่อ-สกุลจริงของนักเรียน และการเปิดเผยควรเป็นไปในลักษณะให้เกียรตินักเรียน

2) บันทึกข้อมูลการช่วยเหลือนักเรียน ควรเก็บไว้ในที่ที่เหมาะสมและสะดวกในการเรียกใช้

3) การรายงานการช่วยเหลือนักเรียน ควรรายงานในส่วนที่เปิดเผยได้ โดยให้เกียรติและคำนึงถึงประโยชน์ของนักเรียนเป็นสำคัญ

2 การแก้ไขปัญหา

1) การช่วยเหลือแก้ไขปัญหานักเรียน ต้องพิจารณาสาเหตุของปัญหาให้ครบถ้วน และหาวิธีการช่วยเหลือให้เหมาะสมกับสาเหตุนั้น ๆ เพราะปัญหาไม่ได้เกิดจากสาเหตุเพียงสาเหตุเดียวแต่อาจจะเกิดจากหลายสาเหตุเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน

2) ปัญหาที่เหมือนกันของนักเรียนแต่ละคน ไม่จำเป็นต้องเกิดจากสาเหตุที่เหมือนกัน และวิธีการช่วยเหลือที่ประสบความสำเร็จกับนักเรียนคนหนึ่ง ก็อาจไม่เหมาะสมกับนักเรียนอีกคนหนึ่ง เนื่องจากความแตกต่างระหว่างบุคคล ดังนั้น การช่วยเหลือนักเรียนโดยเฉพาะ การให้คำแนะนำปรึกษาจึงไม่มีสูตรช่วยเหลือสำเร็จตายตัว เพียงแต่มีแนวทาง กระบวนการ หรือทักษะการช่วยเหลือที่ครูแต่ละคนสามารถเรียนรู้ ผักผ่อน เพื่อการนำไปใช้ให้เหมาะสมกับแต่ละปัญหาในนักเรียนแต่ละคน

5. การส่งต่อนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547) กล่าวว่า การดูแลช่วยเหลือนักเรียนของครูที่ปรึกษาเมื่อได้ดำเนินการตามกระบวนการช่วยเหลือนักเรียนทั้ง 4 ด้านข้างต้นแล้ว ยังไม่ช่วยเหลือนักเรียนได้เพราะบางครั้งปัญหาของนักเรียนรุนแรงยากต่อการแก้ไข หรือการดำเนินการแก้ไข ต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะให้การช่วยเหลือนักเรียน ครูที่ปรึกษาควรส่งต่อนักเรียนให้ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญได้แก้ไขปัญหา ก่อนที่ปัญหาจะทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น ลักษณะของการส่งต่อนักเรียนดำเนินการได้ 2 แบบคือ

5.1 การส่งต่อภายใน คือ การส่งนักเรียนภายในสถานศึกษาโดยครูที่ปรึกษาส่งต่อนักเรียนให้กับครูที่มีความสามารถที่จะช่วยเหลือนักเรียนได้ตามลักษณะของปัญหา เช่น ครูแนะแนว ครูพยาบาล ครูประจำวิชาหรือฝ่ายปกครอง การส่งตัวนักเรียนควรมีการดำเนินการจัดทำข้อมูลของนักเรียนที่ผ่านมา วิธีการแก้ไขปัญหาและวิธีการช่วยเหลือที่ผ่านมา มีการประสานกับครูที่จะช่วยเหลือนักเรียนให้ทราบล่วงหน้าก่อน ครูที่ปรึกษาควรชี้แจงให้นักเรียนทราบและเข้าใจเหตุผลในการส่งต่อนักเรียนเกิดความรู้สึกที่ดีต่อการส่งต่อ นัดแนะ วัน เวลา ที่ส่งต่อกับครูที่ให้การช่วยเหลือและพร้อมที่จะรับนักเรียนกลับคืนเมื่อผ่านการช่วยเหลือให้ดีขึ้นแล้ว

5.2 การส่งต่อภายนอก การช่วยเหลือของครูที่รับนักเรียนส่งต่อภายในมาดูแลช่วยเหลือตามกระบวนการอย่างมีระบบ มีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแล้วการแก้ไขปัญหายังยากต่อการช่วยเหลืออีก จำเป็นต้องส่งต่อนักเรียนให้ผู้เชี่ยวชาญภายนอกเพื่อดำเนินการช่วยเหลือต่อไป บุคคลที่ควรเป็นผู้ส่งต่อนักเรียน ได้แก่ ครูแนะแนว หรือฝ่ายปกครอง และเมื่อนักเรียนได้รับความช่วยเหลือให้กลับคืนสภาพปกติแล้ว สถานศึกษาต้องรับนักเรียนให้กลับเข้าเรียนตามเดิม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552) ได้กำหนดไว้ว่า ในการป้องกันและช่วยเหลือปัญหาของนักเรียนโดยครูที่ปรึกษาตามกระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียนนั้น อาจมีบางกรณีที่มีปัญหา มีความยากต่อการช่วยเหลือ หรือช่วยเหลือแล้วนักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้น ควรดำเนินการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านต่อไป เพื่อให้ปัญหาของนักเรียนได้รับการช่วยเหลืออย่างถูกทางและรวดเร็วขึ้น หากปล่อยให้เป็นบทบาทหน้าที่ของครูที่ปรึกษาความยากของปัญหาอาจมีมากขึ้น หรือลุกลามกลายเป็นปัญหาใหญ่โตจนยากต่อการแก้ไข กลุ่มนักเรียนที่ควรได้รับการพิจารณาส่งต่อ คือ นักเรียนมีพฤติกรรมคงเดิมไม่ดีขึ้นหรือแย่ลง นักเรียนไม่ให้ความร่วมมือในการช่วยเหลือของครูที่ปรึกษา และนักเรียนที่มีปัญหาเฉพาะด้านแนวดำเนินการส่งต่อนักเรียน ดังนี้

1. ครูที่ปรึกษาประสานงานกับครูที่จะช่วยเหลือนักเรียนต่อ เพื่อให้ทราบล่วงหน้า
2. สรุปรวบรวมข้อมูลส่วนตัวของนักเรียนที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือและวิธีการช่วยเหลือที่ผ่านมา รวมทั้งผลที่เกิดขึ้นจากการช่วยเหลือนั้นให้ผู้ที่ได้รับการช่วยเหลือนักเรียนทราบ โดยมีแบบบันทึกการส่งต่อหรือประสานงานขอความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้อง

3. ครูที่ปรึกษาควรชี้แจงให้นักเรียนเข้าใจถึงความจำเป็นในการส่งต่อ โดยใช้คำพูดที่สร้างสรรค์ ระมัดระวังมีให้นักเรียนเกิดความรู้สึกผิด กังวลหรือโกรธ เป็นต้น แต่ให้นักเรียนมีความรู้สึกที่ดีจากการส่งต่อ และยินดีไปพบครูที่จะช่วยเหลือตามกรณีที่ครูปรึกษาพิจารณาว่าเหมาะสม

4. ครูที่ปรึกษานัดวัน เวลา สถานที่นัดพบกับครูที่รับช่วยเหลือนักเรียนและส่งต่อให้เรียบร้อย

5. ติดตามผลการช่วยเหลือนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ

กรมสุขภาพจิต (2544) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการส่งต่อนักเรียนไว้ว่า ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาของนักเรียนโดยครูที่ปรึกษาตามกระบวนการในข้อ 4 นั้น อาจมีบางกรณีที่ปัญหาที่มีความยากต่อการช่วยเหลือ หรือช่วยเหลือแล้วนักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้น ก็ควรดำเนินการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านต่อไป เพื่อให้ปัญหาของนักเรียนได้รับความช่วยเหลืออย่างถูกต้องและรวดเร็วขึ้น หากปล่อยให้เป็นบทบาทหน้าที่ของครูที่ปรึกษาหรือครูคนใดคนหนึ่งเท่านั้น ความยุ่งยากของปัญหาอาจมีมากขึ้นหรือลุกลามกลายเป็นปัญหาใหญ่โตยากต่อการแก้ไขรับนักเรียนจากครูที่ปรึกษาให้การปรึกษา ช่วยเหลือ ซึ่งมีรูปแบบการส่งต่อนักเรียนแบ่งเป็น 2 แบบ คือ

1. การส่งต่อภายใน ครูที่ปรึกษาส่งต่อไปยังครูที่สามารถให้การช่วยเหลือนักเรียนได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของปัญหา เช่น ครูแนะแนว ครูพยาบาล ครูประจำวิชา และครูฝ่ายปกครอง เป็นต้น

2. การส่งต่อภายนอก ครูแนะแนวหรือครูฝ่ายปกครองเป็นผู้ดำเนินการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญ การส่งต่อภายในหากส่งต่อไปยังครูแนะแนวหรือฝ่ายปกครองจะเป็นการแก้ไขปัญหายากต่อการช่วยเหลือของครูที่ปรึกษา เช่น ปัญหาเกี่ยวกับจิตใจ ความรู้สึก ปัญหาพฤติกรรมที่ซับซ้อนหรือรุนแรง เป็นต้น ครูที่รับต้องช่วยเหลืออย่างมีระบบ และประสานการทำงานกับผู้เกี่ยวข้องเพื่อการช่วยเหลือที่มีประสิทธิภาพ แต่หากกรณีที่ยากต่อการช่วยเหลืออีกก็ส่งต่อผู้เชี่ยวชาญภายนอก

แนวทางการพิจารณาในการส่งต่อนักเรียน การส่งนักเรียนไปพบครูอื่น ๆ เพื่อให้การช่วยเหลือต่อไปนั้น มีแนวทางการพิจารณาส่งต่อสำหรับครูที่ปรึกษา ดังนี้

1. นักเรียนมีพฤติกรรมคงเดิมหรือไม่ดีขึ้นหรือแย่ลง แม้ว่าครูที่ปรึกษาช่วยเหลือด้วยวิธีการใด ๆ

2. นักเรียนไม่ให้ความร่วมมือในการช่วยเหลือของครูที่ปรึกษา เช่น นัดให้มาพบแล้วไม่มาตามนัดอยู่เสมอ ให้ทำกิจกรรมหรือการช่วยเหลือก็ไม่ยินดีร่วมกิจกรรมใด ๆ

3. ปัญหาของนักเรียนที่เป็นเรื่องเฉพาะด้าน เช่น เกี่ยวกับความรู้สึกความซับซ้อนของสภาพจิตใจที่จำเป็นต้องพิจารณาส่งต่อผู้มีความรู้เฉพาะทางเพื่อดำเนินการช่วยเหลือต่อไป

4. แนวทางการดำเนินการส่งต่อนักเรียนของครูที่ปรึกษามีแนวดำเนินการ ดังนี้

4.1 ประสานงานกับครูที่จะช่วยเหลือนักเรียนต่อ เพื่อให้ทราบล่วงหน้าให้รู้ก่อนรับนักเรียนต่อและเตรียมการในการช่วยเหลือนักเรียน

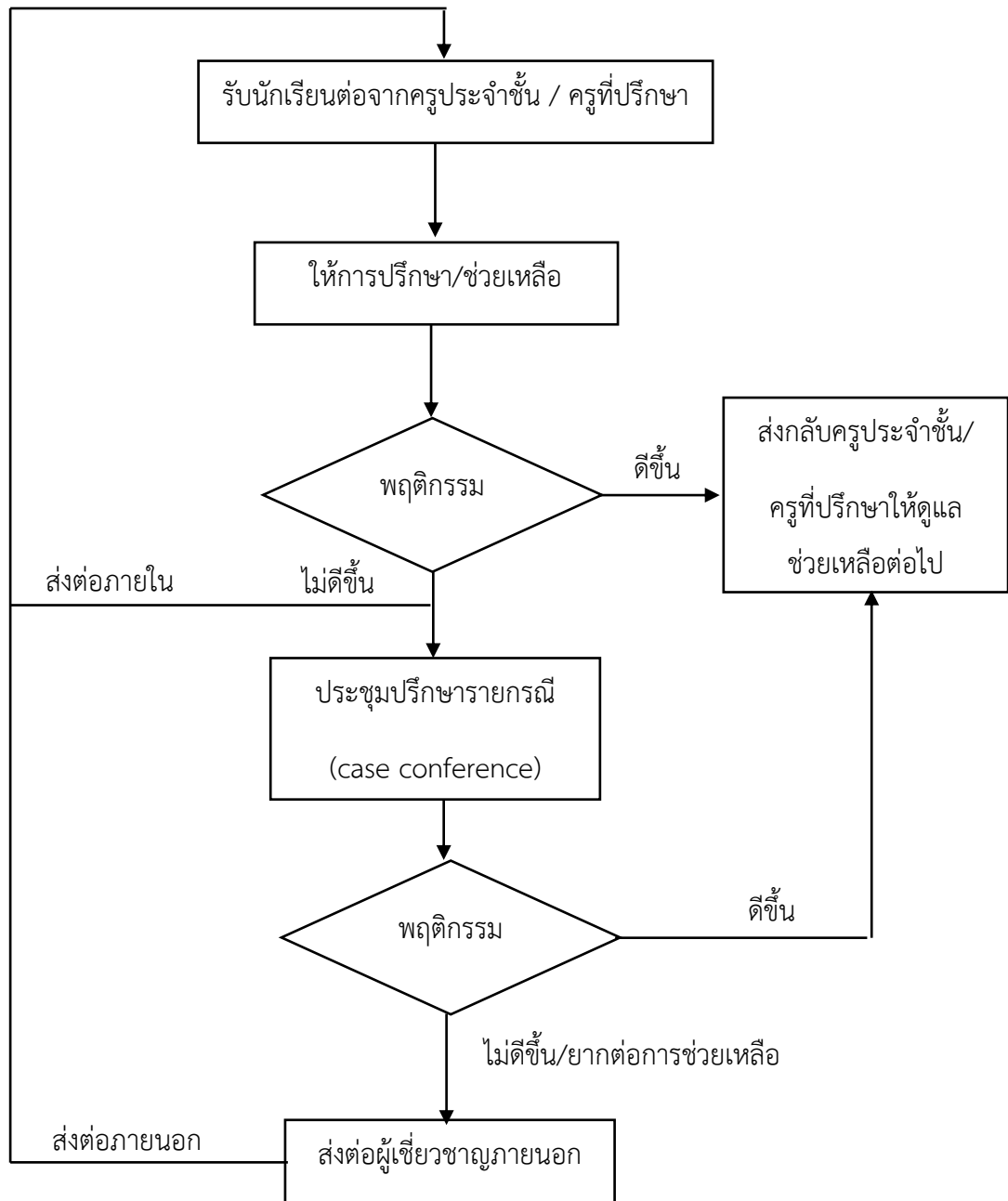
4.2 สรุปรูปข้อมูลส่วนตัวของนักเรียนที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือและวิธีการช่วยเหลือที่ผ่านมา รวมทั้งผลที่เกิดขึ้นกับการช่วยเหลือนั้นให้ผู้รับการช่วยเหลือนักเรียนทราบ โดยมีแบบบันทึกการส่งต่อหรือแบบประสานงานขอความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้รับการช่วยเหลือนักเรียนรับทราบข้อมูลเบื้องต้นของนักเรียน และการดำเนินงานของครูที่ปรึกษาที่ผ่านมาทำให้สะดวกในการวางแผนช่วยเหลือนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

4.3 ครูที่ปรึกษาควรชี้แจงให้นักเรียนเข้าใจถึงความจำเป็นในการส่งต่อ โดยใช้คำพูดที่สร้างสรรค์ รมณ์ระวังมิให้นักเรียนเกิดความรู้สึกผิด กังวล หรือโกรธ เป็นต้น แต่ให้นักเรียนมีความรู้สึกที่ดีจากการส่งต่อ และยินดีไปพบครูที่จะช่วยเหลือตามแต่กรณีที่ครูที่ปรึกษาพิจารณาว่าเหมาะสม เพื่อให้นักเรียนเกิดความสะดวกสบายใจ ยินดีรับการช่วยเหลือจากครูอื่น ๆ เช่น ครูแนะแนว ครูฝ่ายปกครอง ครูประจำรายวิชา เป็นต้น

4.4 ครูที่ปรึกษานัดแนะวัน เวลา สถานที่นัดพบกับครูที่รับการช่วยเหลือนักเรียน และส่งต่อให้เรียบร้อย เพื่อนัดวัน เวลา สถานที่ ที่พบกัน

4.5 ติดตามผลการช่วยเหลือนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อทราบความก้าวหน้าในการช่วยเหลือนักเรียนและความเปลี่ยนแปลงของนักเรียน

การดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามกระบวนการขั้นตอนทั้ง 5 ด้าน มีขั้นตอนกระบวนการการทำงานที่ครูที่ปรึกษาต้องใช้ความรู้ความสามารถ และทักษะการทำงานอย่างมากในการช่วยเหลือป้องกัน และแก้ปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรมของนักเรียนที่ไม่พึงประสงค์ด้านต่าง ๆ เทคนิคและกระบวนการแก้ปัญหาจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ครูที่ปรึกษาต้องศึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการช่วยเหลือนักเรียน แสดงได้ดังรูปภาพที่ 2.6

รูปภาพที่ 2.6 แผนภูมิกระบวนการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหา นักเรียนของครูแนะแนวและผู้เกี่ยวข้อง
ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547)

2.1.5 มาตรฐานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

มาตรฐานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำนักงานวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552) ได้จัดทำมาตรฐานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนฉบับร่างเพื่อให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้เป็นกรอบและเกณฑ์ในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้เข้มแข็งและมีศักยภาพมากขึ้น สามารถใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมกำกับดูแล ตรวจสอบ ประเมินผล เพื่อเป็นการประกันคุณภาพระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีแนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนและประเมินผลเพื่อพัฒนาคุณภาพระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามมาตรฐานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน จึงได้จัดทำเกณฑ์การประเมิน ไว้ ซึ่งเกณฑ์การประเมินนี้แบ่งเป็น 4 ระดับ คือ

ระดับที่ 1 หมายถึง ตระหนักและเห็นความสำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีแผนงาน โครงการรองรับชัดเจน

ระดับที่ 2 หมายถึง มีการดำเนินงานตามแผนงาน โครงการ

ระดับที่ 3 หมายถึง มีผลความสำเร็จในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นรูปธรรมชัดเจน

ระดับที่ 4 หมายถึง มีการดำเนินงานจนเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา

มาตรฐานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อการประกันคุณภาพระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีทั้งหมด 3 มาตรฐาน 12 ตัวชี้วัดแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่

มาตรฐานด้านนักเรียน มี 1 มาตรฐาน 5 ตัวชี้วัด เน้นให้นักเรียนสามารถพัฒนาตนเองได้ตามศักยภาพและสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

มาตรฐานด้านกระบวนการ มี 1 มาตรฐาน 3 ตัวชี้วัดเน้นให้มีการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

มาตรฐานด้านปัจจัยมี 1 มาตรฐาน 4 ตัวชี้วัด เน้นให้มีบุคลากร สื่อ เครื่องมือเพื่อการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

มาตรฐานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ทั้ง 3 มาตรฐาน 12 ตัวชี้วัดเป็นแนวทางให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้พัฒนาคุณภาพระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนและการประเมินระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

1. มาตรฐานด้านนักเรียน

มาตรฐานที่ 1 นักเรียนสามารถพัฒนาตนเองได้ตามศักยภาพ และสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ตัวชี้วัดที่ 1 รู้จักตนเองและพึ่งตนเองได้

ตัวชี้วัดที่ 2 มีสุขภาพกาย สุขภาพจิต และสุขนิสัยที่ดี

ตัวชี้วัดที่ 3 มีทักษะชีวิต สามารถหลีกเลี่ยง ป้องกันภัยอันตราย และพฤติกรรมไม่พึงประสงค์

ตัวชี้วัดที่ 4 เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน และสังคม

ตัวชี้วัดที่ 5 มีเจตคติที่ดีและมีทักษะพื้นฐานในการประกอบอาชีพ

2. มาตรฐานด้านกระบวนการ

มาตรฐานที่ 2 มีการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ตัวชี้วัดที่ 1 มีการวางระบบการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ตัวชี้วัดที่ 2 มีการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2.1 มีการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

2.2 มีการคัดกรองนักเรียน

2.3 มีการส่งเสริมพัฒนานักเรียนที่หลากหลาย

2.4 มีการป้องกัน ช่วยเหลือ และแก้ไข

2.5 มีการส่งต่อนักเรียนที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาอย่างเป็นระบบ

ตัวชี้วัดที่ 3 มีการนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผล รายงานผล และพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

3. มาตรฐานด้านปัจจัย

มาตรฐานที่ 3 มีบุคลากร สื่อ เครื่องมือ เพื่อการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ตัวชี้วัดที่ 1 ผู้บริหารเป็นผู้นำในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ตัวชี้วัดที่ 2 ครูมีความสามารถในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ตัวชี้วัดที่ 3 ผู้ปกครองชุมชนให้ความร่วมมือเอาใจใส่ดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ตัวชี้วัดที่ 4 มีสื่อเครื่องมือที่ใช้ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

มาตรฐานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของกรมสุขภาพจิต

กรมสุขภาพจิต ได้กำหนดมาตรฐานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้เรียนให้ได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีภูมิคุ้มกันทางด้านจิตใจที่เข้มแข็ง มีทักษะในการดำรงชีวิตและรอดพ้นจากวิกฤตต่างๆ ดังนี้

ตารางที่ 2.2 มาตรฐานคุณภาพระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของกรมสุขภาพจิต

1. ด้านผลผลิต (Out Put)

ขอบข่าย	มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	แหล่งข้อมูล
คุณลักษณะ ของนักเรียน	มาตรฐานที่ 1.1 มีสุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี สามารถปรับตัว เข้ากับสังคมและ สิ่งแวดล้อมได้ อย่างเหมาะสม	1.1.1 มีน้ำหนักส่วนสูง ตามเกณฑ์มาตรฐาน	- รายงานการประเมิน สุขภาพ
		1.1.2 มีความฉลาดทาง อารมณ์ (E.Q)	- รายงานการประเมินความ ฉลาดทางอารมณ์ (E.Q)
		1.1.3 ไม่เสพติดสิ่ง มอมเมา รวมทั้งไม่แสวงหา ผลประโยชน์โดยมิชอบ	- รายงานการสรุปปัญหา พฤติกรรมนักเรียน
	มาตรฐานที่ 1.2 สามารถเรียนได้ ตามศักยภาพ และ มีเจตคติที่ดีต่อ การเรียนรู้และ การทำงาน	1.2.1 รู้ความถนัด ความสามารถ ความสนใจ จุดเด่นจุดด้อยของตนเอง พร้อมที่จะปรับปรุงและ พัฒนาตนเองเสมอ	- ระเบียบสะสม
		1.2.2 มีผลสัมฤทธิ์ผ่าน เกณฑ์การประเมินตาม หลักสูตรทุกรายวิชา	- ระเบียบผลการเรียน
		1.2.3 มีกระบวนการ ทำงานที่มีประสิทธิภาพ และได้ผลงานที่มีคุณภาพ	- แฟ้มสะสมผลงาน
	มาตรฐานที่ 1.3 มีความเป็นอยู่ ด้านเศรษฐกิจ สังคมสิ่งแวดล้อม เหมาะสมกับตนเอง	1.3.1 มีวัสดุอุปกรณ์ใน การศึกษาเล่าเรียนเพียงพอ	- รายงานผลการสรุปผล การดูแลช่วยเหลือนักเรียน
		1.3.2 สามารถหลีกเลี่ยงและ ป้องกันตนเองให้พ้นภัยจาก บุคคลและสังคม	- ด้านการสงเคราะห์ การมีรายได้ระหว่างเรียน

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

ขอบข่าย	มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	แหล่งข้อมูล
คุณลักษณะ ของนักเรียน (ต่อ)	มาตรฐานที่ 1.4 สามารถเรียนรู้ และดำเนินชีวิต อย่างปลอดภัย จากภาพแวดล้อม ที่เป็นอันตราย ทั้งภายในและ ภายนอกโรงเรียน และมีจิตสำนึก ในการดูแลผู้อื่น	1.4.1 มีความรู้และทักษะ ในการดูแลตนเองและผู้อื่น ให้ปลอดภัย 1.4.2 มีกระบวนการทำงาน ที่สร้างความปลอดภัย ให้กับตนเองและผู้อื่น 1.4.3 สามารถหลีกเลี่ยงและ ป้องกันตนเองให้ปลอดภัย จากสภาพแวดล้อมที่เป็น อันตรายทั้งในและนอก โรงเรียน	- รายงานผลการสำรวจ การช่วยเหลือนักเรียน • ด้านการคุ้มครอง • ด้านความปลอดภัย - สถิติรายงานอุบัติเหตุ - ภาวะเปรียบเทียบใช้ ห้องต่างๆ - คู่มือนักเรียน
2. ด้านกระบวนการ (process)			
· การบริหารและ การจัดการ	มาตรฐานที่ 2.1 มีการบริหาร และการจัดการ ด้านการดูแล ช่วยเหลือนักเรียน อย่างเป็นระบบ	2.1.1 จัดทำแผนการ ดำเนินงานระบบการดูแล ช่วยเหลือนักเรียนอย่าง ชัดเจนและปฏิบัติตามแผน ที่กำหนด 2.1.2 กำหนดนโยบายและ จัดทำแผนกลยุทธ์ใน การป้องกันแก้ไขปัญหา สารเสพติดในโรงเรียน 2.1.3 มีกระบวนการใน การดำเนินงานและมีการจัด กิจกรรมป้องกันและแก้ไข ปัญหาสารเสพติด ที่หลากหลาย 2.1.4 นิเทศ ติดตามและ ประเมินเพื่อทบทวนอย่างเป็น ระบบและต่อเนื่อง	- รายงานการประเมิน - คำสั่งแต่งตั้งคณะทำงาน - แผนปฏิบัติการดูแล ช่วยเหลือนักเรียน - รายงานการประเมิน ช่วยเหลือนักเรียน เพื่อทบทวนระบบการดูแล - แผนกลยุทธ์ - เอกสารหลักฐานใน การดำเนินการจัด กิจกรรมป้องกัน แก้ไขปัญหาสารเสพติด

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

ขอบข่าย	มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	แหล่งข้อมูล
		2.1.5 จัดทำรายงานผลการประเมินเพื่อทบทวนนำผลประเมินไปปรับปรุงและเผยแพร่	
การพัฒนาครูที่ปรึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง	มาตรฐานที่ 2.2 มีการพัฒนาครูที่ปรึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้องให้มีความรู้ความเข้าใจ มีเจตคติที่ดีและทักษะในการเป็นครูที่ปรึกษาเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานในหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ	2.2.1 มีแผนพัฒนาที่มุ่งให้ครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้องได้รับการพัฒนาความรู้ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์และดำเนินการตามแผนฯ 2.2.2 ครูมีทักษะในการสังเกต การฟัง การสัมภาษณ์และมีทักษะในการให้คำปรึกษาเบื้องต้น 2.2.3 นิเทศ ติดตาม ประเมินผลและสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานแก่ครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง	- แผนพัฒนาครูประจำชั้น หรือครูที่ปรึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้องด้านการช่วยเหลือดูแลนักเรียน - แบบรายงานผลการพัฒนาครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง - บันทึกการสังเกต สัมภาษณ์ การให้คำปรึกษา ฯลฯ
การมีส่วนร่วมของครูที่ปรึกษาหรือบุคลากรที่เกี่ยวข้อง	มาตรฐานที่ 2.3 ครูที่ปรึกษา ผู้ปกครองและผู้เกี่ยวข้องมีการประสานสัมพันธ์กันอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง	2.3.1 มีการติดต่อประสานสัมพันธ์ระหว่างครูประจำชั้นและครูที่ปรึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง	- แบบรายงานการประสานงานเพื่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียนกับผู้ปกครองและฝ่ายต่างๆ

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

ขอบข่าย	มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	แหล่งข้อมูล
กระบวนการ ในการช่วยเหลือ นักเรียน	มาตรฐานที่ 2.4	2.4.1 มีการศึกษานักเรียนเป็นรายบุคคลและมีการคัดกรองนักเรียนเป็นกลุ่มปกติและกลุ่มเสี่ยง	- รายงานการประเมิน - ระเบียบสะสม - รายงานการคัดกรองนักเรียน
	ช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ	2.4.2 มีการช่วยเหลือนักเรียนและให้คำแนะนำปรึกษาเบื้องต้นแก่นักเรียน	- บันทึกการดูแลช่วยเหลือนักเรียน - บันทึกการติดต่อประสานกับผู้เกี่ยวข้องในโรงเรียน
		2.4.3 มีการติดต่อสื่อสารกับผู้ปกครอง	- บันทึกการติดต่อประสานงานกับผู้ปกครอง
		2.4.4 มีการจัดกิจกรรมโฮมรูม	- บันทึกผลการจัดกิจกรรมโฮมรูม
		2.4.5 มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อความเป็นอยู่ที่เหมาะสมทั้งด้านเศรษฐกิจ	- แบบรายงานการจัดทุนการศึกษาอาหารกลางวันและรายงานการช่วยเหลือนักเรียน
		2.4.6 มีการจัดสภาพแวดล้อมจัดกิจกรรมและอุปกรณ์การเรียนการสอนที่เอื้อต่อความปลอดภัยของนักเรียน	- สภาพแวดล้อมของโรงเรียน - คู่มือนักเรียน - แผนการจัดการเรียนรู้
		2.4.7 มีกฎเกณฑ์ ระเบียบปฏิบัติในเรื่องระบบการประเมินนักเรียนกลุ่มเสี่ยง	- รายงานซ่อมแซมวัสดุ อุปกรณ์ - มาตรการความปลอดภัยสำหรับเด็กจากสภาพแวดล้อมในโรงเรียน

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

ขอบข่าย	มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	แหล่งข้อมูล
3. ด้านปัจจัย (Input)			
ฝ่ายบริหาร	มาตรฐานที่ 3.1 มีความสามารถ ในการบริหารและ การจัดการระบบ การดูแลช่วยเหลือ นักเรียน	3.1.1 ให้ความสำคัญและเป็น ผู้นำในการอำนวยการระบบ 3.1.2 จัดระบบในการดูแล นักเรียนให้ปลอดภัยอย่างรัดกุม 3.1.3 สามารถนิเทศ ติดตาม และประเมินผลเพื่อการ ทบทวนระบบการดูแล ช่วยเหลือนักเรียน	- รายงานผลการ สำรวจความพึงพอใจ ของครูในระบบการ ดูแลช่วยเหลือนักเรียน - คำสั่งแต่งตั้ง - แผนปฏิบัติการของ โรงเรียน
ครูที่ปรึกษา	มาตรฐานที่ 3.2 ครูที่ปรึกษามี ความรู้ความเข้าใจ มีทัศนคติที่ดีใน บทบาทหน้าที่ การดูแลช่วยเหลือ นักเรียน	3.2.1 มีความรู้ ความเข้าใจ ในภาระงานการดูแล ช่วยเหลือนักเรียน 3.2.2 มีเจตคติที่ดีในการเป็น ครูที่ปรึกษา มีความรัก ความเอื้ออาทร และเข้าใจ ธรรมชาติของผู้เรียน 3.2.3 ครูมีความรับผิดชอบ มีการปฏิบัติที่แสดงถึง การรู้จักนักเรียนเป็น รายบุคคล	- รายงานแบบสำรวจ ความพึงพอใจของ นักเรียนในระบบการ ดูแลช่วยเหลือนักเรียน - รายงานสรุปการให้ การช่วยเหลือนักเรียน - ระเบียบสะสม - รายงานการสำรวจ ความพึงพอใจของ นักเรียนในระบบการ ดูแลช่วยเหลือนักเรียน
	มาตรฐานที่ 3.3 ครูที่ปรึกษามี คุณธรรม จริยธรรม และมีคุณลักษณะ ที่พึงประสงค์	3.3.1 มีการปฏิบัติตนเป็น แบบอย่างที่ดีด้านเป็นผู้มี คุณธรรม จริยธรรม 3.3.2 มีความรับผิดชอบ ยุติธรรมและวิจารณ์ญาณ ในการรักษาความลับของ นักเรียน	

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

ขอบข่าย	มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	แหล่งข้อมูล
ผู้ปกครอง คณะกรรมการ สถานศึกษา ชุมชน บุคลากร และหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง	มาตรฐานที่ 3.4 ให้ความร่วมมือกับ โรงเรียนในการเอา ใจใส่ดูแลช่วยเหลือ บุตรหลานของตน และป้องกันแก้ไข ปัญหาสารเสพติด	3.4.1 มีการติดต่อสื่อสารและ ให้ความร่วมมือกับโรงเรียน ในการจัดการกิจกรรมดูแล ช่วยเหลือนักเรียน 3.4.2 มีการสร้างเครือข่ายใน การแก้ไขปัญหาสารเสพติด	- รายงานการสื่อสาร กับผู้ปกครองและ กรรมการสถานศึกษา - รายงานการจัดพบปะ ผู้ปกครอง(Classroom Meeting) และ กรรมการสถานศึกษา
สถานที่และสิ่ง อำนวยความสะดวก สะดวกในการ ปฏิบัติงาน	มาตรฐานที่ 3.5 มีสภาพแวดล้อม อุปกรณ์เสริมการ เรียน การจัด กิจกรรม ทางการศึกษาที่ คำนึงถึงความ ปลอดภัยของ นักเรียน	3.5.1 มีศูนย์ข้อมูลนักเรียนเป็น รายบุคคล มีระบบการจัดเก็บ ข้อมูลที่เป็นมาตรฐานสำหรับ ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำมาใช้ ร่วมกันได้ 3.5.2 คู่มือ อุปกรณ์ เครื่องมือ สื่อต่าง ๆ สำหรับครูที่ปรึกษา ครูแนะแนวและบุคลากรที่ เกี่ยวข้องใช้ในการดูแลช่วยเหลือ นักเรียนโดยมีสถานที่จัดเก็บที่ ง่ายต่อการนำไปใช้ 3.5.3 มีอาคารเรียน อาคาร ประกอบบริเวณโรงเรียน ระบบสาธารณูปโภคที่ ปลอดภัยและได้มาตรฐาน 3.5.4 กิจกรรมที่จัดให้นักเรียน เหมาะสมกับความสามารถ พัฒนาการข้อจำกัดทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ และไม่รุนแรง เป็นอันตรายต่อนักเรียน	- รายงานผลการ สำรวจความพึงพอใจ ของครูในระบบ การดูแลช่วยเหลือ นักเรียน - แบบรายงานการ ซ่อมบำรุงอาคารเรียน อาคารประกอบการ - รายงานการ ซ่อมแซมวัสดุ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์ - รายงาน สรุปผลการ จัดกิจกรรมนักเรียน - สภาพแวดล้อมใน โรงเรียน - ทะเบียนบริหาร สินทรัพย์

จะเห็นว่ามาตรฐานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของกรมสุขภาพจิตเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้เรียนให้ได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีภูมิคุ้มกันทางด้านจิตใจ มีทักษะในการดำรงชีวิต เน้นกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาป้องกันแก้ไขปัญหา และคุ้มครองสิทธิเด็กโดยใช้หลักการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่าย

2.1.6 แนวทางการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552) มีเจตนารมณ์และหลักการพื้นฐานของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยกล่าวว่า เป็นกระบวนการดำเนินงานที่มีแบบแผนขั้นตอนที่ชัดเจนในการส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน และแก้ไขปัญหาเพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาเต็มศักยภาพ บนพื้นฐานของความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมรับผิดชอบ ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ ร่วมพัฒนา ร่วมแก้ปัญหาจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งนี้ ได้กำหนดให้เป็นระบบที่มุ่งวางพื้นฐานและแนวทางการดำเนินการในประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. การปรับเปลี่ยนบทบาทและเจตคติของผู้บริหาร ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ให้มุ่งไปสู่ความรับผิดชอบในการดูแลพัฒนาการของนักเรียนอย่างเป็นองค์รวม (Educating the Whole Child)

2. การวางระบบที่สร้างความมั่นใจว่านักเรียนทุกคนมีครู อาจารย์ อย่างน้อยหนึ่งคนที่จะดูแลทุกข์สุขอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง โดยเชื่อมประสานการดำเนินงานทุกส่วนทั่วทั้งโรงเรียน การสนับสนุนให้ครู อาจารย์ ได้มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับผู้ปกครอง เพื่อให้การดูแลที่บ้าน โรงเรียน และชุมชนเชื่อมประสานกัน

3. การส่งเสริมให้ผู้ปกครองรวมกลุ่มกันเป็นเครือข่ายเพื่อเฝ้าระวัง ดูแลช่วยเหลือสนับสนุนบุตรหลาน

4. การประสานสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน ชุมชน และผู้ชำนาญในสาขาต่าง ๆ เพื่อให้มีการส่งต่อ และรับช่วงการแก้ไข ตลอดจนส่งเสริมการพัฒนาเด็ก เยาวชนในรูปแบบสหวิทยาการ และสหวิชาชีพ

ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพระบบหนึ่ง ที่กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และกระทรวงสาธารณสุข โดยกรมสุขภาพจิต ได้ร่วมกันวางรากฐานเพื่อการพัฒนาคุณภาพนักเรียน ซึ่งมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

1. ปรับเปลี่ยนบทบาทและทัศนคติของผู้บริหาร ครู อาจารย์ ให้ส่งเสริมดูแลพัฒนา นักเรียนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม

2. วางระบบที่จะสร้างความมั่นใจว่านักเรียนจะมีครู อาจารย์ อย่างน้อย 1 คนที่จะคอยดูแลทุกข์สุขอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง

3. สนับสนุนให้ครู อาจารย์ มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้ปกครอง เพื่อให้บ้าน โรงเรียน ชุมชน เชื่อมประสานและร่วมมือกันเป็นเครือข่ายในการเฝ้าระวังดูแลช่วยเหลือนักเรียน

4. ประสานสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนชุมชน และผู้ชำนาญในสาขาต่าง ๆ เพื่อให้มีการส่งต่อและรับช่วงการแก้ไข ส่งเสริม พัฒนานักเรียนและเยาวชน ในรูปแบบสหวิทยาการ และสหวิชาชีพ

ดังนั้น การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนจึงมีคุณค่าและความจำเป็นที่สถานศึกษาจะต้องนำไปปฏิบัติให้เกิดผลกับนักเรียนอย่างเป็นระบบต่อเนื่องและยั่งยืน ซึ่งการที่จะทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จได้ ผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานต้องมีความเชื่อ ดังนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552)

1. นักเรียนทุกคนต้องการความรัก ความเข้าใจ การให้อภัย การให้โอกาส อยากเป็นคนที่มีปัญญา และมีความสุข

2. นักเรียนทุกคนมีศักยภาพที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต เพียงแต่ใช้เวลาและวิธีการที่แตกต่างกัน

3. ความสำเร็จของงานต้องอาศัยความร่วมมือแรง ร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมกระทำ ของทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

สรุปได้ว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นระบบที่มุ่งเน้นการปรับเปลี่ยนบทบาทและทัศนคติของผู้บริหาร ครู อาจารย์ ในการส่งเสริมดูแลพัฒนานักเรียนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคมอย่างใกล้ชิดอย่างต่อเนื่อง เชื่อมประสานผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมมือกันเป็นเครือข่ายในการเฝ้าระวัง ดูแลช่วยเหลือ ส่งเสริม พัฒนานักเรียน และรับช่วงต่อในการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนในรูปแบบสหวิทยาการ และสหวิชาชีพ โดยยึดหลักการให้อภัย การให้โอกาสในการพัฒนาตนเองของนักเรียน และการร่วมแรงร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมกระทำของทุกคน

2.1.7 บทบาทหน้าที่ของบุคลากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การดำเนินการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน จะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยแต่ละภาคส่วนจะมีบทบาทดังนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552)

1. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีบทบาทหน้าที่ ดังนี้

1.1 กำหนดนโยบายและหน่วยงานที่รับผิดชอบในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

1.2 ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นเครือข่ายการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียน

1.3 ส่งเสริมและสนับสนุนให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เกิดการพัฒนาองค์ความรู้สู่การปฏิบัติด้านการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

1.4 สนับสนุนช่วยเหลือให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สามารถดำเนินงานการดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.5 ส่งเสริมให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มีระบบติดตาม ประเมินผลและรายงานความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง

2. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีบทบาทหน้าที่ ดังนี้

2.1 นำนโยบายการดูแลช่วยเหลือนักเรียนสู่การปฏิบัติในสถานศึกษา ส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษา เกิดการพัฒนาองค์ความรู้ และความสามารถในการปฏิบัติด้านการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2.2 สนับสนุน ช่วยเหลือให้สถานศึกษา สามารถดำเนินงานการดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างเป็นระบบ และมีประสิทธิภาพ

2.3 ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมมือกันดำเนินงานการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2.4 ติดตามประเมินผล และรายงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา

3. ผู้บริหารสถานศึกษา มีบทบาทหน้าที่ ดังนี้

3.1 บริหารจัดการให้มีระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาให้ชัดเจนและมีประสิทธิภาพ

3.2 ประสานงานระหว่างสถานศึกษากับหน่วยงานและบุคคลภายนอก เช่น ผู้ปกครอง เครือข่ายผู้ปกครอง องค์กรต่าง ๆ สาธารณสุข โรงพยาบาล สถานีตำรวจ

3.3 ดูแล กำกับ นิเทศติดตาม ประเมินผล สนับสนุนและให้ขวัญกำลังใจในการดำเนินงาน

4. ครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษา มีบทบาทหน้าที่ ดังนี้

4.1 รู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

4.2 คัดกรอง จำแนกนักเรียน

4.3 จัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมและพัฒนา

4.4 จัดกิจกรรมป้องกัน แก้ไข ช่วยเหลือ ส่งต่อ

4.5 รายงานผล

5. ครูแนะแนว มีบทบาทหน้าที่ ดังนี้

5.1 สนับสนุนครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

5.2 จัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนา

5.3 จัดกิจกรรมป้องกัน แก้ไข ช่วยเหลือนักเรียน

5.4 ส่งต่อนักเรียน

6. หัวหน้าระดับชั้น มีบทบาทหน้าที่ ดังนี้
 - 6.1 ติดตาม กำกับ การดูแลช่วยเหลือนักเรียนของครูประจำชั้น ครูที่ปรึกษา
 - 6.2 ประสานงานกับผู้เกี่ยวข้องในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
7. นักเรียน มีบทบาทหน้าที่ให้ความร่วมมือกับคณะกรรมการนักเรียน ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี เข้าร่วมกิจกรรมของสถานศึกษา
8. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีบทบาทหน้าที่ให้การสนับสนุนให้คำปรึกษา เสนอแนะแนวทางในการส่งเสริม พัฒนา และแก้ไขปัญหา นักเรียน อำนวยความสะดวกในการประสานงานเมื่อสถานศึกษาต้องการความช่วยเหลือ
9. ผู้ปกครองหรือเครือข่ายผู้ปกครอง มีบทบาทหน้าที่ ดังนี้
 - 9.1 อบรม ดูแล และเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำรงชีวิต ครอบครัวยุคใหม่มีความรักความเข้าใจ และให้ความอบอุ่น
 - 9.2 สนับสนุนให้ความร่วมมือ วางแผนร่วมกับสถานศึกษาในการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมและพัฒนา ป้องกัน และแก้ไขปัญหา นักเรียน
 - 9.3 เป็นที่ปรึกษาหรือแนะแนวทางการดำเนินชีวิตที่ดีแก่นักเรียน
10. ชุมชน มีบทบาทและหน้าที่สนับสนุนการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมสุขภาพจิต ศูนย์อนามัย สาธารณสุขอำเภอ และสาธารณสุขจังหวัด โรงพยาบาล กระทรวงแรงงานและสวัสดิการทางสังคม สื่อมวลชน และอื่น ๆ มีความสามารถในการให้การสนับสนุนและให้ความร่วมมือ ดังนี้
 - 10.1 ให้คำปรึกษา แนะนำ เกี่ยวกับพฤติกรรมและพัฒนาการของเด็กวัยต่าง ๆ
 - 10.2 สอดส่องดูแล ให้ความช่วยเหลือเด็กและเยาวชน ทั้งด้านความปลอดภัย และการแก้ปัญหาพฤติกรรม
 - 10.3 ร่วมมือกับสถานศึกษา จัดกิจกรรมส่งเสริมให้นักเรียนที่ได้รับการพัฒนาตามศักยภาพของแต่ละบุคคล
 - 10.4 เป็นแหล่งการเรียนรู้และฝึกงาน และเพิ่มพูนประสบการณ์แก่นักเรียนตามความรู้ ความสามารถ ความสนใจ และความถนัด
 - 10.5 ติดตามผล สะท้อนปัญหา และแสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
 - 10.6 ให้ความร่วมมือและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศที่เป็นประโยชน์และน่าสนใจ
 - 10.7 ให้การสนับสนุนและเป็นเครือข่ายในการพัฒนา และการขยายผลการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

สรุปได้ว่า การดำเนินการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนจะเกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลนั้น ต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยประกอบด้วย สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา ทุกภาคส่วนจะมีการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจนเพื่อช่วยเหลือนักเรียน

2.2 การส่งเสริมความประพฤตินักเรียน

พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 หมวด 7 ได้บัญญัติไว้ว่าโรงเรียนและสถานศึกษา ต้องจัดให้มีระบบงานและกิจกรรมในการแนะแนวให้คำปรึกษาและฝึกอบรมแก่นักเรียน นักศึกษา และผู้ปกครอง เพื่อส่งเสริมความประพฤติที่เหมาะสมความรับผิดชอบต่อสังคม และความปลอดภัยแก่นักเรียนและนักศึกษา ตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวงเพื่อให้เด็กนักเรียนมีความประพฤติที่เหมาะสมมีความรับผิดชอบต่อสังคม และความปลอดภัยของนักเรียนและนักศึกษา นักเรียนหรือนักศึกษาก็ต้องประพฤติตนตามระเบียบของโรงเรียนหรือสถานศึกษา หากมีนักเรียนหรือนักศึกษาใดฝ่าฝืนระเบียบพนักงานเจ้าหน้าที่ปฏิบัติตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนดและมีอำนาจนำตัวไปมอบแก่ผู้บริหารโรงเรียนหรือสถานศึกษาของนักเรียนหรือนักศึกษานั้น เพื่อดำเนินการสอบถามและอบรมสั่งสอนหรือลงโทษตามระเบียบ ในกรณีที่ไม่สามารถนำตัวไปมอบได้จะแจ้งด้วยวาจาหรือเป็นหนังสือก็ได้ เมื่อได้อบรมสั่งสอนหรือลงโทษนักเรียนหรือนักศึกษาแล้ว ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือผู้บริหารโรงเรียนหรือสถานศึกษาแจ้งให้ผู้ปกครองว่ากล่าวตักเตือนหรือสั่งสอนเด็กอีกชั้นหนึ่ง

การลงโทษนักเรียนหรือนักศึกษาให้กระทำเท่าที่สมควรเพื่อการอบรมสั่งสอนตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนด พนักงานเจ้าหน้าที่ตามหมวดนี้มีอำนาจดำเนินการเพื่อส่งเสริมความประพฤตินักเรียนและนักศึกษา ดังต่อไปนี้

1. สอบถามครู อาจารย์หรือหัวหน้าสถานศึกษา เกี่ยวกับความประพฤติ การศึกษา นิสัย และสติปัญญาของนักเรียนหรือนักศึกษาที่ฝ่าฝืน
2. เรียกให้ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ หรือหัวหน้าสถานศึกษาที่นักเรียนหรือนักศึกษานั้นกำลังศึกษาอยู่มารับตัวนักเรียนหรือนักศึกษา เพื่อว่ากล่าวอบรมสั่งสอนต่อไป
3. ให้คำแนะนำแก่ผู้ปกครองในเรื่องการอบรมและสั่งสอนนักเรียนหรือนักศึกษา
4. เรียกผู้ปกครองมาว่ากล่าวตักเตือน หรือทำทัณฑ์บนว่าจะปกครองดูแลมิให้นักเรียนหรือนักศึกษาฝ่าฝืนอีก
5. สอดส่องดูแลรวมทั้งรายงานต่อคณะกรรมการเกี่ยวกับพฤติกรรมของบุคคลหรือแหล่งที่ซุกซ่อนนักเรียนหรือนักศึกษาให้ประพฤติในทางมิชอบ
6. ประสานงานกับผู้บริหารโรงเรียนหรือสถานศึกษา ครู ผู้ปกครอง ตำรวจ หรือพนักงานเจ้าหน้าที่อื่นเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามหมวดนี้

ในกรณีมีเหตุอันควรสงสัยว่ามีการฝ่าฝืนกฎหมายหรือระเบียบเกี่ยวกับความประพฤติของนักเรียนหรือนักศึกษา ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจเข้าไปในเคหสถาน สถานที่หรือยานพาหนะใดๆ ในระหว่างเวลาพระอาทิตย์ขึ้นถึงพระอาทิตย์ตก หรือในระหว่างเวลาทำการเพื่อทำการตรวจสอบการฝ่าฝืนดังกล่าวได้ในการปฏิบัติหน้าที่ พนักงานเจ้าหน้าที่ต้องแสดงบัตรประจำตัวก่อนและให้บุคคลที่เกี่ยวข้องอำนวยความสะดวกตามสมควร

นอกจากนี้ยังมีกฎกระทรวง พ.ศ. 2548 ที่ได้ประกาศไว้ในราชกิจจานุเบกษาที่ได้กำหนดความประพฤติของนักเรียนและนักศึกษาไว้ดังนี้ นักเรียนและนักศึกษาต้องไม่ประพฤติตน โดยการหนีเรียนหรือออกนอกสถานศึกษาโดยไม่ได้รับอนุญาตในช่วงเวลาเรียน ไม่เล่นการพนัน จัดให้มีการเล่นการพนันหรือมั่วสุมในวงการเล่น ไม่พกพาอาวุธหรือวัตถุระเบิด ไม่ซื้อจำหน่ายแลกเปลี่ยนเสพสุราหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์สิ่งมีเมาบุนหรือยาเสพติด ไม่ลักทรัพย์กรรโชกทรัพย์ข่มขู่หรือบังคับขืนใจเพื่อเอาทรัพย์สินบุคคลอื่น ไม่ก่อเหตุทะเลาะวิวาททำร้ายร่างกายผู้อื่นเตรียมการหรือกระทำการใด ๆ อันน่าจะก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยหรือขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน ไม่แสดงพฤติกรรมทางชู้สาวซึ่งไม่เหมาะสมในที่สาธารณะ ไม่เกี่ยวข้องกับการค้าประเวณี และไม่ออกนอกสถานที่พักเวลากลางคืนเพื่อเที่ยวเตร่หรือรวมกลุ่มอันเป็นการสร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเองหรือผู้อื่น และให้โรงเรียนหรือสถานศึกษาสามารถกำหนดระเบียบว่าด้วยความประพฤติของนักเรียนและนักศึกษาได้เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับกฎกระทรวงนี้

กฎกระทรวงกำหนดความประพฤติของนักเรียนและนักศึกษา พ.ศ. 2548 (จาตุรนต์ ฉายแสง. 2548) ไว้ดังนี้

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 6 และมาตรา 64 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 อันเป็นกฎหมายที่มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา 29 ประกอบกับมาตรา 31 มาตรา 34 มาตรา 35 มาตรา 36 มาตรา 39 มาตรา 48 และมาตรา 50 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการออกกฎกระทรวงไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 นักเรียนและนักศึกษาต้องไม่ประพฤติตน ดังต่อไปนี้

- 1) หนีเรียนหรือออกนอกสถานศึกษาโดยไม่ได้รับอนุญาตในช่วงเวลาเรียน
- 2) เล่นการพนัน จัดให้มีการเล่นการพนัน หรือมั่วสุมในวงการเล่น
- 3) พกพาอาวุธหรือวัตถุระเบิด
- 4) ซื้อ จำหน่าย แลกเปลี่ยน เสพสุรา หรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ สิ่งมีเมา บุนหรือยาเสพติด
- 5) ลักทรัพย์ กรรโชกทรัพย์ ข่มขู่ หรือบังคับขืนใจเพื่อเอาทรัพย์สินบุคคลอื่น

6) ก่อเหตุทะเลาะวิวาท ทำร้ายร่างกายผู้อื่น เตรียมการหรือกระทำการ ใด ๆ อันน่าจะก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อย หรือขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน

7) แสดงพฤติกรรมทางซู้สาวซึ่งไม่เหมาะสมในที่สาธารณะ

8) เกี่ยวข้องกับการค้าประเวณี

9) ออกนอกสถานที่พักเวลากลางคืน เพื่อเที่ยวเตร่หรือรวมกลุ่ม อันเป็นการสร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเองหรือผู้อื่น

ข้อ 2 ให้โรงเรียนหรือสถานศึกษากำหนดระเบียบว่าด้วยความประพฤติของนักเรียน และนักศึกษาได้เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับกฎกระทรวงนี้

2.3 แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการพัฒนาคู่มือ

การพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนแบบมีส่วนร่วม โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ มหามงคล ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดทำเป็นรูปเล่มเอกสาร คู่มือ เพื่อชี้แจง อธิบายแนวทางการทำงาน ความชัดเจน รายละเอียด แผนผัง โครงสร้าง ขั้นตอน แบบรายงานผลการดำเนินงาน ฯลฯ สำหรับให้ครูที่ปรึกษา หรือผู้เกี่ยวข้องได้ศึกษา มีความรู้ ความเข้าใจ วิธีการ ขั้นตอนการดำเนินงานมากขึ้น โดยการจัดทำคู่มือมีนักวิชาการได้ให้ความหมายคู่มือ ไว้ดังนี้

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายว่า คู่มือ หมายถึง หนังสือ หรือสมุดที่ใช้ประโยชน์ได้เหมาะสม สำหรับประจำตัว เช่น อาวุธ คู่มือ สมุดหรือหนังสือที่ให้ความรู้ เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ต้องการรู้เพื่อใช้ประกอบตำรา เพื่ออำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการศึกษา หรือการปฏิบัติเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือเพื่อแนะนำวิธีใช้อุปกรณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง

กาญจนา จำนงค์ศักดิ์ (2551) ได้ให้ความหมายของคู่มือ หมายถึง หนังสือตำรา เอกสารแนะนำ หรือเป็นสื่อที่ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติควบคู่ไปกับการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่มีเนื้อหาสาระสั้นๆ ที่ผู้อ่านสามารถนำไปปฏิบัติได้ทันที จนบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย

วัลย์วัลลภ์ พุ่มพิงพุท (2554) ได้ให้ความหมายว่า คู่มือ หนังสือที่เขียนขึ้นเพื่อเป็นแนวทางให้ผู้คู่มือได้ศึกษาทำความเข้าใจ ข้อพึงปฏิบัติ เพื่อส่งเสริม ประกอบการเรียน การจัดกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม

รัตนา นิธิรักษ์ (2555) ได้ให้ความหมายของคู่มือ หมายถึง หนังสือที่เขียนขึ้นเพื่อเป็นแนวทางให้ผู้คู่มือได้ศึกษาทำความเข้าใจและง่ายต่อการปฏิบัติตามได้ ในการทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย

สิริกร ประสบสุข (2555) ให้ความหมายของคู่มือ หมายถึง หนังสือที่เขียนขึ้น เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้คู่มือได้ศึกษาทำความเข้าใจและง่ายต่อการปฏิบัติตามได้ในการทำกิจกรรมอย่างใด

อย่างหนึ่งให้มีมาตรฐานใกล้เคียงกันมากที่สุด และทำให้นักเรียนนักศึกษาที่มีความรู้ ความสามารถและทักษะที่ใกล้เคียงกัน

เสถียร คามิศักดิ์ (2556) ได้ให้ความหมายของคู่มือ หมายถึง เอกสารที่ใช้ประกอบการปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่งที่กำหนดภาระหน้าที่ความรับผิดชอบไว้ในมาตรฐานกำหนดตำแหน่ง (Job description) มีคำอธิบายงานที่ปฏิบัติ ประวัติความเป็นนามิแผนกลยุทธ์การปฏิบัติ กำหนด ตัวชี้วัด การประเมินผลซึ่งแต่ละบท/เรื่อง/หัวข้อ ต้องมีความคิดหลัก วัตถุประสงค์ และเนื้อหาสาระที่มีความสมบูรณ์ มีรายละเอียดครอบคลุมเนื้อหา ในแต่ละเรื่อง มีกฎ ระเบียบ พระราชบัญญัติ หนังสือเวียน มติต่าง ๆ เอกสารที่เกี่ยวข้อง หลักเกณฑ์และวิชาการ เทคนิคหรือแนวทางในการปฏิบัติงาน ปัญหาอุปสรรค และแนวทางแก้ไข ข้อเสนอแนะ ทั้งนี้ต้องใช้ประกอบการปฏิบัติงานมาแล้ว และต้องจัดทำเป็นรูปเล่ม

วรรณรี ปานศิริ (2557) ได้ให้ความหมายของคู่มือ หมายถึง หนังสือ หรือเอกสารที่จัดทำขึ้นเพื่อรวบรวมเนื้อหาทั้งภาคทฤษฎีและแบบฝึกหัด และมีรายละเอียดวิธีการปฏิบัติกิจกรรมเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และเป็นแนวทางในการปฏิบัติเรื่องใดเรื่องหนึ่งซึ่งมีคำอธิบายและเฉลยปัญหา ซึ่งมีรายละเอียดง่ายต่อการเรียนรู้สามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง มีภาพและแผนภูมิประกอบ เพื่อดึงดูดความสนใจและเกิดความเข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้น

ธีร ภาวคนันท์ (2561) ได้ให้ความหมายของคู่มือ หมายถึง เอกสารประกอบการปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่งที่เขียนขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางให้ผู้ใช้คู่มือได้ทำความเข้าใจ และจัดกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

จิรัฐติกาล ขวัญธนนา (2562) ได้ให้ความหมายว่า คู่มือ หมายถึง เอกสารที่จัดทำขึ้นเพื่อให้ความรู้เรื่องใด เรื่องหนึ่ง การอธิบายขั้นตอนการทำงานอย่างชัดเจน เป็นระบบ เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ส่วนการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้นต้องอาศัยคู่มือปฏิบัติงานในการสร้างความตระหนัก ความเข้าใจในการปฏิบัติงานให้กับบุคลากรในหน่วยงาน มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน

จากความหมายของคู่มือที่นักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ สรุปได้ว่า คู่มือ หมายถึง เอกสารที่จัดทำขึ้นเพื่อชี้แจง อธิบายแนวทางการทำงาน ความชัดเจน รายละเอียด แผนผัง โครงสร้าง ขั้นตอน แบบรายงานการดำเนินงาน สำหรับให้ผู้ปฏิบัติได้ศึกษาและมีความรู้ ความเข้าใจ วิธีการขั้นตอนการดำเนินงาน เป้าหมาย ที่สามารถช่วยให้ยึดถือเป็นแนวทางการดำเนินงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

ประเภทของคู่มือ

คู่มือสามารถจำแนกได้เป็นหลายประเภท ดังนี้

วัลย์วัลล์ พุ่มพิงพุท (2554) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับประเภทคู่มือ แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. คู่มือเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร เป็นคู่มือที่เสนอแนวทางหรือเทคนิค วิธีการสอน การใช้สื่อหรือนวัตกรรมที่สัมพันธ์กับวิชาใดวิชาหนึ่ง หรือระดับชั้นเรียนต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรนั้น ๆ เช่น คู่มือรายวิชา คู่มือระดับชั้นเรียน คู่มือการใช้สื่อ นวัตกรรม การเรียน การสอน เป็นต้น

2. คู่มือการจัดกิจกรรมการสอนทั่วไป เป็นคู่มือที่เสนอแนะแนวทางหรือเทคนิควิธีการดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร บรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้เป็นคู่มือที่มีได้เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับเนื้อหาหรือคำอธิบายรายวิชาใดวิชาหนึ่งโดยตรง เช่น คู่มือการจัดกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน คู่มือการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม

อนุชิต เจริญใจ (2545) ได้ทำการศึกษาและสรุปได้ว่า คู่มือแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. คู่มือเกี่ยวกับการเรียนการสอนตามหลักสูตร จัดเป็นคู่มือที่เสนอแนะแนวทางหรือเทคนิควิธีการสอน การใช้สื่อหรือนวัตกรรมที่สัมพันธ์กับรายวิชาหนึ่งหรือระดับชั้นเรียนต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรนั้น ๆ เช่น คู่มือรายวิชา คู่มือระดับชั้นเรียน คู่มือการใช้สื่อ นวัตกรรม การเรียน การสอน เป็นต้น

2. คู่มือการจัดกิจกรรมการสอนทั่วไป เป็นคู่มือที่เสนอแนะแนวทางหรือเทคนิคการดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร บรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ และเป็นคู่มือที่มีได้เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับเนื้อหาสาระ หรือคำอธิบายรายวิชาใดวิชาหนึ่งโดยตรง เช่น คู่มือการจัดกิจกรรมประชาธิปไตยภายในโรงเรียน คู่มือปฏิบัติกิจกรรมสร้างนิสัยสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา เป็นต้น

จากประเภทของคู่มือดังกล่าว สรุปได้ว่า คู่มือที่จัดทำ หรือพัฒนาขึ้นมีหลายประเภทขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรม และผู้ใช้ เพื่อเป็นเครื่องมือหรือแนวทางให้กิจกรรมนั้น ๆ สำเร็จบรรลุเป้าหมาย ทั้งที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน หรือเพื่อใช้ในกิจกรรมอื่น ๆ อาทิเช่น คู่มือเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร คู่มือการจัดกิจกรรมการสอนทั่วไป คู่มือเพื่อใช้ประกอบการทำงาน การฝึกอบรม เป็นต้น

องค์ประกอบของคู่มือ

การจัดทำคู่มือ มีองค์ประกอบที่สำคัญ และสามารถนำไปปฏิบัติงานได้ ซึ่งมีนักวิชาการได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของคู่มือ ดังนี้

เอกวุฒิ ไกรมาก (2541) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของคู่มือครูว่า คู่มือครูควรประกอบด้วยรายละเอียดที่สำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้

1. คำชี้แจงการใช้คู่มือ โดยปกติจะครอบคลุมถึง
 - 1.1 วัตถุประสงค์ของคู่มือ
 - 1.2 ความรู้พื้นฐานที่จำเป็นในการใช้คู่มือ

- 1.3 วิธีการใช้
- 1.4 คำแนะนำ
2. เนื้อหาสาระที่จะสอน ปกติจะมีการให้เนื้อหาสาระพร้อมที่จะสอน โดยมีคำชี้แจงหรือคำอธิบายประกอบและอาจมีการวิเคราะห์เนื้อหาสาระ ให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจที่จะอ่าน
3. การเตรียมการสอน ประกอบด้วยรายละเอียด ดังนี้
 - 3.1 การเตรียมสถานที่ วัสดุ สื่อ อุปกรณ์ และเครื่องมือที่จำเป็น การเตรียมวัสดุ เอกสารประกอบการสอน แบบฝึกหัดและแบบปฏิบัติ
 - 3.2 ข้อสอบ คำเฉลย ฯลฯ
 - 3.3 การติดต่อประสานงานที่จำเป็น ฯลฯ
4. กระบวนการ วิธีการ กิจกรรมการเรียนการสอน ส่วนที่นับว่าเป็นส่วนสำคัญของคู่มือคู่มือครูจำเป็นต้องให้ข้อมูลหรือรายละเอียดต่างๆ ดังต่อไปนี้
 - 4.1 คำแนะนำเกี่ยวกับขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน
 - 4.2 คำแนะนำและตัวอย่างเกี่ยวกับกิจกรรมการสอนที่จะให้การสอนบรรลุผล
 - 4.3 คำถาม ตัวอย่าง แบบฝึกปฏิบัติ และสื่อต่างๆ ที่ใช้ในการสอน
 - 4.4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสิ่งที่ควรทำไม่ควรทำ ซึ่งมักเกิดมาจากประสบการณ์ของผู้เขียน
5. การวัดผลและประเมินผล คู่มือที่ดีควรจะต้องให้คำแนะนำที่เกี่ยวข้องกับการสอนอย่างครบถ้วน การวัดและการประเมินผลการสอนนับเป็นองค์ประกอบสำคัญของการสอนอีกองค์ประกอบหนึ่งที่คู่มือจำเป็นต้องให้รายละเอียดต่างๆ เช่น
 - 5.1 เครื่องมือวัด
 - 5.2 วิธีวัดผล
 - 5.3 เกณฑ์การประเมินผล
6. ความรู้เสริม คู่มือครูที่ดีควรจะต้องคำนึงถึงความต้องการของผู้ใช้และสามารถคาดคะเน ได้ว่า ผู้ใช้มักจะประสบปัญหาในเรื่องใด และจัดหาหรือจัดทำข้อมูลที่จะช่วยส่งเสริมความรู้ของครู อันจะทำให้การสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
7. ปัญหาและคำแนะนำเกี่ยวกับด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา ผู้เขียนคู่มือควรจะเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในเรื่องที่เขียนมาพอสมควร ซึ่งจะช่วยให้รู้ว่าในการดำเนินการเรื่องนั้น ๆ มักจะมีปัญหาอะไรเกิดขึ้นและจุดอ่อนในเรื่องนั้นมีอะไรบ้าง การเป็นผู้มีประสบการณ์เหล่านั้นมาช่วยให้ผู้ใช้หรือผู้อ่านให้สามารถกระทำสิ่งนั้น ๆ ได้อย่างราบรื่น ไม่เกิดอุปสรรค ปัญหา นับว่าเป็นจุดเด่นของคู่มือ ผู้เขียนคู่มือที่สามารถให้คำแนะนำเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นกับผู้อ่านหรือผู้ใช้คู่มือ จึงถือได้ว่า ได้ทำหน้าที่ของ ผู้เขียนหนังสือที่ดี

8. แหล่งข้อมูลและแหล่งอ้างอิงต่าง ๆ หนังสือที่ดีไม่ควรขาดการใช้แหล่งอ้างอิงหรือแหล่งข้อมูล ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านในการไปศึกษาค้นคว้าต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งคู่มือครู เป็นหนังสือที่ใช้เป็นแนวทางในการสอน หากครูได้รับข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ก็จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการสอน

ปรีชา ช่างขวัญยืน (2551) ได้ให้รายละเอียดองค์ประกอบของคู่มือแบบต่าง ๆ ดังนี้
องค์ประกอบของคู่มือครู ประกอบด้วย

1. คำชี้แจงในการใช้คู่มือ โดยครอบคลุมวัตถุประสงค์ ความรู้พื้นฐานและคำแนะนำของคู่มือ
2. เนื้อหาสาระที่สอน ประกอบด้วยคำอธิบายและอาจมีการวิเคราะห์เนื้อหาสาระให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจที่กระจ่าง

3. การเตรียมการสอน การเตรียมสถานที่ วัสดุ สื่อ อุปกรณ์ เครื่องมือที่จำเป็นเอกสารแบบฝึกหัด ข้อสอบ คำเฉลย พร้อมทั้งการติดต่อประสานงาน

4. กระบวนการ วิธีการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอน เกี่ยวกับขั้นตอน ตัวอย่างกิจกรรม ข้อบังคับ ข้อห้ามต่าง ๆ คำถามและคำตอบ

5. การประเมินผล เช่น เครื่องมือวัด วิธีการวัด พร้อมเกณฑ์การตัดสินผลการเรียน

6. ความรู้เสริม สาระที่เสริมให้กับผู้อ่านนอกจากที่ครูสอน

7. ปัญหาและคำแนะนำเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ปัญหา เพื่อแก้ไขจุดอ่อนในการเรียนจากคู่มือ

8. แหล่งข้อมูล และแหล่งอ้างอิงต่าง ๆ ในการค้นคว้าเพิ่มเติม

องค์ประกอบของคู่มือผู้เรียน แบบฝึกหัดปฏิบัติ ประกอบด้วย

1. คำชี้แจงการใช้คู่มือ

2. สาระที่เรียน ปัญหาหรือคำถาม

3. ที่ว่างสำหรับผู้เรียนเขียนคำตอบ

4. เฉลยคำตอบหรือแนวในการตรวจสอบ

5. คำแนะนำและแหล่งข้อมูลที่ผู้เรียนสามารถไปศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมคู่มือผู้เรียนหรือแบบฝึกปฏิบัติ

คู่มือทั่วไป ประกอบด้วย

1. คำชี้แจงการใช้คู่มือ

2. คำชี้แจงเกี่ยวกับการเตรียมการที่จำเป็น

3. เนื้อหาสาระและกระบวนการหรือขั้นตอนในการดำเนินงานปฏิบัติ

4. ความรู้เสริมหรือแบบฝึกปฏิบัติ เพื่อช่วยให้เกิดการฝึกฝน

5. ปัญหาและคำแนะนำเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหา

6. แหล่งข้อมูลและอ้างอิงต่าง ๆ

กาญจนา จำนงค์ดี (2551) ได้แบ่งคู่มือออกเป็น 3 ประการ ดังนี้

1. คู่มือประกอบการสอน เป็นแนวทางหรือคู่มือทั่วไปมิไว้เพื่อให้ผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมได้มีหลักการแนวทางในการจัดดำเนินงานในเรื่องของกิจกรรมทุกประเภทมีข้อเสนอแนะให้ครูได้ศึกษาก่อนการเรียนการสอน ในเรื่องหลักการสอน วิธีการ สอนและ จัดกิจกรรมในหลักสูตรหรือกิจกรรมนอกหลักสูตร จะได้นำไปปฏิบัติได้อย่าง ถูกต้อง ไม่หลงทางไม่ทำให้เสียเงินเสียเวลา เช่น คู่มือการใช้หลักสูตร คู่มือรายวิชา คู่มือการใช้สื่อ เป็นต้น

2. คู่มือนักเรียน ให้นักเรียนไว้เพื่อจะได้มีแนวทางในการปฏิบัติได้ อย่างถูกต้อง เช่น คู่มือนักเรียนของโรงเรียน หรือเป็นคู่มือตำราเรียน เพื่อจะได้ใช้ตำราเรียนได้ถูกต้อง รวดเร็วและเกิดประโยชน์สูงสุด

3. คู่มือการจัดกิจกรรม จัดทำไว้เพื่อให้ผู้ดำเนินการจัดกิจกรรม ได้มีหลักการแนวทางในการดำเนินงานในเรื่องของกิจกรรมทุกประเภทได้สะดวก รวดเร็ว มีประสิทธิผล กิจกรรมที่จัดมีภาพบรรลุตามวัตถุประสงค์

พัชรพร สันติวิจิตรกุล (2553) กล่าวว่า ในการจัดทำคู่มือจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ คือ วิธีการใช้คู่มือหรือคำแนะนำการใช้คู่มือ เนื้อหาสาระ คำชี้แจงเกี่ยวกับการเตรียมวัสดุ อุปกรณ์การจัดกิจกรรม แหล่งข้อมูลอ้างอิง เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้คู่มือให้สามารถดำเนินงานได้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและแบบฝึกหัดหรือแบบฝึกปฏิบัติ เพื่อช่วยในการฝึกฝนเพื่อประโยชน์ในการช่วยให้การปฏิบัติงานประสบความสำเร็จบรรลุตามเป้าหมาย ทั้งยังช่วยในการประหยัดทรัพยากร ประหยัดเวลาและบุคลากร ตลอดจนผลงานมีคุณภาพตามเป้าหมาย

นันทมนัส รอดทัศนาศนา (2554) กล่าวว่า องค์ประกอบของคู่มือ นั้นจำเป็นต้องมีให้ครบถ้วนและชัดเจนทุกองค์ประกอบ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ นักเรียน ซึ่งได้แบ่งออกเป็น ส่วน ๆ ดังนี้

1. ส่วนของคำชี้แจง
2. ส่วนของเนื้อหาสาระ
3. ส่วนของกิจกรรม ขั้นตอนวิธีการ และเวลาดำเนินการ
4. ส่วนของสถานที่วัสดุ อุปกรณ์ และสื่อต่างๆ
5. ส่วนข้อเสนอแนะ
6. ส่วนของการวัดผลและประเมินผล

อัญชลี โภชนัตตระกุล (2556) ได้สรุปการพัฒนาคู่มือการปฏิบัติงาน ไว้ว่า คู่มือที่ดี ต้องมีองค์ประกอบที่ชัดเจน คือ คำชี้แจงในการใช้คู่มือ คำชี้แจงเกี่ยวกับการเตรียมการที่ เนื้อหาสาระ และกระบวนการหรือขั้นตอนในการดำเนินงานปฏิบัติ ความรู้เสริมและแบบฝึกหัดหรือแบบฝึกปฏิบัติ

เพื่อช่วยให้เกิดการฝึกฝน ปัญหาและคำแนะนำเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหา และแหล่งข้อมูล อ่างอิงต่าง ๆ

รัตนา นิธิรักษ์ (2555) ได้พัฒนาคู่มือระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนบ้านทองค้ำง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 มีองค์ประกอบ ดังนี้

1. คำนำ
2. คำชี้แจงการใช้คู่มือ
3. กระบวนการของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน 6 ขั้นตอน
 - ขั้นตอนที่ 1 การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล
 - ขั้นตอนที่ 2 การคัดกรองนักเรียน
 - ขั้นตอนที่ 3 การป้องกันและแก้ไขปัญหา
 - ขั้นตอนที่ 4 การส่งเสริมพัฒนานักเรียน
 - ขั้นตอนที่ 5 การส่งต่อ
 - ขั้นตอนที่ 6 การรายงานผล

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2557) ได้จัดทำคู่มือการคุ้มครองและดูแลช่วยเหลือเด็กนักเรียน มีองค์ประกอบ ดังนี้

1. สารบัญ
2. คำนำ
3. บทที่ 1 บทนำ
4. บทที่ 2 การคุ้มครองและช่วยเหลือเด็กนักเรียน
5. บทที่ 3 แนวทางการคุ้มครองช่วยเหลือเด็กนักเรียน
6. บรรณานุกรม
7. ภาคผนวก ก กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองและช่วยเหลือเด็กนักเรียน
8. ภาคผนวก ข พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546กฎหมายและระเบียบต่าง ๆ
9. ภาคผนวก ค หนังสือสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
10. ภาคผนวก ง แบบรายงานต่าง ๆ
11. ภาคผนวก จ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการคุ้มครองและช่วยเหลือเด็กนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2560) ได้จัดทำคู่มือการฝึกอบรมยุวชน ตำรวจ สพฐ. “ทำความดีตามแนวพระราชดำริ” มีองค์ประกอบ ดังนี้

1. คำนำ
2. สารบัญ
3. คำชี้แจงการใช้คู่มือ

4. บทที่ 1 บทนำ

5. บทที่ 2 แนวทางในการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมยุวชนตำรวจ สพฐ. “ทำความดีตามแนวพระราชดำริ”

6. บทที่ 3 แผนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมยุวชนตำรวจ สพฐ. “ทำความดีตามแนวพระราชดำริ”

7. บรรณานุกรม

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (2564) ได้จัดทำคู่มือรู้จักคิด รู้ทันป้องกันยาเสพติด BE SMART SAY NO TO DRUGS มืองค์ประกอบ ดังนี้

1. คำนำ

2. คำชี้แจง

3. ตารางวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมทักษะชีวิต สมรรถนะด้านยาเสพติด และสาระการเรียนรู้ยาเสพติดศึกษา

4. ตอนที่ 1 การพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อการสร้างภูมิคุ้มกันยาเสพติด

5. ตอนที่ 2 แนวทางการจัดการเรียนรู้ยาเสพติด

6. ตอนที่ 3 สาระการเรียนรู้ยาเสพติดศึกษา

7. ภาคผนวก

กระทรวงศึกษาธิการ (2561) ได้จัดทำคู่มือการปฏิบัติงานสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด กลุ่มพัฒนาการศึกษา มืองค์ประกอบ ดังนี้

1. คำนำ

2. สารบัญ

3. บทนำ

4. กรอบภาระหน้าที่ตามประกาศสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

5. วิเคราะห์บทบาท/อำนาจ/หน้าที่ตามประกาศสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

6. จัดกรอบงานตามบทบาท/อำนาจ/หน้าที่ตามประกาศสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

7. กลุ่มงานธุรการ (กระบวนงานที่ 1 – 3)

8. รายละเอียดของกลุ่มพัฒนาการศึกษา (กระบวนงานที่ 1 – 11)

9. คณะทำงาน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2563) ได้จัดทำคู่มือการคัดเลือกสถานศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อรับรางวัลระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ประจำปี 2563 มืองค์ประกอบ ดังนี้

- ส่วนที่ 1 ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
- ส่วนที่ 2 การคัดเลือกสถานศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
- ส่วนที่ 3 หลักเกณฑ์การคัดเลือกสถานศึกษา
- ส่วนที่ 4 หลักเกณฑ์การคัดเลือกสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
- ภาคผนวก 1. แบบรายงานของสถานศึกษา
2. แบบรายงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
3. กำหนดการคัดเลือกสถานศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
เพื่อรับรางวัลระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ประจำปี 2563

จากแนวคิดข้างต้น สรุปได้ว่า องค์ประกอบของคู่มือเป็นสิ่งสำคัญต้องมีส่วนประกอบที่ชัดเจน มีความจำเป็น สามารถใช้ปฏิบัติงานได้ มีคำชี้แจง แนะนำการใช้คู่มือ การเตรียมการ เนื้อหาความรู้ สารสำคัญ ขั้นตอน วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน และข้อมูลแหล่งอ้างอิงที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติ โดยสรุปแล้วการกำหนดว่าคู่มือนั้นควรประกอบด้วยอะไรบ้าง มีความสัมพันธ์กันอย่างไรขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์ที่ผู้วิจัยกำลังศึกษา หรือการออกแบบตามแนวคิดทฤษฎีและหลักการพื้นฐานในการจัดทำคู่มือของแต่ละเรื่องนั้น ๆ

ในการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนแบบมีส่วนร่วม โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ มหามงคล ในครั้งนี้ผู้วิจัยจึงได้กำหนดองค์ประกอบ เป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ส่วนนำ ประกอบด้วย หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง โครงสร้างการบริหารงาน แผนผังขั้นตอนการดำเนินงาน บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ แผนผังแสดงโครงสร้างการดำเนินงาน แผนผังแสดงขั้นตอนการพัฒนาและขับเคลื่อนการดำเนินงาน และแนวทางการพัฒนาและขับเคลื่อนการดำเนินงาน

ส่วนที่ 2 กระบวนการและขั้นตอนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ประกอบด้วย ด้านการเรียน ด้านสุขภาพ ด้านครอบครัว ด้านพฤติกรรมและอารมณ์ และด้านเด็กพิเศษ

ส่วนที่ 3 ภาคผนวก แบบรายงานผลการดำเนินงาน ประกอบด้วย ด้านการเรียน ด้านสุขภาพ ด้านครอบครัว ด้านพฤติกรรมและอารมณ์ และด้านเด็กพิเศษ

ลักษณะของคู่มือที่ดี

การพัฒนาคู่มือต้องคำนึงถึงลักษณะของคู่มือที่ดีเป็นสำคัญ เพราะผู้ใช้หรือศึกษาคู่มือจะให้ความสนใจหรือไม่ ขึ้นอยู่กับลักษณะของคู่มือ ซึ่งมีนักวิชาการให้แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของคู่มือที่ดี ดังนี้

ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์ และ มาเรียม นิลพันธ์ (2542) ได้แยกลักษณะของคู่มือที่ดีไว้ 3 ด้าน

1. ด้านเนื้อหา

1.1 เนื้อหาสาระหรือรายละเอียดในคู่มือ ควรตรงกับเรื่องที่ศึกษาและ ไม่ยากจนเกินไป จนทำให้ไม่มีผู้สนใจที่จะหยิบอ่าน

1.2 การนำเสนอเนื้อหาควรให้เหมาะสมกับพื้นฐานความรู้ของผู้ที่จะศึกษา

1.3 ข้อมูลที่มีในคู่มือ ผู้อ่านสามารถประยุกต์ใช้ได้

1.4 เนื้อหาควรเหมาะสมที่จะนำไปอ้างอิงได้

1.5 ควรมีกรณีตัวอย่างประกอบในบางเรื่อง เพื่อจะได้ทำความเข้าใจง่าย

1.6 ควรมีการปรับปรุงเนื้อหาของคู่มือให้ทันสมัยเสมอ

2. ด้านรูปแบบ

2.1 ตัวอักษรที่ใช้ควรมีตัวโต และมีรูปเล่มที่ชัดเจน อ่านง่าย เหมาะกับผู้ใช้คู่มือ

2.2 ควรมีภาพหรือตัวอย่างประกอบเนื้อหา

2.3 ลักษณะการจัดรูปเล่มควรทำให้น่าสนใจ

2.4 การใช้ภาษาควรให้เข้าใจง่าย เหมาะกับผู้ใช้คู่มือ

2.5 ระบบการนำเสนอควรเป็นระบบจากง่ายไปหายากหรือเป็นเรื่อง ๆ ให้ชัดเจน

3. ด้านการนำไปใช้

3.1 ควรระบุขั้นตอน วิธีการใช้คู่มือให้ชัดเจน

3.2 มีแผนภูมิ ตาราง ตัวอย่างประกอบให้สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

3.3 มีข้อมูลเพื่อสามารถประสานงานต่าง ๆ ได้สะดวกและรวดเร็ว

3.4 บอกสิทธิประโยชน์ และข้อควรปฏิบัติให้เข้าใจง่าย

กาญจนา จำนงค์ดี (2551) ได้กล่าวไว้ว่าคู่มือที่ดีต้องมี ลักษณะ 6 ประการ ดังนี้คือ

1. สามารถเข้าใจลักษณะในเนื้อหาและขอบข่าย

2. ช่วยให้ผู้สามารถดำเนินการตามแนวทางและขั้นตอนต่างๆ ได้ดี

3. กิจกรรมที่เสนอหรือกำหนดไว้ควรมีการทดลองใช้

4. แนวการเรียน เน้นย้ำแนวปฏิบัติที่มุ่งไปสู่จุดหมายอย่างต่อเนื่อง

5. ความแปลกใหม่ของกิจกรรมควรส่งเสริมแก่ผู้ปฏิบัติโดยค่อยเป็น ค่อยไป

6. รูปแบบและวิธีการ (ขั้นตอน) ควรที่จะคงรูปแบบขั้นตอน โดยสม่ำเสมอ

วลัยวัลลภ์ พุ่มพิงพุท (2554) ได้สรุปลักษณะที่ดีของคู่มือนั้นต้องเหมาะสมกับผู้ศึกษาค้นคว้า มีความทันสมัย ให้ความรู้ที่ถูกต้อง ชัดเจน เข้าใจง่าย สามารถสร้างความรู้ความเข้าใจ ปฏิบัติตามแนวทาง ขั้นตอน วิธีการได้อย่างเหมาะสม รูปเล่มมีความสวยงาม และทนทานต่อการนำไปใช้

รัตนา นิธิรักษ์ (2555) ได้สรุปลักษณะของคู่มือที่ดีนั้น ควรมีลักษณะ ดังนี้

1. การเขียนข้อความในแต่ละประโยค ต้องชัดเจน เข้าใจง่าย ผู้ที่มีการศึกษาในแต่ละระดับ สามารถอ่านและเข้าใจลักษณะในเนื้อหาและขอบข่ายปฏิบัติตามคู่มือได้อย่างถูกต้อง
2. ต้องระบุให้ชัดเจนว่าสำหรับใครใช้ ใช้เพื่ออะไร ใช้เมื่อไร ใช้ที่ไหนและใช้ได้อย่างไร สามารถดำเนินการตามแนวทางและขั้นตอนต่าง ๆ ได้
3. มีการเรียงลำดับขั้นตอนแนวทางการใช้คู่มือไว้ถูกต้องครบถ้วน
4. การจัดทำรูปเล่มน่าสนใจ น่าใช้
5. มีตัวอย่างของปัญหาและวิธีการแก้ปัญหา คำแนะนำต่าง ๆ
6. เนื้อหาสาระ ควรมีความถูกต้อง สามารถช่วยให้ผู้ใช้คู่มือประสบความสำเร็จ
7. ควรให้แหล่งอ้างอิงในการศึกษาค้นคว้า

จากแนวคิดข้างต้น สรุปได้ว่า ลักษณะที่ดีของคู่มือ ต้องใช้ภาษาชัดเจน เข้าใจง่าย เหมาะสม ให้ความรู้ถูกต้องเป็นปัจจุบัน มีแหล่งอ้างอิง สามารถสร้างความเข้าใจ มีแนวทาง ขั้นตอน วิธีการปฏิบัติที่เหมาะสม การออกแบบทันสมัย

ประโยชน์ของคู่มือ

อัญชลี โกอนันต์ตระกูล (2556) ได้อธิบายประโยชน์และความสำคัญของคู่มือการปฏิบัติงาน ดังนี้

1. เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นมาตรฐานเดียวกัน
2. ผู้ปฏิบัติงานทราบและเข้าใจว่าควรทำอะไร ก่อนหลัง
3. เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานทราบว่าควรปฏิบัติอย่างไร เมื่อใด กับใคร
4. เพื่อให้การปฏิบัติงาน สอดคล้องกับนโยบาย วิสัยทัศน์ ภารกิจ และเป้าหมายขององค์กร
5. เพื่อให้ผู้บริหารติดตามงานได้ทุกขั้นตอน
6. เป็นเครื่องมือในการฝึกอบรม
7. ใช้เป็นเอกสารอ้างอิงในการทำงาน
8. ใช้เป็นสื่อในการประสานงาน
9. ได้งานที่มีคุณภาพตามกำหนด
10. ผู้ปฏิบัติงานไม่เกิดความสับสน
11. แต่ละหน่วยงานรู้งานซึ่งกันและกัน
12. บุคลากรหรือเจ้าหน้าที่สามารถแทนกันได้
13. สามารถเริ่มปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องและรวดเร็วเมื่อมีการโยกย้ายตำแหน่งงาน
14. ลดขั้นตอนการทำงานที่ซับซ้อน
15. ลดข้อผิดพลาดจากการทำงานไม่เป็นระบบ

16. ช่วยเสริมสร้างความมั่นใจในการทำงาน
17. ช่วยให้เกิดความสม่ำเสมอในการทำงาน
18. ช่วยลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นในการทำงาน
19. ช่วยลดการตอบคำถาม
20. ช่วยลดเวลาสอน
21. ช่วยให้การทำงานเป็นมืออาชีพ
22. ช่วยในการออกแบบระบบงานใหม่
23. ผู้ปฏิบัติงานทราบรายละเอียดและทำงานได้อย่างถูกต้อง
24. ทราบถึงตำแหน่งงานที่รับผิดชอบ
25. ทราบถึงเทคนิคในการทำงาน

การจัดทำและพัฒนาคู่มือ

สรยุทธ จินตภวัต (2557) กล่าวว่า ขั้นตอนการจัดทำคู่มือปฏิบัติงานประกอบด้วย 12 ขั้นตอน คือ

1. ศึกษารายละเอียดของงานจากเอกสาร
2. สังเกตการปฏิบัติงานจริงจากหน้างาน
3. จัดทำขั้นตอนการปฏิบัติ (Work Flow) ขั้นต้น
4. จัดทำรายละเอียดขั้นตอนการปฏิบัติงานโดยละเอียด
5. ตรวจสอบรายละเอียดขั้นต้น (ทำความเข้าใจ)
6. ตรวจสอบในประเด็นกฎหมาย/กฎระเบียบ
7. ขออนุมัติการประกาศบังคับใช้คู่มือปฏิบัติงาน
8. บันทึกเข้าระบบการควบคุมเอกสาร
9. เผยแพร่คู่มือปฏิบัติงาน
10. ฝึกอบรมและให้ความรู้วิธีการใช้งานคู่มือปฏิบัติงาน
11. ทดสอบความเข้าใจของผู้ใช้งาน
12. รวบรวมข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงคู่มือ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบข้าราชการ(2557 อ้างถึงใน ชลธาร สมาธิ, 2560) กล่าวว่า ขั้นตอนการจัดทำเอกสารปฏิบัติงาน ดังนี้

1. ศึกษารายละเอียดของงานจากเอกสาร
2. สังเกตการณ์ปฏิบัติงานจริง
3. จัดทำ Work Flow อย่างง่าย
4. จัดทำรายละเอียดในแต่ละขั้นตอน

5. มีการทดสอบโดยให้ผู้ปฏิบัติงานอ่านและผู้ที่ไม่ได้ปฏิบัติงานอ่าน
6. ตรวจสอบกับนิติกรว่ามีประเด็นใดขัดต่อกฎหมาย หรือกฎระเบียบของทางหน่วยงาน หรือไม่หากมีให้แก้ไขปรับปรุง
7. ขออนุมัติ
8. บันทึกเข้าระบบการควบคุมและแจกจ่ายเอกสาร
9. ดำเนินการแจกจ่ายหรือเผยแพร่
10. ดำเนินการฝึกอบรมหรือชี้แจงวิธีการใช้
11. มีการทดสอบความเข้าใจของผู้ใช้งาน
12. รวบรวมข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงคู่มือให้เกิดประโยชน์สูงสุด

2.4 แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ผู้วิจัยได้ศึกษาความหมายของคำว่า การมีส่วนร่วม ซึ่งมีนักวิชาการ ได้ให้ความหมายตามนัยยะต่าง ๆ ดังนี้

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2545) กล่าวถึงการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของทฤษฎีมนุษยสัมพันธ์ ซึ่งได้พัฒนาเป็นยุทธศาสตร์สำหรับการปรับปรุงการปฏิบัติงานในองค์กร การมีส่วนร่วมของบุคคลจะก่อให้เกิดการมีส่วนเกี่ยวข้อง และการมีส่วนเกี่ยวข้องจะส่งผลให้เกิดความผูกพันต่อหน่วยงาน และภารกิจที่ตนเองมีส่วนร่วม

ชูชาติ พวงสมจิตร (2541) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่า โดยก่อนหน้านั้นแนวคิดการบริหารเชิงวิทยาศาสตร์มีอิทธิพลต่อการบริหารเป็นอย่างมาก ช่วงนั้นคนงานเป็นเพียงผู้ปฏิบัติตามที่ฝ่ายบริหารสั่งการโดยฝ่ายบริหารไม่ใส่ใจต่อความรู้สึกนึกคิดของคนงานและมองคนงานเป็นเสมือนเครื่องจักรแม้ถึงช่วงที่แนวคิดเชิงมนุษยสัมพันธ์เกิดขึ้น การบริหารแบบมีส่วนร่วมก็ยังไม่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน แต่แนวคิดเชิงมนุษยสัมพันธ์ ก็เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ฝ่ายบริหารหันมาให้ความสำคัญกับคนงานมากขึ้น การบริหารแบบมีส่วนร่วมมาเกิดขึ้นอย่างชัดเจน ตั้งแต่ช่วงที่มีการนำแนวคิดเชิงระบบเข้ามาใช้ในการบริหารงาน

อรพินท์ สพโชคชัย (2550) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องมีโอกาสร่วมในการรับรู้ เรียนรู้ ทำความเข้าใจ ร่วมแสดงทัศนะ ร่วมเสนอปัญหา/ ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องร่วมคิดแนวทาง ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และร่วมกระบวนการพัฒนาในฐานะหุ้นส่วนการพัฒนา การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานี้คือ กระบวนการที่เชื่อมโยงระหว่างภาครัฐและภาคอื่นๆ นอกจากภาครัฐ เช่น ธุรกิจเอกชน ประชาชน ชุมชน และองค์กรต่างๆ เพื่อให้ได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจ เพราะการพัฒนาที่ทรงพลังและความยั่งยืนในสังคมประชาธิปไตย เกิดจากการพัฒนา

ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนได้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมแรงร่วมใจในการดำเนินการ และร่วมรับประโยชน์จากการพัฒนา ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมในการรับรู้ สามารถให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
2. การมีส่วนร่วมในการเลือกและเสนอแนวทางเพื่อตัดสินใจ
3. การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ
4. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานติดตาม ตรวจสอบ
5. การมีส่วนร่วมรับประโยชน์ และเป็นเจ้าของนโยบายสาธารณะ

ธนสาร บัลลังก์ปัทมา (2551) ได้ให้ความหมายของ การมีส่วนร่วม หมายถึง เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสียเข้ามาร่วมดำเนินกิจกรรม ตั้งแต่ศึกษาปัญหา การวางแผนการดำเนินการ การตัดสินใจการแก้ไขปัญหาและการประเมินร่วมกัน เพื่อขับเคลื่อนให้กิจกรรมนั้น ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยยึดหลักการมีส่วนร่วม คือ หลักร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ ร่วมรับผิดชอบ

กระทรวงมหาดไทย (2553) ให้ความหมายของการบริหารแบบที่มีส่วนร่วม หมายถึง การที่บุคคลในองค์กรหรือต่างองค์กรร่วมกันเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายที่ต้องการร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและสำเร็จ ทั้งนี้การมีส่วนร่วมนั้นจะอยู่ในขั้นตอนใดๆ ก็ตาม ขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ ข้อจำกัดขององค์กรในแต่ละกระบวนการของการดำเนินการบริหารเป็นเกณฑ์การมีส่วนร่วมเพื่อการบริหารงานหรือการจัดงานสามารถที่จะแยกได้กว้างๆ คือ

1. ภายในองค์กรจะประกอบด้วย ผู้บังคับบัญชา (ผู้บริหารระดับสูง) ผู้บริหารระดับกลาง (กลุ่มงานต่างๆ) และผู้ปฏิบัติ (คนงาน ผู้ทำงานระดับล่าง) สายสัมพันธ์บุคคลในองค์กรจะเป็นไปตามลักษณะบังคับบัญชาตามลำดับ โดยทั่วไปขององค์กรแล้ว มีข้อกำหนดไว้เป็นแนวทางอย่างชัดเจน ซึ่งทุกระดับต้องการปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการเสมอ มีส่วนร่วมเพื่อการจัดการในองค์กร เป็นทิศทางเพื่อการปรับปรุง การพัฒนา หรือแก้ไขปัญหาข้อขัดข้องของการดำเนินการในแต่ละองค์ประกอบ ความจำเป็นของการมีส่วนร่วมอาจไม่ทั้งหมดของบุคคลทุกระดับ อาจเฉพาะเพียงแต่ระดับเดียวกันเท่านั้น หรือเหนือขึ้นไปในระดับหนึ่งก็เป็นไปได้ ลักษณะการมีส่วนร่วมของการจัดการหรือบริหารภายในองค์กรมีรูปแบบต่างๆ ตามสถานการณ์ที่เหมาะสม รูปแบบเบื้องต้นก็คือ การเสนอ เช่น ข้อคิดเห็นเป็นเอกสารผ่านกระบวนการสอบถามหรือโดยส่งเอกสาร

2. ต่างองค์กรจะประกอบด้วยในหลายลักษณะขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่กระทำขึ้นในระดับผู้บริหารระดับสูง การมีส่วนร่วมจะเป็นในรูปของการให้ความเห็นข้อคิด การแลกเปลี่ยนหรือสนับสนุนเพื่อการจัดการ หรือระดับผู้ปฏิบัติก็เป็นทิศทางการจัดการร่วมกันในกิจกรรมอย่างเดียวกัน ทั้งนี้ โดยผลประโยชน์ขององค์กรทั้งสองต้องไม่ขัดแย้งกันหรือมีการสูญเสียผลประโยชน์ต่อกันในรูปแบบใดๆ

จอมพงศ์ มงคลวนิช (2555) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วม หมายถึง หลักของการมีส่วนร่วม ในความหมายของการบริหารจัดการจะมีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับ “การตัดสินใจ” นั่นคือการมีส่วนร่วมจะนำไปสู่การตัดสินใจร่วมกันอย่างมีคุณค่า และอย่างชอบธรรม และต้องเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (Meanngful participations) ไม่ใช่เพียงวางระบบไว้ให้ดูเหมือนว่าได้จัดกระบวนการให้มีส่วนร่วมแล้วเท่านั้น หากการตัดสินใจที่เกิดจากการมีส่วนร่วมและมีเหตุผลและชอบธรรมก็สมควรนำไปปฏิบัติ แต่ถ้าผู้มีอำนาจเห็นว่าการตัดสินใจโดยการมีส่วนร่วมดังกล่าวไม่เหมาะสมผู้มีอำนาจจะต้องสามารถอธิบายได้ โดยมีมาตรฐานแห่งเหตุผลและความชอบธรรมที่จะเลือกตัดสินใจเช่นนั้น โดยที่สังคมส่วนใหญ่ยอมรับได้

สุวิมล หงส์วิไล (2559) ให้ความหมายการมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาส ให้ประชาชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกิจการต่าง ๆ สนับสนุน ตัดสินใจ กำหนดการวางแผนอย่างมีระบบ กำหนดนโยบาย มีการติดตามผล และประเมินผลร่วมกัน นำผลการปฏิบัติไปปรับปรุง พัฒนางานในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นไป

กอบกุลช การครคิด (2561) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วม หมายถึง การให้บุคคลต่าง ๆ ชุมชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชน และสถานประกอบการในชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ตั้งแต่เรื่องการตัดสินใจการดำเนินงานต่าง ๆ การมีบทบาทสำคัญ ในกิจกรรมที่สถานศึกษาได้จัดขึ้น เพื่อร่วมกันแก้ไขและพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษาให้บรรลุตามเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้

Whang, In-Joung (1981) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วม หมายถึง เป็นการชี้ให้เห็นถึงความสนใจของบุคคลหรือกลุ่มที่ต้องการจะให้การสนับสนุนช่วยเหลือด้านแรงงานหรือทรัพยากรต่อสถาบัน เพราะเล็งเห็นว่าการเข้าไปมีส่วนร่วมนั้นเกี่ยวข้องกับชีวิตของพวกเขาด้วย

Putti (1987) กล่าวว่าไว้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นพื้นฐานของกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะส่งผลให้การบริหารจัดการมีลักษณะกว้างขวาง ซึ่งเป็นทางหนึ่งที่จะทำให้การมีส่วนร่วมขยายไปสู่การปฏิบัติงานในระดับล่างองค์กร

การมีส่วนร่วม หรือการบริหารแบบมีส่วนร่วม มีความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลในการทำงานให้ประสบความสำเร็จ ด้วยการแบ่งงานกันทำ ตามหน้าที่ โดยอาศัยหลักมนุษยสัมพันธ์ ส่งเสริมสนับสนุน ช่วยเหลือในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการจนถึงสุดกระบวนการ ส่งผลทำให้เกิดความรู้สึกผูกพันในกิจกรรมและงานที่ได้ปฏิบัติ ซึ่งผู้บริหารหน่วยงานควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของคนเพิ่มขึ้น และให้ความเชื่อถือมอบหมายงานให้รับผิดชอบ

ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542) และที่แก้ไขเพิ่มเติม กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในหลายมาตรา ดังนี้

มาตรา 8 การจัดการศึกษา ให้ยึดหลักดังนี้ (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

มาตรา 9 การจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้ (2) ให้มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น

มาตรา 24 ให้สถานศึกษาประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครองและ ชุมชน ร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 57 ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคล ในชุมชน และท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา

สุภาวดี วัฒนศิริ (2555) ให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมต่อการบริหารจัดการศึกษาในกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เกี่ยวข้องเกิดความเข้าใจในคุณค่าของตนเองและนำคุณค่านั้นมาสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาหรือพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพดีขึ้น

จิณศิณี บุญทวี (2555) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานซึ่งมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องได้มีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมวางแผนการทำงาน ร่วมตัดสินใจร่วมปฏิบัติกิจกรรม ร่วมติดตามผล ดำเนินการของผู้บริหาร ทำให้เกิดความไว้วางใจในสังคมของการทำงานเป็นทีม นำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลง และสร้างสรรค์เกิดประสิทธิภาพสร้างขวัญกำลังใจ ความพึงพอใจ และเกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร ส่งผลให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ให้มีประสิทธิภาพ

นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ (2560) กล่าวว่าการบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องหลาย ๆ ฝ่ายได้เข้าร่วมกิจกรรมตามที่กำหนดไว้ซึ่งเป็นการระดมความคิดและศักยภาพต่าง ๆ ที่มีอยู่มาร่วมกันคิดร่วมกันวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมติดตามประเมินผล และร่วมกันแก้ไขปัญหา อันเป็นการสร้างจิตสำนึกหน้าที่ความรับผิดชอบที่จะทำให้เกิดการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปสู่เป้าหมาย บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

กอบกฤษ การควรคิด (2561) ให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วม คือ การจัดการศึกษาในชุมชนจะประสบผลสำเร็จได้ต้องมีพื้นฐานจากการมีส่วนร่วมของชุมชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหาร จะทำให้เกิดความผูกพันกันและช่วยกันพัฒนาสถานศึกษาได้ดี เป็นการเรียนรู้ร่วมกันด้วยกระบวนการทางสังคมของสมาชิกในชุมชน ในการเข้ามามีส่วนร่วมของการบริหารสถานศึกษา

พาติยะห์ เดเบาะ (2562) การมีส่วนร่วมของครูในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 3 ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร

การศึกษา มหาวิทยาลัยมหาดไทย กล่าวว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมนั้นมีความสำคัญต่อหน่วยงานเป็นอย่างมาก เนื่องจากผู้บริหารระดับสูงเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร มีอิสระในการทำงาน มีการวางแผนการทำงาน มีการระดมความคิดเห็นในการตัดสินใจ ส่งผลให้การตัดสินใจมีคุณภาพยิ่งขึ้น ทั้งนี้ผู้มีส่วนร่วมทุกฝ่ายเกิดความมุ่งมั่น สามัคคีต่อการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุผล เกิดความรักความผูกพัน รู้สึกรักในงาน และร่วมรับผิดชอบต่อสิ่งที่ได้ร่วมกันตัดสินใจนำพาให้สมาชิกทุกคนร่วมมือกันดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จ

วรรณภา ใจเย็น (2564) กล่าวว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นการบริหารรูปแบบหนึ่ง โดยการเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานทุกระดับเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน การตัดสินใจ การแก้ปัญหา การทำงานร่วมกันเป็นทีม และมีอิสระในการทำงาน โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์และความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมติดตามประเมินผลสถานศึกษาภายใต้พื้นฐานของความเป็นประชาธิปไตยที่จะเป็นที่ยอมรับลดความขัดแย้ง และสร้างผลประโยชน์ร่วมกันให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดของสถานศึกษา

Vroom and Deci (1970) พิจารณาปริมาณการมีส่วนร่วมในเชิงจิตวิทยาว่าเป็นปริมาณของอิทธิพลที่เป็นปัจเจกบุคคลรู้สึกได้ว่าเข้าไปร่วมในการตัดสินใจ นอกจากนี้ยังเพิ่มเติมด้วย ว่าบุคคลจะได้รับความพึงพอใจ จากการทำงานที่มีประสิทธิภาพโดยตัวเอง บุคคลจะพัฒนาความผูกพันที่มีต่องานและความสามารถทำงานได้ดีตลอดจนเมื่อเห็นได้ชัดว่า ตนเองสามารถขยายเป้าหมายขององค์การได้อย่างมีประสิทธิภาพ นั่นคือ ปรัชญาแนวความคิดในการควบคุมตนเอง (self-control or self-regulation) มิใช่ควบคุมโดยองค์กร (organization control)

ลักษณะของการมีส่วนร่วม

ลักษณะของการมีส่วนร่วม มีนักวิชาการให้แนวคิดไว้ ดังนี้

สมยศ นาวิการ (2545) ได้กล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วม มี 4 แบบ คือ

1. แบบกลุ่มงาน ประกอบด้วย ผู้บังคับบัญชา ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา และบุคคลอื่นในองค์การที่เกี่ยวข้องทำงานร่วมกันและประสานงานกันเพื่อบรรลุเป้าหมาย และมีประสิทธิภาพ ทำให้เป็นประชาธิปไตย เกิดขึ้นภายใต้ความคิด “การเพิ่มงานและความรับผิดชอบ” คือปัจจัยจูงใจอันได้แก่ ความรับผิดชอบ ความสำเร็จ การยกย่องงานที่น่าสนใจ ความก้าวหน้า และความเจริญเติบโต ส่วนบุคคล ผู้ใต้บังคับบัญชา จะมีอำนาจหน้าที่ ความเป็นอิสระและการมีส่วนร่วมมากขึ้น
2. แบบโครงการ หรือ เมทริกซ์ (Matrix or Project management) เป็นการจัดโครงสร้างองค์การโดยรวมใหม่ มีผู้อำนวยการโครงการเพื่อประสานงานกับฝ่ายต่างๆ องค์การจะผลักดันการตัดสินใจลงสู่ข้างล่าง อาศัยพนักงานมีความชำนาญเฉพาะด้านสูง และจะมีบทบาทในการตัดสินใจสูง

3. การร่วมเจรจาต่อรอง มีสหภาพแรงงานเป็นตัวแทนในการเจรจาต่อรอง ผู้แทนสหภาพเป็นตัวแทนในการตัดสินใจ

4. ประชาธิปไตยทางอุตสาหกรรม (Industrial democracy) องค์การมีลักษณะเป็นประชาธิปไตย ให้ความสำคัญกับความต้องการตัดสินใจของพนักงาน คนงานอาจได้รับเลือกเป็นคณะกรรมการบริหาร คณะกรรมการวางแผนและนโยบายแต่งตั้งโดยฝ่ายบริหาร คนงานมีบทบาทในการบริหารมากขึ้น ฝ่ายบริหารสามารถมอบหมายหน้าที่ให้คนงานเป็นคณะกรรมการนโยบายต่าง ๆ ได้

นิภา อินทวงศ์ (2548) ได้เสนอแนะในการแบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ริเริ่มตัดสินใจและปฏิบัติการ

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (Implementation) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ด้านทรัพยากร การบริหาร และประสานความร่วมมือ

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits)

4. การมีส่วนร่วมในการประเมิน (Evaluation)

วีระศักดิ์ ชัยพรหม (2548 อ้างถึงใน จินตศิณี บุญทวี, 2555) ได้แบ่งลักษณะการมีส่วนร่วมออกเป็น 11 ลักษณะ ดังนี้

- 1.การร่วมประชุม
- 2.การออกความคิดเห็น
- 3.การตีปัญหาให้กระจ่าง
- 4.การออกเสียงสนับสนุนคัดค้านปัญหา
- 5.การออกเสียงเลือกตั้ง
- 6.การบริจาคเงิน
- 7.การบริจาควัสดุ
- 8.การช่วยเหลือด้านแรงงาน
- 9.การใช้โครงการที่เป็นประโยชน์ให้ถูกต้อง
- 10.การช่วยเหลือในการรักษาโครงการ
- 11.การทำงานกับตัวทำการเปลี่ยนแปลง

ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

สมเดช สีแสง (2547) ได้สรุปถึงประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า ประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้พนักงานรวมกลุ่มกันใช้ความรู้ ความสามารถ สติปัญญาและประสบการณ์ของแต่ละคนร่วมกันปรับปรุงงานในหน่วยงานของตนมีข้อดี คือ

1. ผู้ที่รู้ปัญหาดีที่สุดและสามารถแก้ปัญหาได้ดีที่สุด คือผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับปัญหามากที่สุดจะแก้ปัญหาได้ถูกต้องที่สุด
2. บุคลากรได้เรียนรู้การทำงานเป็นทีม และมีส่วนร่วมในการบริหาร
3. ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้สึกว่ามันมีคุณค่ามีความภาคภูมิใจ และทำงานเต็มความสามารถ

วิสวรรณ พลเสน (2547) ได้จัดทำคู่มือการจัดกิจกรรมนักเรียนกลุ่มเสี่ยงในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนกล่าวว่า การจัดกิจกรรมนักเรียนกลุ่มเสี่ยงในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับฝ่ายปกครองของโรงเรียนที่จะวางแผนจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับนโยบายของโรงเรียน เป็นแนวทางให้ฝ่ายปกครอง ครูที่ปรึกษา ครู อาจารย์ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบการจัดกิจกรรม และดำเนินการจัดกิจกรรมให้ตรงกับวัตถุประสงค์ได้อย่างรวดเร็ว ถูกต้องเหมาะสมกับสภาพของนักเรียนแต่ละคน และสภาพความพร้อมของโรงเรียน การจัดทำคู่มือการจัดกิจกรรมนักเรียนกลุ่มเสี่ยงในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องจัดทำขึ้นเพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องของโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดราชบุรี ได้นำกิจกรรมต่าง ๆ ในคู่มือไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินงาน ให้เหมาะสม และสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 6 ที่กำหนดความมุ่งหมายว่า การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

จอมพงศ์ มงคลวนิช (2555) ได้กล่าวถึง ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมอยู่ 6 ข้อ ดังนี้

1. ทำให้การบริหาร หรือการพิจารณาแนวทางในการแก้ปัญหาที่มีความหลากหลาย เป็นไปอย่างถี่ถ้วน รอบคอบ เพราะเป็นการระดมแนวคิดจากบุคคลที่มีความหลากหลายทั้งความรู้ และประสบการณ์
2. ทำให้มีการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน โดยมีให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งมีอำนาจมากเกินไปซึ่งอาจนำไปสู่การใช้อำนาจในทางที่ไม่ถูกต้องอันเกิดผลเสียหายต่อองค์กรได้
3. เป็นการขจัดปัญหา มิให้ดำเนินนโยบายใด ๆ มีผลต่อกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมากหรือน้อยเกินไป ซึ่งจะก่อให้เกิดความยุติธรรมในการดำเนินการต่อทุกฝ่ายได้
4. ก่อให้เกิดการประสานงานที่ดี ทำให้การบริหารเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ
5. การรวมตัวกันของบุคคลเป็นเครือข่ายจะก่อให้เกิดพลังที่เข้มแข็ง สามารถขับเคลื่อนกิจกรรมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ โดยทุกคนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ

วรรณภา ใจเย็น (2564) กล่าวว่า ประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษามี 4 ด้าน ดังนี้ ประโยชน์ต่อนักเรียนเมื่อนักเรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทำให้นักเรียนมีความรู้

ความเข้าใจในแผนงานต่าง ๆ และเป้าหมายของสถานศึกษา ประโยชน์ต่อนโยบายทำให้เกิดความเป็นเอกภาพบุคลากรทุกคนยอมรับในนโยบายที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดทำขึ้น ประโยชน์ต่อผู้บริหารสถานศึกษาทำให้ผู้บริหารแสดงบทบาทเป็นผู้นำทางการศึกษาได้จากการทำงานร่วมกับบุคคลอื่น และประโยชน์ต่อคณะครูและบุคลากรทางการศึกษา ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการ วางแผนงาน การตัดสินใจ การปฏิบัติตามแผนงาน และการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

จิดนคตินี้ บุญทวี (2555) กล่าวว่า ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมคือ การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน และสร้างขวัญกำลังใจให้บุคลากรในองค์กรนั้นในการทำงาน ทำให้บุคคลส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน และทำให้งานเป้าประสงค์ได้ และการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เป็นหัวใจหรือเป็นหลักสำคัญสำหรับการบริหารที่กระจายอำนาจสู่สถานศึกษา โดยเน้นความโปร่งใส ตรวจสอบได้ คาดคะเนผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นเพื่อลดความเสี่ยง มีความเสมอภาค เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกส่วนได้เข้ามาร่วมแสดงความคิดเห็น ตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการในกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษาที่จัดขึ้น

จากการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม สรุปว่าการมีส่วนร่วมมีความสำคัญ เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงาน โดยการปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จ ตรงตามเป้าหมาย นโยบาย ต้องเกิดจากการมีส่วนร่วม ความร่วมมือของทุกภาคส่วนในการวางแผน กำหนดกิจกรรม เป้าหมาย การตัดสินใจ ลงมือปฏิบัติ และการแก้ไขปัญหาการดำเนินงาน เพื่อให้องค์กรประสบความสำเร็จ งานที่ได้รับมอบหมายเสร็จตามเป้าประสงค์ ภายในระยะเวลาที่กำหนดอย่างมีคุณภาพ

2.5 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2563) ได้กล่าวถึง กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553

หมวด 1 มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

หมวด 4 มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา 26 ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียน โดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกต พฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม และการทดสอบควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา

พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546

พระราชบัญญัติฉบับนี้มีเป้าหมายในการดูแลช่วยเหลือเด็กและครอบครัวให้อยู่ในสภาพที่มีมาตรฐานในการดำรงชีวิตที่ดี ได้รับการดูแลให้มีพัฒนาการตามวัย และเด็กทุกคนต้องมีหลักประกันความปลอดภัย ได้รับความคุ้มครองจากผู้เกี่ยวข้อง ทั้งเด็กที่ประสบปัญหาและเด็กที่ไม่ประสบปัญหาซึ่งระบุไว้ ดังนี้

หมวด 2 มาตรา 22 การปฏิบัติต่อเด็กไม่ว่ากรณีใดให้คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญ และไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม

พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553

มาตรา 42 กำหนดให้ ก.ค.ศ. กำหนดมาตรฐานตำแหน่งครู สายงานการสอนการปฏิบัติหน้าที่หลักเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน การส่งเสริมการเรียนรู้ พัฒนาผู้เรียน ปฏิบัติงานทางวิชาการของสถานศึกษา พัฒนาตนเอง และพัฒนาวิชาชีพ โดยกำหนดให้ลักษณะงานเกี่ยวกับการจัดระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นภาระงานหนึ่งในมาตรฐานตำแหน่งครู

พระราชบัญญัติการป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น พ.ศ. 2559

การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นของประเทศไทยมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพของบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคมและเศรษฐกิจในภาพรวม ปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นของประเทศไทยมีความซับซ้อนและไม่อาจแก้ไขได้ด้วยอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง ดังนั้น สมควรสร้างกลไกในการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์และการดำเนินการร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานของรัฐหน่วยงานของเอกชนและประชาสังคม เพื่อบูรณาการให้การป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นเป็นรูปธรรมมีความเป็นเอกภาพและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยมีมาตราที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษาระบุไว้ ดังนี้

มาตรา 6 ให้สถานศึกษาดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น ดังต่อไปนี้

- (1) จัดให้มีการเรียนการสอนเรื่องเพศวิถีศึกษาให้เหมาะสมกับช่วงวัยของนักเรียนหรือนักศึกษา
- (2) จัดหาและพัฒนาผู้สอนให้สามารถสอนเพศวิถีศึกษาและให้คำปรึกษาในเรื่องการป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นแก่นักเรียนหรือนักศึกษา
- (3) จัดให้มีระบบการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนหรือนักศึกษาซึ่งตั้งครรภ์ให้ได้รับการศึกษาด้วยรูปแบบที่เหมาะสมและต่อเนื่อง รวมทั้งจัดให้มีระบบการส่งต่อให้ได้รับบริการอนามัยการเจริญพันธุ์และการจัดสวัสดิการสังคมอย่างเหมาะสม

การกำหนดประเภทของสถานศึกษาและการดำเนินการของสถานศึกษาแต่ละประเภทให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

2.6 สภาพบริบทของโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ มหามงคล

ข้อมูลทั่วไปของโรงเรียน

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อครั้งดำรงพระราชอิสริยยศเป็น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำริให้ กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จัดตั้งโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ ณ บริเวณพระบรมมหาราชวัง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 โรงเรียนได้มีการพัฒนาสามารถจัดการศึกษาได้มาตรฐาน คุณภาพสูง เป็นที่นิยมของผู้ปกครองและประชาชนทั่วไป มีนักเรียนประสงค์จะเข้าเรียนเป็นจำนวนมากเกินกว่าที่จะรับได้ ประกอบกับโรงเรียนมีพื้นที่จำกัดไม่สามารถขยายบริเวณได้อีก สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงมีกระแสพระราชดำริให้พิจารณาจัดตั้งโรงเรียนสาขาขึ้นใหม่อีก 1 แห่ง บริเวณหมู่บ้านมหามงคล อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม เพื่อรองรับบุตรข้าราชการที่พักอาศัย บริเวณหมู่บ้านมหามงคล และเด็กที่อยู่ในวัยเรียนทั่วไป พร้อมทั้งเป็นศูนย์ทดลองจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริ โดยสำนักพระราชวังได้อนุญาตให้ใช้ที่ดินจำนวน 18 ไร่ เพื่อใช้ในการก่อสร้าง และได้พระราชทานนามว่า “โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ มหามงคล” โรงเรียนเปิดทำการสอนครั้งแรก เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2541 ตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 จำนวน 35 คน ชั้นอนุบาล 2 จำนวน 35 คน และชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 46 คน รวม 3 ห้องเรียน จำนวน 116 คน และดำเนินการก่อสร้างอาคารใหม่ 3 หลัง ซึ่งในปี พ.ศ. 2552 สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ได้ขอให้สำนักราชเลขาธิการนำความกราบบังคมทูลทูลทราบฝ่าละอองพระบาท ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่ออาคารเรียน 3 หลัง คือ อาคารสิรินธรรังสรรค์ อาคารเฉลิมขวัญปิยชาติ อาคารราชสุดาประสิทธิ์ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม เสด็จพระราชดำเนินมาทรงเปิดอาคารเรียนทั้งสามหลัง เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2552 เวลา 09.00 น. ปี พ.ศ. 2556 โรงเรียนได้รับพระราชทานชื่ออาคารเรียน ศูนย์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ว่า "อาคารสิรินธรวิทย์พัฒน์" วันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2557 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม เสด็จพระราชดำเนินมาทรงเปิดอาคารสิรินธรวิทย์พัฒน์

ข้อมูลพื้นฐานการจัดการศึกษา จำแนกรายชั้น

ตารางที่ 2.4 จำนวนนักเรียนระดับก่อนประถมศึกษา แยกรายชั้น ปีการศึกษา 2563 - 2565

ระดับก่อนประถมศึกษา	จำนวนนักเรียน		
	ปี 2563	ปี 2564	ปี2565
ชั้นอนุบาลปีที่ 2	177	180	179
ชั้นอนุบาลปีที่ 3	183	179	181
รวม	360	359	360

ตารางที่ 2.5 จำนวนนักเรียนระดับประถมศึกษา แยกรายชั้น ปีการศึกษา 2563 - 2565

ระดับประถมศึกษา	จำนวนนักเรียน		
	ปี 2563	ปี 2564	ปี2565
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1	242	240	240
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2	237	240	240
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3	237	240	240
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4	240	239	241
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5	239	241	239
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	234	240	240
รวม	1,429	1,440	1,440
รวมทั้งสิ้น	1,789	1,799	1,800

ข้อมูลสภาพชุมชนโดยรวม แหล่งเรียนรู้ภายในและภายนอกสถานศึกษา

ลักษณะของชุมชน สภาพภูมิประเทศเป็นแหล่งที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก มีความสะดวกในการคมนาคมและติดต่อสื่อสาร โครงสร้างทางเศรษฐกิจในภาพรวมเป็นเศรษฐกิจ แบบผสมผสาน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ค้าขายและรับจ้าง เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ลักษณะการผลิตเป็นเชิงพาณิชย์ อาชีพที่ทำ ได้แก่ นาข้าว นาบัว นาผักกระเฉด สวนผัก สวนฝรั่ง เลี้ยงสุกร เลี้ยงปลา ฯลฯ ปัจจุบันอำเภอพุทธมณฑล มีลักษณะความเป็นเมืองสูงขึ้น มีประชากรประมาณ 39,311 คน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ประชากรในพื้นที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นจากผู้ย้ายถิ่นเข้ามาศึกษาหรือประกอบอาชีพ มีทั้งประชากรที่แท้จริงและประชากรแฝง กลุ่มประชากรเหล่านี้มีบทบาทมากต่อโครงสร้างทาง

เศรษฐกิจของอำเภอพุทธมณฑลในอนาคต โดยเฉพาะภาคอุตสาหกรรม พาณิชยกรรมและบริการ พื้นที่อุตสาหกรรมที่เป็นแหล่งเกษตรกรรมชั้นดีกำลังเปลี่ยนไปในอนาคต บริเวณใกล้เคียงโดยรอบโรงเรียน ได้แก่ หมู่บ้านมหามงคล 2 กาญจนานิเชกวิทยาลัยช่างทองหลวง วิทยาลัยในวัง โรงเรียนกาญจนานิเชกวิทยาลัยนครปฐม (พระตำหนักสวนกุหลาบมัธยม) สถาบันส่งเสริมงานสอบสวน โรงเรียนตำรวจนครบาล มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาลัยนาฏศิลป์ อำเภอพุทธมณฑล โรงเรียนรัตนโกสินทร์สมโภชน์บวรนิเวศศาลายาในพระสังฆราชูปถัมภ์ เป็นต้น

ภาคีเครือข่ายความร่วมมือ

ตารางที่ 2.6 ภาคีเครือข่ายความร่วมมือโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ มหามงคล

ชื่อภาคีเครือข่าย	กิจกรรมที่มีส่วนร่วม
1. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ มหามงคล	1. การบริหารแบบมีส่วนร่วม รูปแบบนิติบุคคล การสร้างหลักธรรมาภิบาล
2. สมาคมผู้ประกอบการ ครูและศิษย์เก่า โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ มหามงคล	2. สร้างความสัมพันธ์อันดี ร่วมมือกันพัฒนา ส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ
3. เครือข่ายผู้ประกอบการนักเรียน	3. สร้างความสัมพันธ์ ร่วมกิจกรรมพัฒนา นักเรียน
4. องค์การบริหารส่วนตำบลศาลายา	4. สนับสนุนทรัพยากร, อาหารกลางวัน, นม
5. อำเภอพุทธมณฑล	5. บูรณาการกิจกรรมในท้องถิ่น
6. วัดไร่ขิง วัดเทพนิมิต วัดหทัยเรศ วัดศาลวัน	6. กิจกรรมทางพุทธศาสนา
7. มหาวิทยาลัยมหิดล	7. พัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้
8. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม	8. อุดมศึกษาที่เลี้ยงด้านวิชาการ
9. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ-ธนบุรี	9. การฝึกประสบการณ์สอน
10. กลุ่มโรงเรียนในพระราชูปถัมภ์	10. ร่วมกันจัดกิจกรรม และใช้ทรัพยากรร่วมกัน
11. โรงพยาบาลพุทธมณฑล	11. สุขภาพอนามัย การส่งต่อผู้ป่วย
12. กรมยุทธทหารเรือ	12. หลักสูตรการฝึกว่ายน้ำของนักเรียน
13. เกษตรอำเภอพุทธมณฑล	13. สนับสนุนวัสดุ , ให้ความรู้
14. มูลนิธิยุวทูตความดี	14. พัฒนาเยาวชนต้นแบบ คนดี คนเก่ง

ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกและภายใน

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม(SWOT)เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาของโรงเรียน
พระตำหนักสวนกุหลาบ มหามงคล

1. จุดแข็ง(Strength : S)

- 1) เป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริ นักเรียนมีคุณภาพ เป็นที่นิยมของผู้ปกครอง
- 2) ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาที่หลากหลายส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์
- 3) มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม ประเพณี ใช้หลักศาสนายึดเหนี่ยวจิตใจ มีความเอื้อเฟื้อต่อกัน
- 4) มีเครือข่ายผู้ปกครองนักเรียน สมาคมผู้ปกครองครู และศิษย์เก่า องค์กรภาครัฐ และเอกชนที่เข้มแข็งที่ให้การสนับสนุนในการพัฒนาโรงเรียน
- 5) มีแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญา สามารถจัดกิจกรรมส่งเสริมศักยภาพของนักเรียนได้อย่างหลากหลาย
- 6) ครูมีความมุ่งมั่น ตั้งใจที่จะพัฒนาตนเอง พัฒนางานร่วมกันอย่างสร้างสรรค์
- 7) อายุเฉลี่ยของครูอยู่ในวัยทำงาน
- 8) มีครูครบชั้น และสอนตรงตามสาขาที่เรียน
- 9) โรงเรียนอยู่ในพื้นที่ การคมนาคมสะดวก

2. จุดอ่อน (Weakness : W)

- 1) การปลูกฝังค่านิยมหลักและความพอเพียง ยังไม่ชัดเจน ควรยังลึกในวิถีชีวิตประจำวัน
- 2) การพัฒนาด้านสื่อและนวัตกรรมบนพื้นฐานการวิจัยยังมีไม่มาก
- 3) ระบบการนิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผล ยังไม่ต่อเนื่องส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพ
- 4) มีครูที่บรรจุใหม่หลายคนที่ต้องพัฒนาแบบเข้มเสริมประสบการณ์ เพื่อสร้างวัฒนธรรมคุณภาพและสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้
- 5) ควรมียุทธศาสตร์เสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การลดมลพิษของโลก
- 6) ระบบเทคโนโลยี คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต ในโรงเรียนมีเครื่องจำนวนมาก บางเครื่องเก่าต้องการซ่อมบำรุงทั้งใช้อย่างคุ้มค่า และต้องมีบุคลากรที่ชำนาญการเพียงพอต่อการให้บริการ

7) ควรส่งเสริมพัฒนาการของเด็กปฐมวัย ร่วมกับพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครอบครัวในการอบรมเลี้ยงดู สร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีให้เด็กได้สัมผัสความรัก ความเมตตา และการแยกแยะความดีความไม่ดี

8) ครูไม่นำกระบวนการวิจัยมาใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอน

9) ระบบประกันคุณภาพภายในยังไม่เข้มแข็ง

3. โอกาส(Opportunity : O)

1) เป็นโรงเรียนที่เน้นการพัฒนาทางทางวิชาการที่มุ่งเทียบเคียงมาตรฐานสากล มีผลการสอบ O-NET ในระดับดี

2) ครู บุคลากรมีความรู้ความสามารถและได้รับการพัฒนาทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง

3) มีเครือข่าย Internet เว็บไซต์ของโรงเรียนเป็นเครื่องมือติดต่อสื่อสารส่งเสริมให้นักเรียนมีโอกาสศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองอย่างอิสระและหลากหลาย และใช้ ICTเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการ

4) มีโครงการ/กิจกรรมน้อมนำ “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ในโรงเรียน และจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

5) มีโครงการพิเศษจากต้นสังกัด เช่น STEM Education กิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้

6) โรงเรียนตั้งอยู่ใกล้สถาบันอุดมศึกษา ทำให้ได้รับการช่วยเหลือและสนับสนุนในการจัดทำโครงการต่างๆ

4. อุปสรรค (Threat : T)

1) โรงเรียนได้รับความเชื่อมั่นจากผู้ปกครองต้องการให้บุตรหลานมาเรียนจำนวนมากเกินกว่าที่จะรับได้ จึงต้องมีระบบคัดเลือก ซึ่งไม่อาจตอบสนองต่อความต้องการของทุกคนได้

2) นโยบายการจัดสรรงบประมาณรายหัวของรัฐบาลไม่เพียงพอต่อการบริหารจัดการภายในโรงเรียนที่เน้นคุณภาพผู้เรียนสูง ตามความคาดหวังของผู้ปกครอง

3) ระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ยังไม่ต่อเนื่อง ต้องเพิ่มความเข้มแข็งเป็นระบบที่ยอมรับกันได้

4) ความสะดวกด้านเทคโนโลยีและอินเทอร์เน็ตทำให้นักเรียนใช้เทคโนโลยีในสิ่งที่ไม่เหมาะสมเช่น การติดเกม การเล่นเกม

5) โครงสร้างของสังคมเปลี่ยนแปลงทำให้นักเรียนขาดวิจาร์ณญาณในการใช้เทคโนโลยี

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนแบบมีส่วนร่วม โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ มหามงคล ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

จำเริญ สีมารัตน์ (2553) ได้ศึกษาเรื่อง การดำเนินการใช้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนวัดมะเกลือ (กาญจนลักษณ์วิทยา) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับการดำเนินการใช้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนวัดมะเกลือ (กาญจนลักษณ์วิทยา) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 2) เพื่อศึกษาปัญหาการดำเนินการใช้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนวัดมะเกลือ (กาญจนลักษณ์วิทยา) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 3) ศึกษาความคิดเห็นในการดำเนินการใช้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนวัดมะเกลือ (กาญจนลักษณ์วิทยา) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 ผลการวิจัย พบว่า การดำเนินการใช้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนวัดมะเกลือ (กาญจนลักษณ์วิทยา) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยชั้นการวางแผนร่วมกัน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ปัญหาการดำเนินการใช้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนวัดมะเกลือ (กาญจนลักษณ์วิทยา) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยชั้นปรับปรุงและพัฒนา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด โดยช่วงชั้นที่ 3 (ม.1-ม.3) มีการดำเนินการใช้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมากที่สุด

ผล พรหมทอง (2555) ได้ศึกษาเรื่อง ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียน นวมินทราชินูทิศ สวนกุหลาบ วิทยาลัยปทุมธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระดับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียนของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ สวนกุหลาบวิทยาลัย ปทุมธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 และเพื่อเปรียบเทียบระดับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือ ข้าราชการครู ในปีการศึกษา 2554 จำนวน 81 คน ประกอบด้วย ผู้บริหาร จำนวน 5 คน หัวหน้าระดับชั้น จำนวน 6 คน ครูที่ปรึกษา จำนวน 70คน เครื่องมือที่ใช้เป็น แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์ สถิติที่ใช้ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบค่า F-test ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ สวนกุหลาบวิทยาลัย ปทุมธานี ภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้านเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ การส่งเสริมนักเรียน การเรียนรู้นักเรียนเป็น

รายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การป้องกันและแก้ไขปัญหา และการส่งต่อนักเรียน 2) ข้าราชการครู โรงเรียนนวมินทราชินูทิศ สวนกุหลาบวิทยาลัย ปทุมธานี ที่เพศ ตำแหน่ง อายุราชการ และ วุฒิการศึกษา ต่างกัน มีความคิดเห็น ไม่แตกต่างกัน

วลัยวัลย์ พุ่มพิงพุท (2554) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาคู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามหลักสูตรขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัย รังสิต มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาและประเมินคู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตร ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยรังสิต 2) เพื่อเป็นคู่มือสำหรับครูที่ปรึกษากิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ได้ศึกษาและใช้เป็นแนวทางในการจัด กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และผู้บริหารสถานศึกษาได้ใช้เป็นแนวทางในการดูแล กำกับ ติดตาม และ นิเทศการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียน ในการจัดทำคู่มือครั้งนี้ ผู้จัดทำได้ดำเนินการ 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและรวบรวมข้อมูลกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี กิจกรรมชุมนุม กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ จากเอกสาร ตำรา คู่มือ และงานวิจัย ที่เกี่ยวข้อง ขั้นตอนที่ 2 จัดทำโครงร่างของคู่มือและรูปแบบการเขียนคู่มือ ขั้นตอนที่ 3 ประเมินความ เหมาะสมของคู่มือโดยผู้ประเมิน 19 คน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 4 คน และครูผู้ปฏิบัติการสอนจำนวน 10 คน ตรวจสอบความเหมาะสมของเนื้อหาสาระของ คู่มือ ขั้นตอนที่ 4 จัดทำคู่มือฉบับสมบูรณ์ ประกอบด้วย ปก คำนำ สารบัญ คำแนะนำการใช้คู่มือ วัตถุประสงค์ ประโยชน์ ส่วนประกอบของคู่มือ และเนื้อหาการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยรังสิต ผลของการศึกษา ได้คู่มือการจัดกิจกรรม พัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสาธิต แห่งมหาวิทยาลัยรังสิต ซึ่งมีเนื้อหาประกอบด้วย 4 ตอน คือ ตอนที่ 1 ความรู้พื้นฐานสำหรับครูผู้สอน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ได้แก่ หลักการ เป้าหมาย ขอบข่าย แนวการจัดกิจกรรม โครงสร้างกิจกรรม พัฒนาผู้เรียน บทบาทหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องและการประเมินผลกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตอนที่ 2 ระบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตอนที่ 3 การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ประกอบด้วย กิจกรรมลูกเสือ- เนตรนารี กิจกรรมชุมนุม กิจกรรมเพื่อสังคมสาธารณประโยชน์ และตัวอย่างการจัดกิจกรรมพัฒนา ผู้เรียน 15 กิจกรรม ตอนที่ประเมินผลกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ผลการประเมินความเหมาะสมของคู่มือ ในการนำคู่มือไปใช้ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้ปฏิบัติการสอน มีความเห็นว่า โดยรวม คู่มือนี้มีความเหมาะสมในการนำไปใช้ออยู่ในระดับมากที่สุด

ฤทัยวรรณ หาญกล้า (2554) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนากลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาระดับ ประถมศึกษาเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีวัตถุประสงค์ เพื่อ ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ในการบริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา เพื่อส่งเสริม การมีส่วนร่วมของชุมชนในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม แบบ

สัมภาษณ์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บข้อมูลศึกษาวิเคราะห์ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และตัวแทนชุมชน สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นจากแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู และตัวแทนชุมชนใน 4 ภูมิภาค ต่อจากนั้นจัดทำกลยุทธ์โดยใช้เทคนิค SWOT ในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม การบริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษาเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน นำผลการวิเคราะห์มาจัดทำร่างกลยุทธ์และตรวจสอบกลยุทธ์ โดยการจัดประชุมสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันในการบริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษาเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีค่าเฉลี่ยสูงสุดลำดับแรก คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการริเริ่ม รองลงมา คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการรับผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผน การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินการ ค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการประเมินผล และสภาพที่พึงประสงค์ในการบริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษาเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ลำดับแรก คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการริเริ่ม รองลงมา คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินการ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผน การมีส่วนร่วมของชุมชนในการรับผลประโยชน์ และค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการประเมินผล

รัตนา นิธิรักษ์ (2555) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาคู่มือระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนบ้านทองคั้ง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคู่มือระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนบ้านทองคั้ง จัดทำในรูปแบบการช่วยเหลือนักเรียนตามกระบวนการการช่วยเหลือนักเรียน 6 ขั้นตอน คือ 1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) การคัดกรองนักเรียน 3) การป้องกันและแก้ไขปัญหา 4) การส่งเสริมพัฒนานักเรียน 5) การส่งต่อ 6) การรายงานผล และสำหรับผู้บริหารใช้เป็นคู่มือในการนิเทศ ติดตาม และพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนบ้านทองคั้ง โดยมีวิธีการดำเนินการเป็นขั้นตอน 3 ขั้นตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 เขียนโครงร่างของคู่มือศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง นำโครงร่างการพัฒนาคู่มือระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนบ้านทองคั้ง เสนออาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบ ตอนที่ 2 จัดทำเนื้อหาสาระของคู่มือและพัฒนาคู่มือ ตรวจสอบความเหมาะสมของคู่มือ ตอนที่ 3 ประเมินความเหมาะสมของคู่มือ โดยผู้เชี่ยวชาญ 17 คน ผลของการศึกษาได้พัฒนาคู่มือระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนบ้านทองคั้ง มีเนื้อหาประกอบด้วย 6 ขั้นตอน 1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) การคัดกรองนักเรียน 3) การป้องกันและแก้ไขปัญหา 4) การส่งเสริมพัฒนานักเรียน 5) การส่งต่อ 6) การรายงานผล การประเมินความเหมาะสมในการนำคู่มือไปใช้ โดยภาพรวม

การพัฒนาคู่มือระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนบ้านทองคั้งนั้น มีความเหมาะสมในการนำไปใช้อยู่ในระดับมากที่สุด

อวยชัย ศรีตระกูล (2553) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพและแนวทางการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา 2) เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา และ 3) เพื่อประเมินรูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ 1) ศึกษาสภาพและแนวทางการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา เป็นการสังเคราะห์เอกสาร หลักการ แนวคิด งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ศึกษากระบวนการบริหารในสถานศึกษาที่มีผลการปฏิบัติที่ดี (Best Practices) จากโรงเรียนในภาคเหนือ จำนวน 6 แห่ง สัมภาษณ์แนวทางการบริหารจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา 2) การสร้างรูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา โดยนำข้อมูลจากขั้นตอนที่ 1 มากร่างรูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา และตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบด้วยการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 8 คน และ 3) การประเมินความเป็นไปได้และความมีประโยชน์ของรูปแบบการบริหาร ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา โดยการสัมมนารับฟังความคิดเห็นจากผู้บริหารการศึกษา ผู้อำนวยการโรงเรียน และข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าเฉลี่ยและส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพและแนวทางการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ประกอบด้วย หลักการและแนวคิดในการบริหาร ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหาร ได้แก่ การกำหนดนโยบาย การส่งต่อนโยบาย การมีส่วนร่วมของบุคลากร และการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ประกอบด้วย การวางแผน การจัดโครงสร้างองค์กร การนำองค์กร การปฏิบัติการ การตรวจสอบ ติดตามและประเมินผล การปรับปรุงพัฒนา และการประสานงาน 2. รูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา ที่สร้างขึ้น ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการและแนวคิดในการบริหาร 2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหาร ประกอบด้วย การกำหนดและการส่งต่อนโยบาย และการขับเคลื่อนนโยบาย โดยบุคลากรหลักของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และ 3) กระบวนการบริหาร ประกอบด้วย การวางแผน การจัดโครงสร้างองค์กร การนำองค์กร การปฏิบัติการ การตรวจสอบ ติดตามและประเมินผล การปรับปรุงพัฒนา และการประสานงาน 3. การประเมินรูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาที่พัฒนาขึ้นมีความเป็นไปได้ใน การนำไปปฏิบัติอยู่ในระดับมากและมีประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

วุฒิไกร วุฒกัมพล (2557) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาสภาพและแนวทางการพัฒนา
 ดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ประถมศึกษา
 พิษณุโลก เขต 3 มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
 ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 และ 2) เพื่อศึกษา
 แนวสภาพการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
 การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 โดยกลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริหารโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขต
 พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 จำนวน 118 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเป็น
 แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ตามวิธีของลิเคิร์ท วิเคราะห์ข้อมูลด้วย
 การหาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)
 ผลการวิจัยพบว่า สภาพการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัด
 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 มีการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือ
 นักเรียนในสถานศึกษา โดยภาพรวมมีการดำเนินงาน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.11$) และแนวทาง
 การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
 ประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 มีแนวทางการดำเนินงาน 5 ประการ คือ 1.สำนักงานเขตพื้นที่
 ผู้บริหารโรงเรียน รวมทั้งผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนทุกฝ่าย ต้องตระหนักถึงความสำคัญของระบบ
 การดูแลช่วยเหลือนักเรียน และให้การสนับสนุนการดำเนินงาน หรือร่วมกิจกรรมตามความเหมาะสม
 อย่างสม่ำเสมอ 2.ครูทุกคนและผู้เกี่ยวข้องจำเป็นต้องมีความตระหนักในความสำคัญของระบบ
 การดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อนักเรียน และมีความสุขที่จะพัฒนานักเรียนในทุกด้าน
 3. คณะกรรมการหรือคณะกรรมการทำงานทุกคณะต้องมีการประสานงานอย่างใกล้ชิดและ
 มีการประชุมคณะอย่างสม่ำเสมอตามที่กำหนด 4. ครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักสำคัญใน
 การดำเนินงานโดยต้องได้รับความร่วมมือจากครูทุกคนในโรงเรียน รวมทั้งการสนับสนุนเรื่องต่างๆ
 จากโรงเรียน 5. การอบรมให้ความรู้และทักษะ รวมทั้งเผยแพร่ข้อมูล ความรู้แก่ครูที่ปรึกษาหรือ
 ผู้ที่เกี่ยวข้องในเรื่องที่เอื้อประโยชน์ต่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นสิ่งจำเป็นโดยเฉพาะเรื่อง
 ทักษะเบื้องต้นและแนวทางการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของนักเรียน ซึ่งสำนักงานเขตที่/โรงเรียน
 ควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

จิรัฐิพร จินสายใจ (2557) ได้ศึกษาเรื่อง ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนโสตศึกษา
 จังหวัดนครปฐม มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบ 1) ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนโสตศึกษา
 จังหวัดนครปฐม 2) ผลการเปรียบเทียบระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนโสตศึกษาจังหวัด
 นครปฐม จำแนกตามวุฒิการศึกษา และตำแหน่งหน้าที่ 3) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาและ
 ปรับปรุงระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริหาร ครู และผู้ปกครองโรงเรียนโสตศึกษา
 จังหวัดนครปฐม รวมทั้งสิ้น 175 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับ

การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน จำนวน 5 ด้าน ตามเกณฑ์ของสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ความถี่ ร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความแปรปรวน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนโสตศึกษาจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงตามค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านการส่งเสริม และพัฒนานักเรียน การป้องกันและแก้ไขปัญหา การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน และการส่งต่อนักเรียน ตามลำดับ 2) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนโสตศึกษาจังหวัดนครปฐม จำแนกตามวุฒิการศึกษา และตำแหน่งหน้าที่ของผู้ตอบแบบสอบถาม มีความคิดเห็นในภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน 3) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาและปรับปรุงระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนโสตศึกษาจังหวัดนครปฐม ในภาพรวมโรงเรียนควรให้ความสำคัญกับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ควรมีแผน กิจกรรม หรือโครงการที่เกี่ยวข้องกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่ชัดเจน ควรนำเครื่องมือในการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลมาใช้ในการดำเนินงาน และปรับปรุงข้อมูลให้เป็นปัจจุบัน ควรจัดสรรงบประมาณสนับสนุนในการดำเนินงาน และการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนนักเรียน ควรกระตุ้นให้ผู้ปกครองตระหนักถึงความรับผิดชอบในการปรับปรุงและแก้ไขข้อบกพร่องของนักเรียนร่วมกัน และโรงเรียนควรทำความเข้าใจให้กับครู ผู้ปกครอง และผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีมาตรฐานและมีแนวทางในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน

ปิยะพร ป้อมเกษตร (2559) ได้ศึกษาเรื่อง การนำเสนอกลยุทธ์การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพของนักเรียนมัธยมศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากรอบแนวคิดของการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพของนักเรียนมัธยมศึกษา 2) ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อเสริมสร้างคุณภาพของนักเรียนมัธยมศึกษา และ 3) พัฒนากลยุทธ์การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพของนักเรียนมัธยมศึกษา ประเมินกรอบแนวคิด โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน กลุ่มตัวอย่าง คือ โรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 342 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียน ครูที่ปรึกษา ครูแนะแนว และครูฝ่ายปกครอง รวมจำนวนทั้งสิ้น 1,338 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบประเมินและแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติบรรยาย ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ลำดับความต้องการจำเป็นด้วยเทคนิค PNImodified ผลการวิจัยพบว่า 1) กรอบแนวคิดของการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือ

นักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพของนักเรียนมัธยมศึกษา ประกอบด้วย 3 กรอบแนวคิด ได้แก่

- 1.1) การบริหาร ประกอบด้วย การวางแผน การนำแผนไปสู่การปฏิบัติ และการประเมินผล
- 1.2) ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ประกอบด้วย การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การป้องกันและแก้ไขปัญหา การพัฒนาและส่งเสริมนักเรียน และการส่งต่อ
- 1.3) คุณภาพของนักเรียน ประกอบด้วย ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสติปัญญาและทักษะ และด้านคุณธรรมจริยธรรม

2) สภาพปัจจุบันของการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพของนักเรียนมัธยมศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด สภาพปัจจุบันของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด

3) กลยุทธ์การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพของนักเรียนมัธยมศึกษา ประกอบด้วย 5 กลยุทธ์หลัก 20 กลยุทธ์รอง 60 วิธีดำเนินการ กลยุทธ์หลักมีดังนี้ 1) ปฏิรูปการส่งต่อเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียน 2) เสริมสร้างขีดความสามารถด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา 3) ส่งเสริมการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียน 4) สนับสนุนการพัฒนาและส่งเสริมนักเรียน และ 5) พัฒนาการคัดกรองนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียน

ราตรี วรรณพุกษ์ (2559) ได้ศึกษาเรื่อง ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในวิทยาลัยเทคโนโลยีพณิชยการสัตหีบ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในวิทยาลัยเทคโนโลยีพณิชยการสัตหีบ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง นักเรียน วิทยาลัยเทคโนโลยีพณิชยการสัตหีบ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ประจำปีการศึกษา 2558 จำนวน 214 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของวิทยาลัยเทคโนโลยีพณิชยการสัตหีบ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating scale) และแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของวิทยาลัยเทคโนโลยีพณิชยการสัตหีบ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าคะแนนเฉลี่ย (\bar{x}) และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในวิทยาลัยเทคโนโลยีพณิชยการสัตหีบ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย 3 อันดับแรก ได้แก่ ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ด้านการส่งต่อนักเรียน และด้านการส่งเสริมนักเรียน ตามลำดับ 2) แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในวิทยาลัยเทคโนโลยีพณิชยการสัตหีบ สังกัดสำนักงาน

คณะกรรมการการอาชีวศึกษา มีดังนี้ ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหารทุกฝ่ายตระหนักถึงความสำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และให้การสนับสนุนการดำเนินงานหรือร่วมกิจกรรมตามความเหมาะสมอย่างสม่ำเสมอ ครูทุกคนและผู้เกี่ยวข้องจำเป็นต้องมีความตระหนักในความสำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีทัศนคติที่ดีต่อนักเรียน และมีความสุขที่จะพัฒนานักเรียนในทุกด้าน คณะกรรมการหรือคณะทำงานทุกคณะ ต้องมีการประสานงานอย่างใกล้ชิด และมีการประชุมในแต่ละคณะอย่างสม่ำเสมอตามที่กำหนด ครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงาน โดยต้องได้รับความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย การอบรมให้ความรู้และทักษะรวมทั้งการเผยแพร่ข้อมูล ความรู้แก่ครูที่ปรึกษาหรือผู้เกี่ยวข้องในเรื่องที่เอื้อประโยชน์ต่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสิ่งที่จำเป็น โดยเฉพาะเรื่องทักษะการปรึกษาเบื้องต้น และแนวทางการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของนักเรียน ซึ่งโรงเรียนควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

นิตยา คະเนนิล (2559) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบกระบวนการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนารูปแบบกระบวนการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ 2) ตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบกระบวนการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ปีการศึกษา 2557 จำนวน 327 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบกระบวนการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ มีปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ได้แก่ การขับเคลื่อน นโยบาย การดำเนินงานของบุคลากรหลักและการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานการดำเนินงานของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ประกอบด้วย การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมและการพัฒนานักเรียน การป้องกันช่วยเหลือแก้ไข และการส่งต่อ โดยกระบวนการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน 4 ชั้น ได้แก่ การวางแผน การดำเนินงานตามแผน การนิเทศ กำกับ ติดตาม และการประเมินผล 2) รูปแบบกระบวนการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

ปญุชร์คัม พันธุ์วัฒน์ (2560) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ด้านการคัดกรองนักเรียนของโรงเรียนพร้าววิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพและปัญหากระบวนการบริหารจัดการงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ด้านการคัดกรองนักเรียนของโรงเรียนพร้าววิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ 2) เพื่อสร้างรูปแบบการบริหาร

จัดการงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ด้านการคัดกรองนักเรียน ของโรงเรียนพร้าววิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ 3) เพื่อใช้รูปแบบและศึกษาสภาพปัญหาการใช้รูปแบบการบริหารจัดการงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ด้านการคัดกรองนักเรียนของโรงเรียนพร้าววิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ และ 4) เพื่อศึกษาความพึงพอใจในรูปแบบการบริหารจัดการงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ด้านการคัดกรองนักเรียนของโรงเรียนพร้าววิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้วิธีการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย ครูที่ใช้รูปแบบการบริหารจัดการงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ด้านการคัดกรองนักเรียนของโรงเรียนพร้าววิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ คณะครูกลุ่มบริหารงานกิจการนักเรียนจำนวน 15 คน หัวหน้าระดับจำนวน 6 คน และครูที่ปรึกษาจำนวน 39 คน เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยคือ แบบศึกษาสภาพแวดล้อม แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถามความพึงพอใจ วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำเสนอผลการวิจัยโดยใช้วิธีการพรรณนา ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้ 1. การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารจัดการงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ด้านการคัดกรองนักเรียนของโรงเรียนพร้าววิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เกิดจากเครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการคัดกรองนักเรียน ได้แก่ แบบคัดกรองนักเรียนและการใช้โปรแกรม Scan Tool 3 ในการประมวลผล เพื่อจำแนกนักเรียนเป็นสามกลุ่ม ประกอบด้วยกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยงและกลุ่มมีปัญหา 2. การสร้างรูปแบบการบริหารจัดการงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ด้านการคัดกรองนักเรียนของโรงเรียนพร้าววิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ จากสภาพและปัญหาที่พบจึงดำเนินการแก้ปัญหา โดยใช้กระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบตามวงจรพัฒนาคุณภาพของเดมมิ่ง ซึ่งได้รูปแบบการบริหารจัดการงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ 1) การวางแผนสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพและปัญหารูปแบบการบริหารจัดการงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ด้านการคัดกรอง 2) การดำเนินการตามแผนปฏิบัติงาน 3) การตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการบริหารจัดการงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ด้านการคัดกรองนักเรียน และ 4) การปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้รูปแบบมีประสิทธิภาพ 3. การใช้รูปแบบและศึกษาสภาพปัญหาการใช้รูปแบบการบริหารจัดการงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ด้านการคัดกรองนักเรียนของโรงเรียนพร้าววิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ 1) การทดลองใช้รูปแบบโดยครูหัวหน้าระดับ พบว่า รูปแบบมีความเป็นระบบ เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน มีความชัดเจน ตรงกับความต้องการ ระยะเวลา เอื้อต่อการทำงานของครู แต่คู่มือการใช้ไม่เอื้อต่อผู้สูงวัย 2) การใช้รูปแบบโดยครูที่ปรึกษา พบว่า มีความพึงพอใจต่อการใช้งานโปรแกรมพร้าวจัดกรอง โดยรวมอยู่ระดับมากที่สุด มีความพึงพอใจต่อการใช้คู่มือโปรแกรมพร้าวจัดกรอง โดยรวมอยู่ระดับมากที่สุด และมีความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบการบริหารจัดการงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ด้านการคัดกรองนักเรียน โดยรวมอยู่ระดับมากที่สุด 4. การศึกษาความพึงพอใจในรูปแบบการบริหารจัดการงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้านการคัดกรองนักเรียนของโรงเรียนพร้าววิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า

ครูกลุ่มบริหารงานกิจการนักเรียน มีความพึงพอใจต่อรูปแบบการบริหารจัดการงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้านการคัดกรองนักเรียน โดยรวมอยู่ระดับมากที่สุด

ดุราสิทธิ์ แดงงาม (2560) ได้ศึกษาเรื่อง ปัญหาและแนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนหลวงพ่อบานคลองด่านอนุสรณ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนหลวงพ่อบานคลองด่านอนุสรณ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูโรงเรียนหลวงพ่อบานคลองด่านอนุสรณ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 จำนวน 59 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ซึ่งเป็นเครื่องมือเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) แบ่งเป็น 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) สถิติ t-test สถิติ F-test หรือ ANOVA เมื่อพบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยใช้ในการเปรียบเทียบรายคู่โดยใช้ LSD (Least Significant Difference) ผลการวิจัย พบว่า

1. ปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนหลวงพ่อบานคลองด่านอนุสรณ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 โดยรวมและรายด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก
2. เปรียบเทียบสภาพปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนหลวงพ่อบานคลองด่านอนุสรณ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 จำแนกตามเพศและระดับชั้นของนักเรียน โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนประสิทธิภาพการสอนโดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ยกเว้นด้านการส่งเสริมและพัฒนา นักเรียน แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ
3. แนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนหลวงพ่อบานคลองด่านอนุสรณ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 ผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้สามารถนำไปใช้กับผู้ปฏิบัติงานได้ โดยเฉพาะประสิทธิภาพการสอนมีผลต่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียนยังมีประสิทธิภาพมากย่อมได้เรียนรู้วิธีการแก้ไขปัญหาในการจัดทำระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างเหมาะสม

ปรมาภรณ์ สนิธิ (2560) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนารูปแบบระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนระดับประถมศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียนระดับประถมศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี และ 2) หาแนวทางการพัฒนาระบบกระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียนระดับประถมศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหารและครูประจำชั้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี จำนวน 273 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่

ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนระดับประถมศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการส่งต่อนักเรียน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ได้แก่ ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล และด้านการคัดกรองนักเรียน มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด และ 2) แนวทางการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนระดับประถมศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล พบว่า สถานศึกษามีการรวบรวมข้อมูลด้านความสามารถพิเศษของนักเรียนอย่างเป็นระบบ ด้านการคัดกรองนักเรียน พบว่า สถานศึกษามีการวิเคราะห์ข้อมูลของนักเรียนที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคลอย่างเป็นระบบ ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน พบว่า มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนานักเรียนให้สอดคล้องต่อนโยบายของสถานศึกษา ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา พบว่า สถานศึกษามีการช่วยเหลือดูแลนักเรียนกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มมีปัญหาอย่างใกล้ชิด และด้านการส่งต่อนักเรียน พบว่า นักเรียนที่ส่งต่อได้รับการช่วยเหลือที่ถูกต้องและรวดเร็ว

วรรณนา หอมทิพย์ (2560) ได้ศึกษาเรื่อง ปัญหาและแนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนทุ่งชนานวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 17 จังหวัดจันทบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบปัญหาและแนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนทุ่งชนานวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 17 จังหวัดจันทบุรี โดยจำแนกตามความแตกต่างของสถานภาพ และระดับชั้นของครูที่ปรึกษา นักเรียน และผู้ปกครองนักเรียนของโรงเรียนทุ่งชนานวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 17 จังหวัดจันทบุรี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูที่ปรึกษา นักเรียน และผู้ปกครองนักเรียนของโรงเรียนทุ่งชนานวิทยา จังหวัดจันทบุรี ปีการศึกษา 2559 จำนวน 285 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าคะแนนเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที (t-test) การทดสอบความแปรปรวนทางเดียว (One - way ANOVA) เมื่อพบความแตกต่างทำการเปรียบเทียบวิเคราะห์รายคู่ ด้วยวิธี LSD (Post Hoc) ผลการวิจัยพบว่า 1. ปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยภาพรวมแยกรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียนอยู่ในระดับมาก โดยเรียงคะแนนเฉลี่ยจากมากไปน้อย 3 อันดับแรก คือ ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล และด้านการคัดกรองนักเรียน 2. ผลการเปรียบเทียบปัญหาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน จำแนกตามระดับชั้น โดยรวมและรายด้าน ได้แก่ ด้านการคัดกรองนักเรียน และด้านการช่วยเหลือ ป้องกัน และแก้ไขปัญหา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3. การเปรียบเทียบปัญหาระบบ

ดูแลช่วยเหลือนักเรียน จำแนกตามสถานภาพ โดยรวมและรายด้าน ได้แก่ ด้านการคัดกรองนักเรียน ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน ด้านการช่วยเหลือ ป้องกัน และแก้ไขปัญหา และด้านการส่งต่อนักเรียน แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้น ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลการเปรียบเทียบรายคู่ ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยครูที่ปรึกษามีความคิดเห็นต่อปัญหาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนทุ่งขนานวิทยาน้อยกว่าผู้ปกครอง 4. แนวทางในการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนทุ่งขนานวิทยา ทั้ง 5 ด้าน มีดังนี้ โรงเรียนควรจัดทำระเบียบสะสมข้อมูลนักเรียนให้ครบทุกด้านมีรายละเอียดชัดเจน โรงเรียนควรกำหนดเกณฑ์การแบ่งกลุ่มนักเรียนให้มีความชัดเจน โรงเรียนควรมีการอบรมและพัฒนาครูที่ปรึกษาให้มีความรู้ ทักษะ เทคนิคในการให้คำปรึกษาแก่นักเรียน ครูที่ปรึกษาควรให้ความสำคัญในการจัดกิจกรรมโฮมรูม และครูที่ปรึกษาควรพยายามแก้ไขปัญหานักเรียนก่อนการส่งต่อ

สุจิตา พงษ์สวัสดิ์ (2561) ได้ศึกษาเรื่อง การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนชะอำคุณหญิงเนื่องบุรี มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อทราบการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนชะอำคุณหญิงเนื่องบุรี และ 2) เพื่อทราบแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนชะอำคุณหญิงเนื่องบุรี ประชากรในการวิจัย คือ ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนชะอำคุณหญิงเนื่องบุรี ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียน ครูหัวหน้ากลุ่มสาระ ครูผู้ปฏิบัติการสอน จำนวนทั้งสิ้น 60 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนชะอำคุณหญิงเนื่องบุรี โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งต่อ การป้องกันและแก้ไขปัญหากลุ่มส่งเสริมและพัฒนานักเรียน 2) แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนชะอำคุณหญิงเนื่องบุรี มีแนวทาง อาทิเช่น (1) ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน โรงเรียนควรมีการพัฒนาจัดกิจกรรมให้นักเรียนรู้จักจุดเด่น จุดด้อยและการพัฒนาปรับปรุงตนเอง (2) ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหากลุ่มส่งเสริมและพัฒนานักเรียน โรงเรียนควรมีการจัดกิจกรรมแก้ไขปัญหานักเรียนกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยงและนักเรียนกลุ่มมีปัญหา (3) ด้านการส่งต่อ โรงเรียนควรมีการชี้แจงให้กับนักเรียนและผู้ปกครองนักเรียนทราบถึงเหตุผลที่แท้จริงของการส่งต่อนักเรียน เป็นต้น

เฉลิมพงษ์ สุขสมพารักษ์ (2561) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนบ้านช่างหม้อ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพและ

ปัญหาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และเพื่อศึกษาความพึงพอใจการใช้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนบ้านช่างหม้อ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เก็บรวบรวมข้อมูล จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา ครูที่ปรึกษานักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 สอบถามความพึงพอใจจากผู้ปกครองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 รวมทั้งสิ้น 59 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามความพึงพอใจ วิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ผลการวิจัยพบว่า 1.โรงเรียนบ้านช่างหม้อ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้ดำเนินการตามขั้นตอนของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน แต่ยังมีบางประการที่ยังต้องปรับปรุง ได้แก่ การไม่เข้าไปแก้ไขปัญหาในครอบครัวของนักเรียนอย่างทันท่วงทีและการขาดการประสานงานกับผู้ปกครองอย่างต่อเนื่อง 2. ผู้วิจัยได้จัดทำระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนบ้านช่างหม้อ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอนขึ้น โดยใช้กระบวนการ PDCA 3. กลุ่มเป้าหมายมีความพึงพอใจต่อการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอยู่ในระดับดี

ธิตินัดดา สิงห์แก้ว (2562) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้วงจร PDCA : กรณีศึกษาโรงเรียนวัดป่าตึงห้วยยาบ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนวัดป่าตึงห้วยยาบ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน และเพื่อพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้วงจร PDCA ของโรงเรียนวัดป่าตึงห้วยยาบ กลุ่มตัวอย่างที่ได้มาอย่างเจาะจงจากผู้มีความพร้อมและเต็มใจให้ข้อมูล รวมทั้งสิ้น 33 คน ประกอบด้วย คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 5 คน ผู้บริหารโรงเรียน 1 คน ครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - มัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 6 คน ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - มัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 6 คน นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - มัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 6 คน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง จำนวน 9 คน การรวบรวมข้อมูลใช้กรอบการสัมภาษณ์ และแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Group) วิเคราะห์ข้อมูลโดยการสังเคราะห์และสรุปผล ผลการศึกษาพบว่า โรงเรียนยังมีปัญหาขาดการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบ ขาดการกำกับติดตามอย่างต่อเนื่อง ส่วนการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้วงจร PDCA ของโรงเรียนวัดป่าตึงห้วยยาบนั้น ต้องมีการพัฒนาและจัดทำเอกสารคู่มือที่สมบูรณ์ มีการกำหนดหลักเกณฑ์การประเมิน มีแบบฟอร์มเอกสารการประเมิน และแบบบันทึกพฤติกรรมนักเรียนให้ชัดเจนตามวงจร PDCA เพื่อใช้ในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนวัดป่าตึงห้วยยาบต่อไป

จิรัฐติกาฬ ขวัญธนนภา (2562) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาคู่มือบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนเวียงเจดีย์วิทยา อำเภอเถลี จังหวัดลำพูน มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน 2) พัฒนาคู่มือการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน 3) ศึกษาผลการใช้คู่มือการพัฒนาการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนเวียงเจดีย์วิทยา อำเภอเถลี จังหวัดลำพูน กลุ่มตัวอย่างคือ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ครูที่ปรึกษา คณะกรรมการดำเนินงานในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ผู้ปกครอง และนักเรียน จำนวน 148 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกการวิเคราะห์เอกสาร แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง แบบบันทึกการสนทนากลุ่มย่อย และคู่มือการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการสังเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนเวียงเจดีย์วิทยา อำเภอเถลี จังหวัดลำพูน พบว่าครูที่ปรึกษาใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลเพียงบางส่วน และครูที่ปรึกษาไม่ได้สอนนักเรียนประจำชั้นซึ่งไม่เพียงพอต่อการประเมินพฤติกรรมนักเรียน ขาดเกณฑ์การประเมินพฤติกรรมที่เป็นแนวทางเดียวกัน ส่วนใหญ่ครูที่ปรึกษาจะใช้ประสบการณ์ในการคัดกรองนักเรียนขาดการประสานงานกับบุคลากรที่เกี่ยวข้อง การแก้ปัญหาของนักเรียนไม่มีความต่อเนื่อง ไม่เป็นระบบ และต้องการให้ผู้บริหารสถานศึกษา พัฒนาคู่มือการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนเวียงเจดีย์วิทยาเป็นของตนเอง 2. ผลการพัฒนาคู่มือการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนเวียงเจดีย์วิทยา อำเภอเถลี จังหวัดลำพูน พบว่าคู่มือการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนประกอบด้วย 1) คำอธิบายการใช้คู่มือการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน 2) คุณสมบัติของครูที่ปรึกษา 3) บทบาทหน้าที่ของครูที่ปรึกษา 4) งานที่ครูที่ปรึกษาต้องทำ 5) ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน 6) องค์ประกอบของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน 7) กระบวนการในการดำเนินงานของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน 8) แนวทางการใช้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยมีการดำเนินงานตามหลักกระบวนการ PDCA 9) นโยบายและแนวทางการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน 10) เครื่องมือหลักเกณฑ์และแบบฟอร์มที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ของครูที่ปรึกษาและผู้บริหาร คณะครู บุคลากรที่เกี่ยวข้องมีความคิดเห็นสอดคล้องกันคือ การจัดทำและพัฒนาคู่มือการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนเวียงเจดีย์วิทยา อำเภอเถลี จังหวัดลำพูน มีองค์ประกอบครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีความเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน สามารถนำไปใช้บริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้เกิดประสิทธิภาพได้ 3. ผลการใช้คู่มือการพัฒนาการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนเวียงเจดีย์วิทยา อำเภอเถลี จังหวัดลำพูน พบว่าผู้บริหาร และคณะครูมีความพึงพอใจต่อการพัฒนาการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่าด้านการส่งเสริมนักเรียน มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

ส่วนด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ด้านการคัดกรองนักเรียน ด้านการป้องกันและแก้ไข และด้านการส่งต่อ มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากเหมือนกัน

ธนภุต อึ้งน้อย (2563) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนขนาดเล็ก : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านวังจาน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีประสิทธิผล และเพื่อพัฒนารูปแบบการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีประสิทธิผล โดยใช้กระบวนการชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ดำเนินการวิจัยด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการทดลองใช้รูปแบบในโรงเรียนบ้านวังจาน ปีการศึกษา 2562 นักเรียนจำนวน 57 คน และรายงานการใช้รูปแบบ โดยการพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีประสิทธิผล มี 5 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ประกอบด้วย ครูควรมีจิตวิทยาในการทำควารู้จักนักเรียน โรงเรียนควรมีวิธีการที่หลากหลายในการเก็บข้อมูลนักเรียน และแผนในการส่งเสริมนักเรียนแต่ละคน 2) ด้านการคัดกรองนักเรียน ประกอบด้วย การจัดกลุ่มนักเรียน จำแนกนักเรียนความสามารถพิเศษและการจำแนกกลุ่มเสี่ยง กลุ่มมีปัญหา เป็นรายกรณี 3) ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน ประกอบด้วย กิจกรรมส่งเสริมพัฒนา และการจัดกลุ่มครูที่มีความสามารถพิเศษเพื่อพัฒนานักเรียน 4) ด้านการป้องกันและแก้ไข ประกอบด้วย การมีส่วนร่วม กิจกรรมป้องกัน และกระบวนการแก้ไขอย่างเป็นขั้นตอน 5) ด้านการส่งต่อนักเรียน ประกอบด้วย วิธีการและขั้นตอนการดำเนินงานส่งต่อภายในและการส่งต่อภายนอกแก่ผู้เชี่ยวชาญ ผลการใช้รูปแบบการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีประสิทธิผล ร่วมกับการใช้กระบวนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ในการแก้ปัญหาให้นักเรียนรายกรณีของโรงเรียนขนาดเล็ก ประกอบด้วย กระบวนการ 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1)การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2)การคัดกรองนักเรียน 3)การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน 4)การป้องกันและแก้ไข 5)การส่งต่อนักเรียน โดยใช้กระบวนการชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ โดยยึดหลัก ร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมมือ ร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบต่อนักเรียน โดยการศึกษารายกรณี ซึ่งดำเนินการโดยศึกษาบริบทของนักเรียน ประกอบด้วย ข้อมูลครอบครัว เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมรอบตัว และตัวตนนักเรียน ประกอบด้วย ความสามารถพิเศษ ความชอบ พฤติกรรม และทัศนคติ นักเรียนทุกคนได้รับการคัดกรอง ส่งเสริมด้านวิชาการ ทักษะอาชีพ และคุณธรรม จริยธรรม นักเรียนรายกรณี 4 คน ได้รับการแก้ไขปัญหา โดยรูปแบบมีผลการดำเนินงานที่มีประสิทธิผล คือ 1) นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลืออย่างทั่วถึงและตรงตามสภาพปัญหา 2) สัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียนเป็นไปด้วยดีและอบอุ่น 3) นักเรียนเรียนรู้อย่างมีความสุขและได้รับการส่งเสริมพัฒนาเต็มตามศักยภาพอย่างรอบด้าน 4) นักเรียนรู้จักตนเอง ควบคุมตนเองได้ มีการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ 5) ผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพนักเรียนอย่างเข้มแข็งจริงจังด้วยความเสียสละ เอาใจใส่

กฤษฎีกัญญา พุทธิระ (2564) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในโรงเรียนวัดจันทาราม (ตั้งตรงจิตร 5) เน้นสมรรถนะประจำสายงานของครูประจำชั้น มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนารูปแบบระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนวัดจันทาราม (ตั้งตรงจิตร 5) เน้นสมรรถนะ ประจำสายงานของครูประจำชั้น ประชากรที่เป็นกลุ่มทดลอง ได้แก่ ครูประจำชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 เลือกรมาโดยเจาะจง จำนวน 6 คน เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย มีจำนวน 5 ชุด หากคุณภาพของเครื่องมือ การวิจัยตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา หากค่าความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ การวิเคราะห์ ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า สภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนวัดจันทาราม (ตั้งตรงจิตร 5) เน้นสมรรถนะประจำสายงานของครูประจำชั้น พบว่า โดยภาพรวม มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง การพัฒนารูปแบบโดยกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบด้านกระบวนการหรือวิธีการได้ 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) การคัดกรองนักเรียน 3) การส่งเสริมและพัฒนา 4) การป้องกัน และแก้ไข 5) การส่งต่อ และ 6) การนิเทศ ติดตาม และประเมินผลผลการใช้รูปแบบระบบดูแล ช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนวัดจันทาราม (ตั้งตรงจิตร 5) เน้นสมรรถนะประจำสายงานของ ครูประจำชั้นในด้านประสิทธิภาพ ด้านประสิทธิผล ด้านคุณค่า และด้านความพึงพอใจ อยู่ในระดับ มากที่สุดทุกด้าน ข้อเสนอแนะ การนำผลการวิจัยครั้งนี้เพื่อใช้ประโยชน์ควรจัดทำคู่มือครูประจำชั้น โดยใช้รูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปใช้ในโรงเรียน

งานวิจัยต่างประเทศ

Rice (1987) แห่งมหาวิทยาลัยไอโอวาได้ทำการวิจัยเปรียบเทียบความเข้าใจต่อระเบียบวินัยของโรงเรียน ระหว่างนักเรียนกับผู้ปกครอง ครู และผู้บริหารโรงเรียน พบว่า สิ่งที่เป็นปัญหาที่สำคัญ ที่สุดเกี่ยวกับเรื่องวินัย คือ การขาดความสนใจของนักเรียนในเรื่องวินัย ความเกียจคร้าน และการติดยาเสพติด เช่น การสูบบุหรี่ และแอลกอฮอล์

Glazier (2004) ได้ศึกษาเรื่อง การสำรวจทัศนคติของนักวิชาการการศึกษาสามัญในเรื่องเกี่ยวกับปัญหาและประสิทธิภาพด้านการยอมรับตนเองของนักเรียนที่จัดอยู่ในกลุ่มเสี่ยง ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในคณะทำงานเพื่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียนตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ ทัศนคติของครูนักวิชาการการศึกษาสามัญในเรื่องเกี่ยวกับปัญหาและประสิทธิภาพด้านการยอมรับตนเองของนักเรียนของนักเรียนที่จัดอยู่ในกลุ่มเสี่ยง ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในคณะทำงานเพื่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง สำหรับการวิจัย ได้แก่ ตัวแทนของครูนักวิชาการการศึกษาสามัญในโรงเรียนประถมศึกษา Patrick Henry Elementary School ในเขตตอนใต้ของแคลิฟอร์เนีย ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างของครูนักวิชาการการศึกษาสามัญ ซึ่งมีทัศนคติในด้านบวกต่อกระบวนการบริหารงานของคณะทำงานเพื่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

มีแนวโน้มสูงในการมองว่าตนเองมีศักยภาพในการทำงาน และมีความพร้อมที่จะจัดการกับปัญหาที่อาจเกิดขึ้นกับนักเรียนที่จัดอยู่ในกลุ่มเสี่ยงมากกว่า นอกจากนี้ ครูกับนักวิชาการการศึกษาสามัญในโรงเรียนประถมศึกษา (Patrick Henry Elementary School) ส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อนักเรียนในกลุ่มเสี่ยงของพวกเขา และมีความเต็มใจที่จะทำการปรับปรุงสภาพสิ่งแวดล้อมและการจัดการเรียนการสอนเพื่อที่จะช่วยให้นักเรียนเหล่านั้นดีขึ้น สุดท้ายมีข้อเสนอแนะให้ดำเนินการจัดการประเมินผลตามระดับชั้นเรียนเพื่อนำไปทำการวางแผนงานด้านการพัฒนาบุคลากร ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อกระบวนการบริหารงานของคณะทำงานเพื่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา (Patrick Henry Elementary School)

Stoehr Jeffrey L (2009) ได้ศึกษาเรื่องความเข้าใจของครูมัธยมต่อระบบทีมให้ความช่วยเหลือนักเรียน (Students team assistance process : SAT) การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเข้าใจของครูผู้สอนต่อระบบทีมให้ความช่วยเหลือนักเรียน (SAT) ครูโรงเรียนมัธยมมีความเข้าใจในระบบ SAT และประโยชน์ในการช่วยเหลือนักเรียน โดยแบ่ง SAT ออกเป็นความเข้าใจของครูผู้สอนกับ SAT (ขั้นตอนที่ 1 - 4) การอ้างอิงและการระบุในกระบวนการขั้นตอนของ SAT (ขั้นตอนที่ 5) การประชุมทีมงานและกระบวนการ SAT (ตัวเลือก 1 - 8) กลยุทธ์, ให้ความสะดวกสบาย, การแทรกแซงและผลสรุปครูใช้การแทรกแซง ความสะดวกสบายและกลยุทธ์ในห้องเรียนที่แนะนำโดยทีมให้ความช่วยเหลือนักเรียนที่จำเป็นต้องเข้าใจกระบวนการที่เป็นประโยชน์สำหรับนักเรียน การศึกษาวิจัยเชิงปริมาณใช้การสำรวจเพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความเข้าใจของครูในกระบวนการ SAT จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 247 คน เพื่อบ่งชี้ถึงการรับรู้ของแต่ละบุคคล (ทั้งหมดเป็นครูที่สอนภาคการศึกษาปกติใน 6 โรงเรียนมัธยมในเขตการศึกษารัฐมิตเวสส์ (Midwestern State) พบว่าสิ่งที่สำคัญในการศึกษาครั้งนี้ คือ ครูส่วนใหญ่ของโรงเรียนมัธยมในเขตการศึกษารัฐมิตเวสส์ (Midwestern State) คิดว่ากระบวนการ SAT เป็นประโยชน์ที่จะช่วยเหลือนักเรียนส่วนใหญ่จากการสำรวจข้อมูลความเข้าใจของครูผู้สอนพบความแตกต่างในกระบวนการ SAT ซึ่งเกี่ยวกับการเรียนการสอนในแต่ละชั้น อายุครูผู้สอนรายวิชา ประสบการณ์และจำนวนปีที่ทำการสอน ข้อเสนอแนะ ผู้บริหารควรให้การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับขั้นตอน SAT บุคลากรของเขตการศึกษาจะต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนานโยบายเพื่อก่อให้เกิดกระบวนการเหมือนกันในการเรียน การสื่อสารที่ดีจะช่วยเกี่ยวกับกระบวนการของ SAT และในทุกขั้นตอนของกระบวนการ SAT จะต้องเสร็จสิ้นในเวลาที่เหมาะสมเพื่อให้เป็นประโยชน์ซึ่งครูต้องเข้าใจว่างานของพวกเขาเกี่ยวกับกระบวนการ SAT มีคุณค่า

Bailey Lynn (2010) ได้ศึกษาเรื่องการรับรู้ของครูต่อทีมงานสนับสนุนนักเรียน (Student support team : SST) และผลสะท้อนของประสิทธิภาพการแทรกแซง วัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อศึกษาการรับรู้ของครูต่อทีมงานสนับสนุนนักเรียน (SST) และผลสะท้อนต่อประสิทธิภาพ

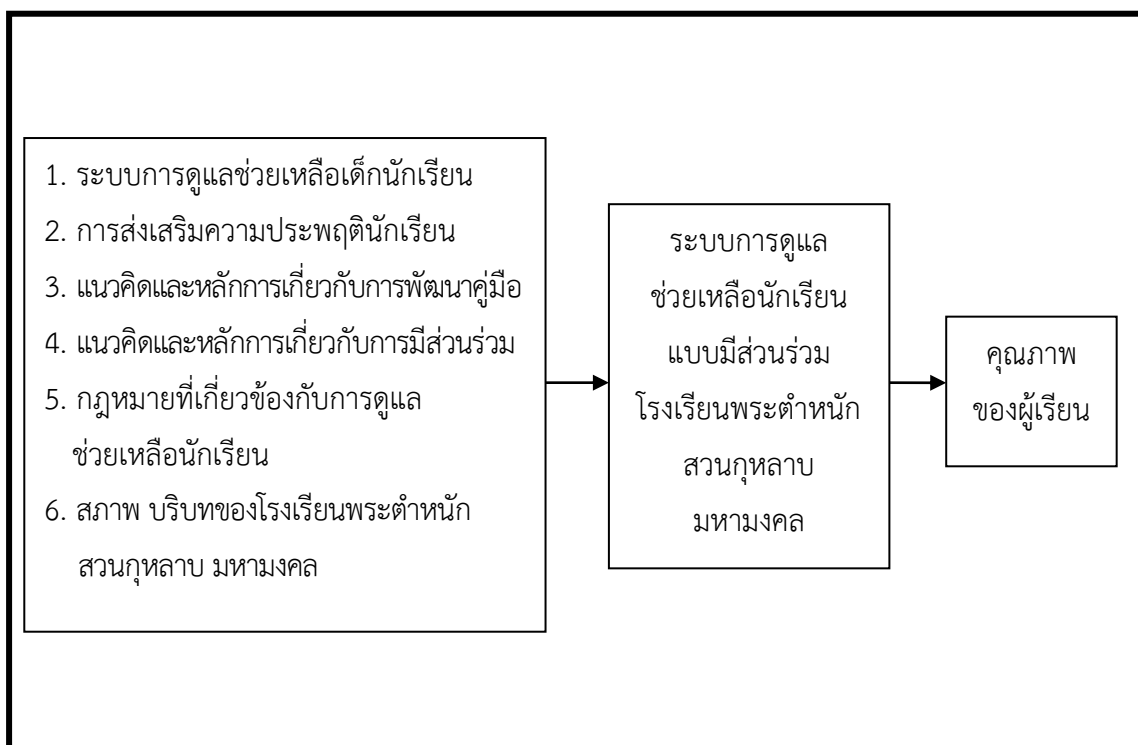
กระบวนการแทรกแซง ประชากรกลุ่มตัวอย่างในการสำรวจประกอบด้วยครู จำนวน 342 คน จากรอบๆ รัฐจอร์เจียผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าครูได้เรียนรู้การใช้ประโยชน์จาก ทีมงานสนับสนุนนักเรียน (Student support team : SST) และยังป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักเรียนได้

GarfinkelLili (2010) ได้ศึกษาเรื่องการปรับปรุงการมีส่วนร่วมของครอบครัวสำหรับเด็กและเยาวชนผู้กระทำผิดด้วยอารมณ์/ความผิดปกติและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องจากการกระทำผิดซ้ำ ในศาลเด็กและเยาวชน การมีส่วนร่วมบิดามารดา การมีส่วนร่วมในครอบครัวความผิดปกติของพฤติกรรมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนมีความยุติธรรมเด็กและเยาวชน กระทำผิด วุ่นวายอารมณ์พิการไม่สมส่วน เยาวชนมีปัญหาและอุปสรรค เยาวชนมีความผิดปกติ ทางอารมณ์และพฤติกรรม และอื่นๆ ซึ่งในหลายกรณียังไม่ได้รับการแทรกแซงและการสนับสนุนที่จำเป็นในโรงเรียน ในระบบงานยุติธรรมเด็กและเยาวชน บทความนี้จะพิจารณาว่าพ่อแม่ของเยาวชนสามารถมีส่วนร่วมมากขึ้น ในกระบวนการเมื่อบุตรของพวกเขาจะเรียกว่าศาลเยาวชนจึงช่วยลดโอกาสในการกระทำผิดซ้ำ แม้จะมีอุปสรรคที่มีอยู่เพื่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในระบบงานยุติธรรมเด็กและเยาวชนผู้ปกครองควรจะได้รับแจ้งถึงสิทธิการศึกษาของเยาวชนของพวกเขาในโรงเรียนศาลเยาวชนและออกจากบ้านของการตั้งค่าราชทัณฑ์ นอกจากนี้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมที่เพิ่มขึ้นและลดการกระทำผิดซ้ำเป้าหมายทำได้อคือครอบครัวหลายเยาวชนและเป็นศูนย์กลางกลยุทธ์และโปรแกรมที่ได้แสดงให้เห็นความสำเร็จในการรักษาเยาวชนกับออกจากระบบงานยุติธรรม

Jackson (2018 อ้างถึงใน สุธิดา พงษ์สวัสดิ์, 2561) ได้ศึกษาเรื่อง ผลกระทบของการจัดกิจกรรมกลุ่มที่ปรึกษาปัญหาพฤติกรรมด้านชวามปัญญา โดยเน้นเทคนิคการควบคุมตนเอง ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมในชั้นเรียน และมีประสิทธิภาพในตนเองของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ผลการศึกษา พบว่า การจัดกิจกรรมนี้มีผลกระทบในด้านบวกที่มีผลต่อพฤติกรรมในชั้นเรียน และประสิทธิภาพในตนเองและงานวิจัยยังมีข้อเสนอแนะควรปฏิบัติอย่างจริงจังกับนักเรียนที่มีพฤติกรรมในชั้นเรียนแบบแปลกแยกได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้วิธีการปฏิบัติอย่างจริงจังกับเหล่านักเรียนผู้แนะแนวต้องมีความสามารถในการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาพฤติกรรมมากขึ้น

2.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนากรอบแนวคิดในการวิจัย โดยได้ศึกษาถึงลักษณะการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียน การพัฒนาระบบ และแนวคิดของนักวิชาการ ที่กล่าวไว้เกี่ยวกับการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน การมีส่วนร่วม ซึ่งมีรายละเอียดจากการศึกษาค้นคว้า กรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

รูปภาพที่ 2.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย